

 DESIGN 4.0 MEZIČAS 2

Věřím, že toto vydání se zamýšlenému zaměření na Design 4.0 nezpronevňuje. Dotýkají se jej i texty ve druhé polovině našeho občasníku, jejichž hlavním posláním je zdokumentovat aktivity již ukončené (historiografie). Považujeme ale za důležité se vyhranit proti mnohde používanému slovnímu spojení Společnost 4.0, které přehnaně paušalizuje celkový stav vývoje globální společnosti. Je nutné si všimnout míry užití IT a robotiky v jednotlivých aktivitách na různých místech světa. Pro mnohé se označení Společnost 4.0 nehodí a věřme, že ani v budoucnu ho hodit nebude. Je to užitečné nejen pro potřebnou diverzitu. Nezapomeňme, že před časem trendovní požadavek na pokrytí všech míst signálem GSM a všudypřítomnou dostupností internetu se změnil na ocenění míst, která jsou mimo dosah IT.

Po distribuci prvního vydání jsme pozorně zaznamenávali názory čtenářů, které nás mohou motivovat v další práci. Zmíníme zde jedno z dominujících témat. Co prokazuje kvalitu odborníka zabývajícího se designem? Absolvované školy, tituly, ocenění, citace? Sláva a široké uznání? V některých oborech mohou tato kritéria do jisté míry platit. Ale design má problém. Jednoznačně vyžaduje velkou univerzalitu a komplexní znalosti, které se ve školách zatím příliš neučí a zavedená hodnocení je dostatečně neuznávají. Přesvědčivý pokus v tomto směru učinila známá designérská škola v německém Ulmu v poválečném období, která si návazně na Bauhaus vytkla za cíl vychovávat pomocí komplexních věd „šlechtice mezi designéry“. Ještě počátkem 70. let lze nalézt v diskusích kolem českého Institutu průmyslového designu myšlenku, že teoretik designu by měl být především komplexní znalec a zprostředkovatel všech, zejména technických a přírodních věd dotýkajících se tohoto tvůrčího oboru. Od té doby ale od univerzality a komplexnosti nastal ústup, jehož důsledky vidíme dnes.

Stav negativně ovlivnil také vývoj užívání akademických titulů. Nastal ústup od čitelných doktorandských titulů RNDr., JUDr., PhDr., PaedDr., jejichž nahrazení jednotným PhD. je nesmyslné zejména v oblasti uměleckých doktorátů. Jen málokdo se s tím dokázal vypořádat úpravou na ArtD. Rovina doktorandské kvalifikace má být charakteristická pro oblast výzkumu. Při dnešním akceptování uměleckého výzkumu jako rovnocenné formy výzkumu vědeckého, by ale měla být nastavena aktuální pravidla pro jejich vzájemný vztah a odbornou komunikaci. Ne mechanicky aplikovat metodiku z vědecké oblasti na oblast uměleckou.

Diskuse kolem pedagogických titulů Doc. a Prof. je známá z hlediska úvah jejich vazby ke konkrétní škole. Málokdo ale upozorňuje na to, že při jejich udělování dominuje hodnocení vědecké nebo umělecké úrovně pedagoga a pedagogická kvalita, pokud je vůbec posuzována, tak zcela nedostatečně. Na uměleckých školách pak absolutně není v tomto směru zvládnuta vazba mezi uměním, vědění o umění a dalšími vědami zásadně spojenými s designem. Tituly nemají vypovídací hodnotu a staly se jen značně formální kariérou značkou.

Základním východiskem řešení uvedených problémů je samozřejmě zvýšení naší náročnosti. Nebude však snadné, protože trh upřednostňuje povrchní přístupy a konzervativní akademická sféra přístupy necelostní. Každý, kdo se o zvýšení nepovrchní náročnosti pokouší, se může snadno stát nepohodlným. Úděl průkopníků byl vždy podobný. Nabízí se ale také aktuální podpora jiného východiska. Průzkumy zjišťují, že mladá generace formální metody hodnocení (např. pedagogické a vědecké tituly, na kterých si Češi tak zakládají) příliš neuznává. V tomto směru ale u nás panuje v teorii umění již dlouho dobrý zvyk – autoři podepisují své texty jmény bez titulů. Reagujeme na to i v našem občasníku, kde tituly autorů rovněž uvádět nebudeme. (bn)

OBSAH → PRŮMYSL A DESIGN 4.0 → TŘI INSPIRATIVNÍ ŠKOLY → VŠE SE MĚNÍ, ALE STOJÍME NA MÍSTĚ → TŘI BUDOVY PRO ČESKÁ MUZEA DESIGNU → MURPHYHO ZÁKONY O DESIGNU → TAK TROCHU JINÉ OCENĚNÍ DESIGNU → INSTITUT INFORMAČNÍHO DESIGNU → BENEŠOVSKÁ LABORATOŘ DESIGNU → SBÍRKA DESIGNU VÍCE DIMENZÍ → NEJVĚTŠÍ ČESKÝ DESIGN SHOP DESIGNU → KNIHY PRO DESIGN

Institut inteligentního designu → Praha → 2018 → Náklad 150 výtisků → Zdarma → institut.id@atlas.cz

Tato dočasná ediční aktivita není z finančních důvodů graficky upravena. Rádi tím však upozorníme na běžnou chybnou toleranci nekvalitního obsahu, funkce nebo ergonomie špičkově esteticky provedených produktů designu včetně grafického.

Jan Velek

Automatizace se stává stále častější vlastností nejen v průmyslu, ale i v obytném a rekreačním prostředí. Projekty je třeba zvládat komplexně, tzn. i ve vztahu k lidskému organismu, pro což mnohdy nemají inženýři kvalifikační předpoklady. Jestliže spolupracující designéři řeší estetickou stránku technických projektů, znamená to, že se zabývají kvalitami určenými výhradně člověku. Proto lze očekávat, že právě oni budou schopni ošetřit komplexní problematiku interakce člověka s technologiemi. Musí pro to ovšem během studia získat kvalifikační předpoklady jak v rovině znalostí robotiky, tak v rovině znalostí lidského organismu. Samozřejmostí se musí stát tato kvalifikace i pro teoretiky designu, kteří se zúčastňují na komplexním hodnocení produktů.

Vzdělávání v technické rovině nabízí například studijní magisterský program „Průmysl 4.0“ Strojní fakulty pražské ČVUT. Lze si představit jeho užitečné rozšíření do stupně doktorského studia, které by se nabízelo absolventům magistrům designu a teorie designu. Jde o připravenost odborníků oboru design na zásadní změny v průmyslu a ekonomice způsobené zaváděním informačních technologií, kyberneticko-fyzických systémů a systémů umělé inteligence do výroby, služeb a všech dalších odvětví hospodářství tvořících jádro čtvrté průmyslové revoluce, která stojí na spojení virtuálního kybernetického světa se světem fyzické a psychické reality.¹

Vzdělávání v rovině znalostí interakce lidského organismu zatím není u nás dostatečně dostupné. Lze si představit, že by vzdělávací zařízení zajišťující vyšší typ školení pro zdravotní sestry připravila doktorský program pro designéry a jejich teoretiky, ale s tím dosud není možné počítat. Jde o obor ve světě známý pod názvem „human factors“, který je u nás trochu méně výstižně nazýván ergonomie. Protože ČR trochu zaspala, nemá zatím specializované studium. Příklad z krakovské akademie umění naznačuje, že může jít přímo o specializovaný typ magisterského studia, nebo že by si designérské školy vytvořily takové doktorské studium.² Protože se však stále častěji hovoří o přesunu části vzdělávání ze škol do jiných institucí, lze pro kvalifikaci „human factors“ hledat i jiné cesty.

Průzkumy naznačují, že o budoucnosti, do které jsme již vstoupili, tedy o Průmyslu 4.0, neví 80% studentů technických škol a stále ještě také 30% manažerů českých průmyslových firem. U těch, kteří vědí, je ovšem při tom třeba dát pozor na nebezpečný trend: Bouřlivě se rozvíjející inženýrské Vzdelávání 4.0 propadá dojmům, že se bez znalosti člověka obejde, čím by se jen posilovala stále hrozivější propast mezi technologiemi a lidským organismem, který by tak trpěl degenerativními změnami, z nichž si dnes někteří naivní lidé zatím stále ještě tropí jen legraci. Charakteristickým „výstupem“ nevyrovnané kvalifikace při navrhování designu a staveb

¹ www.fs.cvut.cz/pr40

² Nejrozvinutější výuka human factors při obecném studiu designérů funguje díky dlouholeté tradici na VŠUP a také na FA ČVUT.

je skutečnost, že tzv. „inteligentní budovy“ jsou nejčastěji budovami se syndromem SBS, přičemž velké procento odborné veřejnosti vůbec netuší, co tento syndrom znamená.³

Když se podíváme, jak je v současnosti vzdělávání designérů aktualizováno, zjistíme, že jsou přidávány především obory, které pomohou ke konkurenceschopnosti návrháře v rámci komerčního systému (trhu): ekonomika, marketink, finanční vzdělanost. Ignorovány jsou naopak obory, které tvůrcům umožní nepovrchní chápání komplikovaných systémů reality, jejíž jsou součástí: psychologie, sociologie, ekologie, hodnotové systémy a reálných potřeb uživatele, pro kterého navrhují.

Dana Kloucká

O školství se právem říká, že je konzervativní. V něčem to může být užitečné a dokonce nezbytné, ale odhadnout v čem, je velmi náročné. Zajímají nás uměleckoprůmyslové školy (design + architektura). Ty mnohdy převzaly model vyučování klasických akademií volného umění. Jeho obhajoba v oblasti užité tvorby je postavena na přesvědčení, že i zde, podobně jako ve volné tvorbě hraje hlavní roli sláva osobnosti umělce a umělecko-historická kritéria hodnocení jeho práce. Podívejme se na příklad tří škol designu, které byly schopny překonat neužitečnou tradici a zachovat užitečnou.

Ústav průmyslového designu Fakulty architektury pražské ČVUT byl založen relativně nedávno. Možná to bylo příčinou, že nakročil do své budoucnosti bez zátěže tradice akademií volného umění. V nich stále udržovaný systém mistrovských ateliérů, ve kterých stráví student celých pět nebo šest let, se pro obory užitého umění příliš nehodí. Designéři potřebují být univerzálními profesionály, a k tomu získají předpoklady spíše tehdy, když během studia postupně střídají různě zaměřené ateliéry. Na tuto metodu vsadil Ústav průmyslového designu, jehož výhodou je i fungování v prostředí technické univerzity. Technika a technologie souvisí dnes s veškerým designem. Jeho tvůrci by se v ní měli dobře orientovat. Studenti absolvující např. pražskou UMRUM tento předpoklad z více důvodů nemají. Fakulta architektury, kde ústav působí, nemá uměleckou radu, vědecko-uměleckou. To je první předpoklad k potřebné emancipaci vědy ve výuce. Druhým potřebným předpokladem by bylo přiměřené zastoupení jednotlivých věd v těchto kolektivních orgánech. Třetím pak jejich větší vliv na koncepci výuky. Pokud se vědecko-umělecké rady starají jen docentury a profesury, je to málo. Nehledě ke kontraverzní koncepci těchto výsostně pedagogických titulů.

³ Syndrom nemocných budov sledovaný WHO od druhé poloviny 20. století zasahuje stále větší procento novostaveb využívajících nové automatické technologie. Viz https://cs.wikipedia.org/wiki/Syndrom_nezdrav%C3%BDch_budov

Pochválit lze i výuku na klasické umělecké akademii, jaká funguje např. již od 19. století v polském Krakově. Studium designu tam zavedli až v 60. letech 20. století, zato však s dobrou vizí – navázat na německý Bauhaus. Projevilo se to zakládáním výzkumných a výukových laboratoří, podporujících technickou stránku navrhování. Už koncem 80. let zaujaly odborný svět schopností objektivně testovat čitelnost grafického designu. V jednotlivých laboratořích se zaměřují na problematiku osvětlování, barev, technické efektivity, ergonomie ad. Rozšíření laboratoří na uměleckých školách brání zbytečná dominance estetiky v teorii designu a podvědomý strach umělců z exaktních oborů.

Posledním příkladem tohoto textu bude plzeňská Fakulta designu a umění. Promyšleně podnítila řešení školní novostavby, kde se jí díky vnitřní dispozici podařilo to, o co se bez velkého efektu už déle pokouší pražská UMPRUM – propojení jednotlivých oborů do velké komunikující dílny. Shodou okolností zde také vznikla školní sbírka, která připomíná pedagogické téma opakovaně připomínané prof. Janem Michlem: UP školy a muzea byly zakládány jako funkčně propojené celky, které v pozdějším vývoji ztratily kontakt. Vedlo to ke škodlivému nedostatku praktických příkladů užívaných při výuce a tím i posílení formálnosti vzdělání designérů. Při dnešní snaze o nápravu však některá muzea nejsou na návrat studentů vhodně připravena. Školy by to mohly řešit vlastními sbírkami designu, které ale nikdy nebudou tak bohaté, jako ty muzejní. Plzeňská fakulta designu a umění může využívat také místní science-park Techmania. Kdyby v něm bylo posíleno oddělení designu, podpořilo by to i potřebné souběžné vzdělávání veřejnosti – zákazníka tvorby designérů.

Filip Vostal

Některé myšlenky dlouho neztrácejí svou aktuálnost. Takové se nacházejí i v textu Mgr. Filipa Vostala PhD. z kabinetu pro studium vědy, techniky a společnosti Filosofického ústavu AV ČR, který byl původně publikován v deníku Lidové noviny, v červnu 2015. Poté jeho autora i LN o opětovné zveřejnění požádala kolegiální redakce sborníku Česká ergonomie. Nyní si jej dovoluujeme opakovaně zveřejnit i zde, neboť tvoří důležitou základnu současného myšlení o designu. Jednomu z témat textu – formálnímu indexovatelnému hodnocení vědecké činnosti – se budeme věnovat opakovaně. Práce uvedeného kabinetu FÚ AV ČR vřele doporučujeme všem designérům i teoretikům. (redakce)

Princip hospodářského růstu, **inovací** či efektivity sám o sobě není historicky nový, avšak míra důrazu na něj ano. Co to přináší? Ekonomické indikátory napříč evropskými i mimoevropskými státy sice v současnosti vykazují pozvolný růst, jenže **osobní či psychologická „cena“**, kterou za něj výrazná část společnosti platí, zůstává upozaděná. Nynější postkrizová ekonomická rekonvalescence vyzývá indexy typu hrubý domácí produkt, spotřební koš nebo globální index konkurenceschopnosti. Jak se však tento tlak na čísla reálně promítá do **společenského rozvoje: například do kvality sociálního a životního prostředí, kvality měst, bezpečnosti, vzdělanosti, tvořivosti, invence, osobní pohody⁴ (well-being)?**

V tuzemském kontextu nedávno poukázal tým výzkumníků z Psychiatrické kliniky 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a Všeobecné fakultní nemocnice v Praze ve spolupráci s agenturou STEM/MARK, že čím dál více Čechů trpí **vyhořením, stresem a depresiemi**. Tento esej chce poukázat na fakt, že **posedlost růstem, pro-**

⁴ „Pohoda“ je jedním ze základních pojmů vědy o interakci člověka a prostředí – ergonomie (pozn. redakce).

duktivitou, inovacemi, ale též konkurenceschopností, efektivitou, flexibilitou či například „sebeoptimalizací“ stále znatelněji generuje víc než **cokoli jiného právě svoje opaky** – například společenskou rigiditu a nehybnost.

Produkuje, nebo zemře

Deník *The New York Times* nedávno přišel s varovnou zprávou o nárůstu užívání léku Adderall především mezi mladšími pracovníky ve finančnictví a bankovníctví na Wall Street. Lék na bázi amfetaminu, který se primárně používá především k léčbě tzv. poruchy pozornosti spojené s hyperaktivitou (Attention Deficit Hyperactivity Disorder ADHD), plní v případě pracovníků klíčového sektoru současného kapitalismu zcela jinou než svoji původní funkci, respektive účel.

V jejich případě lék neslouží ke zmírnění projevů nemoci či snad jako zdroj víkendové zábavy, nýbrž k rapidnímu zvýšení pracovního výkonu a produktivity – adderall se stává postkrizovou drogou a nahrazuje „předkrizový“, na Wall Streetu hojně užívaný kokain (jak jsme mohli ilustrativně sledovat v americkém filmu *Vlk z Wall Street*). Adderall tedy slouží především k eliminaci nebo k zásadnímu omezení spánku. Jak to vyjádřil jeden z jeho uživatelů, je to droga, která se neužívá, aby se konzument „sjel“, nýbrž aby získal práci („these are drugs used not to get high, but hired“).

Pracovat jen „tvrdě“ dnes zkrátka nestačí; je třeba navíc pracovat déle, nejlépe téměř pořád, bez přestávky, s největším nasazením a třeba i omezit základní biologické potřeby – například **spánek**. Spánek se mění v překážku. Jsme svědky střetu **dvou čím dál nesouměřitelnějších rytmů: ekonomického**, kdy jsou časové požadavky spojené s organizací práce stále vzdálenější a odosobněnější, **a rytmu biologického**, spojeného s naším „bezprostředním“ tělem.

Intenzivní pracovní tempo nebývalého objemu narušuje naše základní potřeby, což nezůstává bez důsledků. Pro příklad lze nahlédnout, co se stalo v polovině roku 2013 v druhém ikonickém centru finančnictví, londýnském City. Z přepracování tam zemřel Moritz Erhardt, jedenadvacetiletý (!) stážista v investiční bance Bank of America Merrill Lynch. Po sedmítýdenní letní stáži, během níž nebylo výjimkou, že pracoval běžně do třetí či čtvrté hodiny ranní, aby pak za pár hodin nastupoval do práce. Erhardt zemřel na celkové vyčerpání organismu poté, co tři dny po sobě bez přestávky a spánku „maka“ do šesti hodin do rána. Ocitl se tak v pasti, jíž se v kruzích stážistů v londýnském bankovním a finančním sektoru říká „magické kolečko“ (magic roundabout). Spočívá v tom, že řidič taxi odveze stážistu nad ránem – tj. „po pracovním dni“ – domů, posečká ve voze, dokud se stážista nepřevleče a neosprchuje, a poté bankovního otoka odveze zpět do kanceláře.

A ještě uveďme jeden znepokojující příklad, tentokrát z podobně prestižní, avšak naprosto odlišné oblasti lidské činnosti: z vědeckého prostředí. Mimochodem: vědecké a vzdělávací instituce se bohužel plíživě začínají podobat komerčně orientovaným korporacím, neboť **změřitelný, indexovatelný výkon začíná i mezi akademiky být vším**; právě ten jim umožňuje přežít, získat finance na bádání.

V září 2014 vlastní rukou skončil jedenapadesátiletý profesor toxikologie Stefan Grimm z londýnské Imperial College. Jeho sebevražda byla podle dostupné dokumentace přímým důkazem bezprecedentních tlaků akademických manažerů na efektivitu a produktivitu – především ve vztahu ke **generování grantových peněz**. Ostatně proslulý britský teoretický fyzik Peter Higgs, nyní pětáosmdesátiletý držitel Nobelovy ceny za rok 2013, který laureátství získal poté, co se potvrdila jeho někdejší (z roku 1964) předpověď „božské“ částice (Higgsův boson), nedávno pro deník *The Guardian* uvedl, že by v současném vědeckém světě – v němž vědci z některých disciplín musejí publikovat až čtyřicet vědeckých článků za rok – asi neuspěl; nejspíš by byl z profesorského postu velmi brzy propuštěn.

Kam to vlastně spěcháme?

Čtenář může samozřejmě namítnout, že tyto skutečnosti jsou následkem svobodné volby konkrétních lidí. Nikdo koneckonců nikoho nenutí, aby pracoval ve finančním či jiném časově náročném sektoru, který se vyznačuje dlouhými přesčasy, a nebývalým, enormním nasazením. Nelze tedy, jak by nejspíš taková argumentace pokračovala, z takových patologických individuálních událostí vyvozovat obecnější důsledky ilustrující povahu současné společnosti či v nich hledat multikauzální a rozporuplné souvislosti. Přežije ten nejsilnější, jako bychom slyšeli.

Avšak kriticky laděná sociologická perspektiva – včetně tohoto eseje – se s takovýmto voluntaristickým až darwinistickým způsobem interpretace nespokojí. Je přece pozoruhodné, že uprostřed rozvinutých západních ekonomik, v prestižních pracovních pozicích na vrcholu finančního kapitalismu či v elitním vědeckém světě – který by měl být od přímých tlaků kapitálu do velké míry osvobozen – dochází k úmrtí z nedostatku spánku či pod vlivem tlaku na pracovní produktivitu. Neindikují tyto na první pohled dílčí symptomy něco podstatného o povaze současné společnosti?

A znovu: jedna z možných odpovědí na takovou otázku přece může být, že soutěž je centrálním organizačním principem a nástrojem selekce v moderní společnosti. Tato odpověď je nasnadě a nelze ji bagatelizovat. Jenže nebere v potaz následující: jestliže lidé v jistém sociálním prostředí přestávají spát za účelem podávání vyšších pracovních výsledků, automaticky tím posouvají standardní měřítka toho, co je očekávatelné a žádoucí; to jest toho, co je nebo bude normou používanou pro stále širší okruh činností. Konkurenti – a to vně i uvnitř dané instituce, tj. spolupracovníci – se dříve či později musí přizpůsobit, pokud chtějí v soutěži obstát. Ti, kdo boj nevládnou, prohrají, budou eliminováni, vyřazeni ze hry. Spirála produktivity, kdy pouze ti nejnvýkonnější a často nejcyntičtější vítězí, se tím roztáčí a utužuje.

Možná by stálo za pokus **vtisknout pojmu inovace nový obsah**. Umíme si představit budoucnost, v níž nebude nezbytně hrát prim posedlost výkonem? Kromě toho je zde možný další úhel pohledu, jiná optika, řekněme konceptuálnější, jež bere v potaz některé klíčové rysy modernity a pokouší se je spojit se specifickými atributy současného kapitalismu. Její úvahy kráčí zhruba takto: stávající společnost můžeme charakterizovat velmi subtilním paradoxem.

Na straně jedné musí ekonomické indexy neustále růst, křivky pracovní produktivity a indikátory inovačních aktiv musí stoupat. To samo o sobě nepřekvapuje: moderní společnosti a jejich konstitutivní idea pokroku jsou založeny právě na růstu, produktivitě a inovacích. Ty měly v dějinách modernity zaručovat svobodu, emancipaci a příležitost uskutečňovat pozitivní vize. Moderní společnost je totiž kromě jiného teleologická – tedy směřuje k nějakému cíli. Jak poukazuje například německý historik Reinhart Koselleck, moderní doba tím nabývá na dynamice a odlišuje se tím od epoch předcházejících.

Na straně druhé se v současnosti – a v tom tkví ten paradox – stále na více frontách **pochybuje o tom, zda růst, efektivita a inovace k nějakému cíli** (mimo zisk) **vedou**, zda mají na zřeteli telos, tedy jakýsi **ústřední účel, směřování**. Na naléhavosti nabývá otázka, zda se ony principy růstu nestávají sebenaplňujícím se prorocstvím, které nadto zakrývá své nezamýšlené důsledky.

Někteří sociální vědci v této souvislosti poukazují na to, že ekonomické indikátory a křivky sice musejí neustále stoupat, pracovní efektivita se zvyšovat, inovace se množit, avšak to pouze proto, aby **zůstal zachován status quo** – takový **růst nás nikam neposouvá**, jen víceméně udržuje přítomný stav, a dokonce **prohlubuje některé společenské patologie**.

Konzervující inovace

Při hledání dalších souvislostí můžeme vyjít z následujícího jednoduchého poznatku. Pozdně moderní společnost zůstává **relativně stabilní pouze v tom případě, že je dynamická**. Rozuměj dynamická ve specifickém slova smyslu: pokud roste především podle určitých ekonomických parametrů. Logika růstu, vyšší produktivity a inovací jsou tedy – možná pro mnohé překvapivě – stabilizačními nástroji reprodukcí současné společnosti. Ekonomické ukazatele růstu musí kontinuálně vykazovat kladné hodnoty, způsoby výroby a organizace práce, včetně **frekvence konzumování**, musí akcelarovat, všude musí být na dosah nové a nové inovace. Pojem a princip inovace se stal kategorií, která zaujímá v našich společnostech centrální místo.

Existují dvě základní, přitom nikoliv nezbytně komplementární **pojetí inovace**. To první pojetí na inovacích zdůrazňuje **procesy a podmínky podporující individuální či kolektivní kreativitu, tvořivost, invenci zaměřující se na organizační nastavení pracovního prostředí, na environmentální kontext nebo na využití technologických faktorů současnosti** (takovou inovací byla a je například internetová encyklopedie Wikipedia). Druhá interpretace přistupuje k inovacím jako k výsledkům, které se manifestují především coby **nové „chytré“ produkty**, produktové vlastnosti, často i výrobní metody. Tento proud se soustředí primárně na **ekonomické souvislosti** a konsekvence těchto výsledků, a vnímá inovaci jakožto obchodovatelnou a zisk generující komoditu.

V současném veřejném diskursu samozřejmě dominuje druhé pojetí. Stačí pro představu zacitovat ze strategického dokumentu *Národní RIS3 strategie*, jehož schválení vládou ČR koncem roku 2014 představuje podmínku pro čerpání evropských investičních fondů pro výzkum, vývoj a inovace v letech 2014-2020. V úvodu čteme následující: „Hlavním cílem a účelem RIS3 je zajistit hospodářský růst a konkurenceschopnost založené na využívání znalostí a na inovacích (na rozdíl od konkurenceschopnosti založené převážně na efektivitě).“

Žijeme prostě ve společnosti na první pohled přesycené inovacemi a všudypřítomnou novostí. Tento **fetiš** se projevuje v jejích mnoha, jinak velmi odlišných sférách – od „internetu věcí“ přes 3D tisk po „inovace bankovních produktů“. Vše může být klasifikováno právě z hlediska inovace. Každý týden se na nás hrne nový smartphone, nové apps, chytré hodinky, které byly ještě nedávno předmětem vědeckofantastických filmů, vibrující „bezdrátové“ spodní prádlo Fundawear umožňující sexuální vzrušení na dálku, auta bez řidičů, automatizované a robotem zpracované žurnalistické zprávy z finančních trhů. Od velkých korporací přes vlády po vědecké a kulturní instituce – tam všude vládne touha po inovacích. Lze dnes být jiný než inovativní? Inovace se stávají mantrou organizační změny. Kdo neinovuje, jako by nebyl. Pozdně moderní společnost zůstává relativně

stabilní pouze v tom případě, že je specificky dynamická. Tedy že roste podle určitých ekonomických parametrů.

Jenže je třeba se ptát: jsou výsledné produkty – kupříkladu nejtenčí smartphone, smartphone s neviditelným rámečkem, supersmartphone s dvacetimegapixelovým foťákem, obecně tedy produkty, na něž často jakožto konzumenti dosáhneme díky horečné produktivitě kontraktovaných výrobců, jako je Foxconn, a jejich neviditelných armád pracovníků v (semi)periferních oblastech světa – **skutečně v něčem inovativní? V podstatě minimálně.** Tyto inovace vznikají v pevně ustanoveném a do jisté míry regulovaném systému legálních, politických, ekonomických a technologických **filtrů**, které jsou všelijaké, **jen ne inovativní.** Už roku 1942 prohlásil bystrý ekonom Josef Alois Schumpeter, že inovační proces jako takový se stává **rutinou.** Technologický pokrok je ve zvyšující se míře věcí trénovaných specialistů, kteří produkují pouze to, co se po nich žádá, a tyto produkty se zprovozňují velmi předvídatelnými způsoby. Čím víc možností si vytváříme, tím méně volitelný je však institucionální rámec, který nám tyto možnosti poskytuje, upozorňuje současný německý sociální filosof Claus Offe.

Rychlost výše naznačených technoinovací se však podle všeho objevuje v momentě, kdy se **skutečné vynalézavosti a kreativitě nedostává**, kdy se uniká do detailů, ačkoli v daném oboru by skutečnými inovacemi bylo něco **docela jiného.** Zůstaňme u mobilních telefonů. Spíše než to, jestli telefon má kolem displeje rámeček nebo parametry fotoaparátu vykazují tucet nebo dvacet megapixelů, by každý běžný a soudný uživatel chytrého telefonu uvítal inovaci v podobě baterky, která vydrží měsíc. Masivní dodávky nových, tenčích, lehčích, větších, menších chytrých telefonů nebo tabletů na trh jsou též symptomem expanzivního a „kolonialistického“ záměru dobýt dané technologické teritorium „jako první“. Firma Apple je v tomto vytváření zdání a obsazování teritorií naprostým přeborníkem.

Přední historici inovací poukazují na to, že **zrod skutečně revolučních inovací často trvá roky, někdy desetiletí.** A toto je pro nynější manažery korporací, pro vědecké funkcionáře a pro politickou třídu jak na regionální (EU), tak národní úrovni (třeba ČR) nemyslitelné, to je příliš dlouhá, nedohlédnutelná doba. V těkavém a dynamickém světě je pak časová investice – nezbytná pro produkci podstatných inovací a znalostí – čím dál složitější. **Imperativy okamžitosti a efektivity** – i když si na ně **mnoho z nás stěžuje** – okupují centrální místo ve způsobech přemýšlení o společnosti a ekonomice.

Ve světě toho pak můžeme lépe porozumět tomu, co vidíme a zažíváme denně. Žijeme sice ve společnosti všeprostupujících inovací, všudypřítomného technologického zrychlení a robotů, kteří nám mají šetřit čas a síly, ale současně stále více jedinců má pocit, že **času a sil se jim nedostává**, že době nestačí, že nic důležitého nestíhají, že na „to“ nemají. Svět s dominancí takových inovací je tak současně světem **zranitelnosti, odcizení, setrvačné apatie a frenetického těkání** na povrchu. V hlubších společenských strukturách se však mnoho neděje. Nebo takto: nic nezůstává tak, jak je: především jako konzumenti a zákazníci si můžeme volit nové inovace víceméně donekonečna, avšak zároveň se nic podstatného na organizaci společnosti a ekonomiky nemění.

Myšlení bez povolení

Možná by tedy stálo za to vtisknout pojmu inovace nový obsah. Umíme si představit budoucnost, potažmo společnost, v níž nebudou nezbytně hrát prim hospodářský růst, posedlost pracovním výkonem a ekonomicky cílenými „inovacemi“? Nebo – pokud bychom následovali stěžejní étos osvícenství – troufneme si takovou budoucnost představit? Zkusím zakončit tento esej náčrtem dvou principů, které by v takovéto budoucnosti mohly figurovat.

Brazilský právní a sociální teoretik Roberto M. Unger představil koncepci „energetické demokracie“ (empowered, high-energy democracy), v níž by (znovu) klíčovou roli mohl sehrávat emancipační náboj vzdělanosti. **Účelem a cílem institucí vzdělanosti** by se stala, krom jiného, „produkce“ pluralitních společenských energií, **způsobů myšlení a jedinců, kteří by uměli kontexty současnosti bořit**, distancovat se od nich, a ne je pouze v různých obměnách reprodukovat a upevňovat. V takových podmínkách bychom si například mohli dovolit rozvíjet inovativní perspektivy pohledů na společnost, pokoušet se o **(sebe)porozumění a (sebe)poznání**, více by se experimentovalo.

Je rovněž třeba nezapomínat, že spousta artefaktů, řešení a vynálezů (od epochálních objevů Archimeda, Isaaca Newtona, Alexandra Fleminga až po klíčové vynálezy současnosti, jako World Wide Web), kterou dnes bereme jako běžnou součást každodennosti, vzniklo náhodou a jaksi bez povolení, mimo rytmus a organizaci institucí, nebo dokonce jim navzdory. Francouzský sociolog a filozof vědy Edgar Morin si v této souvislosti všimá ilustrativní skutečnosti ze života Isaaca Newtona. Cambridge University, jeho domovská instituce, musela být v letech 1665-1667 uzavřena kvůli hrozbě moru. Newton tak musel dva roky „úplně sám snít a dívat se na jabloně“ u sebe doma ve Woolstrophe.

Je tedy na místě se ptát, zda by byly objeveny – tedy alespoň v sedmnáctém století – zákony gravitace, kdyby Newton bádával a pracoval v tradičním časovém režimu univerzity. Archimédův objev byl učiněn, jak známo, ve vaně; Fleming objevil penicilin v podstatě nedopatřením. Ostatně i celosvětová internetová síť jako taková je příkladem inovace bez povolení. Jistě, nelze zamíchat, že internet je dítětem studené války, avšak jeho následný rozmach nebyl povolen žádnou centrální autoritou. Jeho autor Tim Berners-Lee jej koncem roku 1990 zprovoznil, ostatní začali užívat. Zbytek je historie.

Skutečně cenné inovace zkrátka **mnohdy vznikají mimo rámec podmínek korporátní či státní byrokracie**, mimo svět regulací, mimo sešněrovaný institucionální provoz laboratoří; **často vznikají v tichu, o samotě**. A to se mi jeví jako ten druhý podstatný princip pro budoucnost a kreativitu – vedle koncepce energetické demokracie: **princip produktivního zpomalení, poodstoupení**, přemýšlení bez autorizace. Pravidlo neadorující ten v podstatě konzervující imperativ ekonomicky rychle prospěšných, okamžitě obchodovatelných inovací.

Josef Hanák

Přesto, že muzea designu reagují u nás na dobové trendy, nejsou jejich prostorové možnosti dobře uspokojeny. Vede to k nevyužití jejich vzdělávacího potenciálu, který má na rozdíl od volného umění předpoklad oslovit velmi široké vrstvy společnosti a ovlivnit tak nevyvážené kvality soudobé průmyslové výroby.

Přiměřené podmínky má snad jen pražské Národní technické muzeum a Retromuzeum Galerie výtvarného umění v Chebu. V obou případech je k dispozici plocha pro stálou expozici a prostor pro výměnné výstavy. Další čtyři české sbírkotvorné instituce věnující se designu – pražské Uměleckoprůmyslové muzeum, UPMuzeum Moravské galerie a Muzea umění v Olomouci a Benešově jsou na tom hůře.

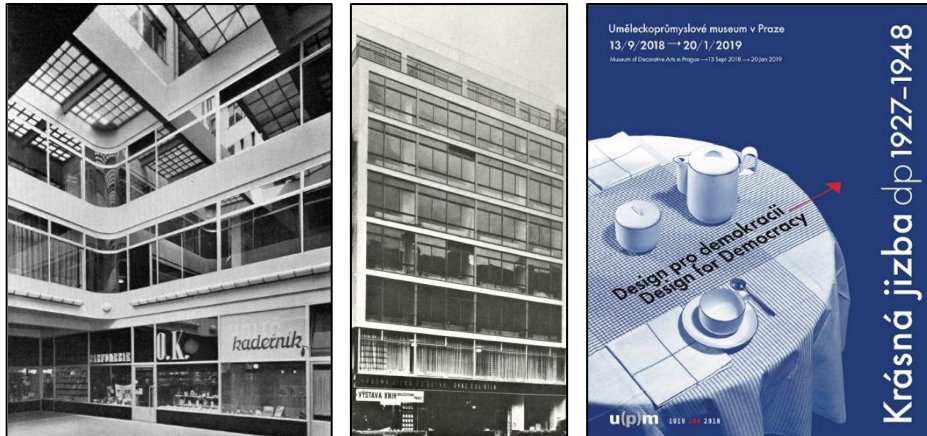

V některých zemích dávají při rekonstrukci historických muzejních budov přednost integraci oživujících soudobých architektonických detailů. Podobně užitečný kontrast přináší v kontaktu s historizující architekturou UPM skleněný objekt Mariana Karla.

Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze sice zrekonstruovalo svou historickou budovu, kde se díky výstavbě dislokovaného depozitáře uvolnily další výstavní prostory, ale pro mimořádný potenciál jeho sbírkových fondů to stále nemusí stačit. Velmi dobře to vyjádřily někdejší vize oddělených muzeí skla, keramiky, textilu nebo fotografie. V praxi jsou již realizovány stálé expozice keramiky, nábytku a hraček na zámčích v Klášterci nad Ohří a v Kamenici nad Lipou. V Praze má UPM expozici kubismu ve staroměstském Domě u Černé Matky Boží a ve spolupráci s Muzeem Kampa expozici skla ve smíchovské Portheimce. Právě expozice kubismu ukazuje na výhodu stylového propojení stavby a exponátů. UPM by evidentně sloušel také historický architektonický objekt novějšího stavebního slohu.

A tady se přímo nabízí léta víceméně opuštěný a jen provizorně využívaný funkcionalistický dům na Národní třídě, postavený podle projektu architekta Oldřicha Starého⁵. Jeho historie přímo vybízí k navázání na mimořádnou tradici. Prosklená fasáda perly české funkcionalistické architektury Domu uměleckého průmyslu Svazu československého díla zářila nad pražskou Národní třídou od roku 1936. Byla to výstavní výloha mladého československého průmyslu, administrativní a expoziční centrum, v němž sídlily také vzorková prodejna Krásné

⁵ Tato myšlenka, podobně jako další úvaha o využití funkcionalistického hotelu Avion pro UPM Moravské galerie v Brně není mým nápadem, ale pouze záznamem veřejných diskusí minulých let.

jizby a nakladatelství Družstevní práce. Svaz československého díla, který objekt vlastnil, si vytkl za úkol podporu průmyslového designu, výtvarníků, designérů, družstev a drobných podnikatelů. Dům se stal centrem aktivit Svazu, po otevření v něm sídlilo také partnerské nakladatelství Družstevní práce a prodejna Krásná jizba, která fungovala jako showroom nejlepšího českého užitého designu, grafiky a umění. Jejím výtvarným poradcem byl od roku 1929 Ladislav Sutnar, s Krásnou jizbou a DUPem ale spolupracovala takřka kompletní výtvarnická a designérská špička. V poválečné době tam návazně vzniklo Ústředí lidové a umělecké výroby (ÚLUV), několik pater si pronajalo nakladatelství Odeon. Během osmdesátých let ale budova začala chátrat a opravy památkově chráněného objektu byly pro skomírající totalitní ekonomiku příliš náročné. Na začátku devadesátých let pak došlo k nepřehledné a pravděpodobně účelové privatizaci, která vyústila v likvidaci. Dům se ocitl ve vlastnictví soukromníka, který se o něj nikdy nestaral. A tak to dlouhá léta vypadalo, že bývalý Dům uměleckého průmyslu je odsouzen k zániku. Nedávno se tu ale otevřel nový kulturní prostor DUP36, kde se komerce konfrontuje s uměním, technologií a člověkem. Do tohoto prostoru by mohla užším či širším způsobem vstoupit národní instituce věnující užité tvorbě – Uměleckoprůmyslové muzeum. Po celém světě státní subjekty ekonomicky, odborně i organizačně užitečně spolupracují se soukromými i s nevládními organizacemi, jistě i zde by to bylo ve prospěch oboru a veřejnosti.

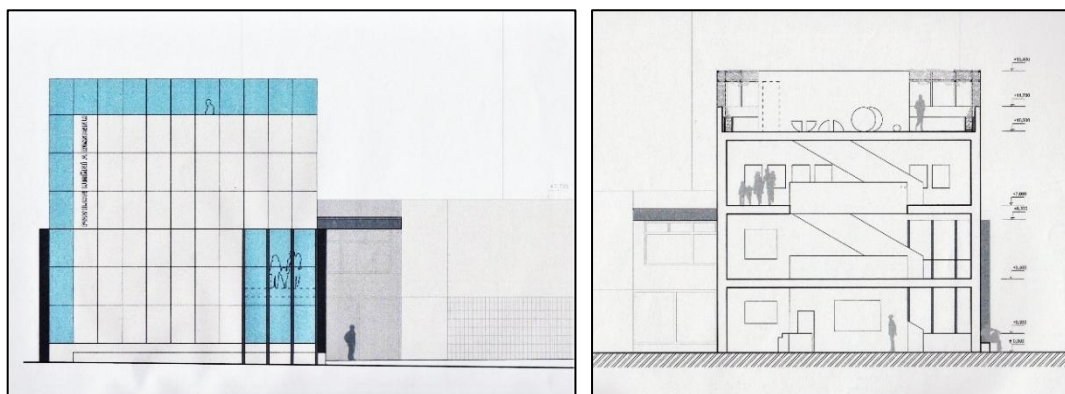
Podobně jako v Praze, také v Brně funguje uměleckoprůmyslové muzeum v historické budově dekorativního stylu a sloužela by mu pobočka v architektonicky modernějším objektu. Tady začala odborná veřejnost ještě v dobách ředitele Moravské galerie Marka Pokorného přetřásat téma živořící budovy funkcionalistické budovy hotelu Avion na České ulici v centru města postaveného roku 1928 podle projektu známého architekta Bohuslava Fuchse. Jako chráněná památka i jako stavba svébytného půdorysu neumožňoval rekonstrukci směřující k dosažení soudobého hotelového komfortu. Tehdy ovšem lidé hovořili o jeho optimálním užití coby Domu fotografie, pro druhou českou nej kvalitnější sbírku tohoto média, jejímž správcem je Moravská galerie. V prostorách hotelové restaurace si představovali prostor stálé expozice, v suterénu výstavní síň a ve vyšších patrech pracovny. Podobné řešení by bylo použitelné i pro design, o čem diskusi podnítil plán další rekonstrukce nedávno adaptované budovy uměleckoprůmyslového muzea, kterou má provázet i módní změna názvu. Odborná debata kolem celého projektu má ovšem i závažnější roviny než jen hledání optimálního prostorového řešení a je velkou otázkou, jak dopadne vinou kritizované autokracie soudobého vedení Moravské galerie. Do

takových organizačně náročnějších veřejně prospěšných projektů lze vstupovat, když jsou interní stavy v institucích i na ministerstvu kultury harmonicky fungující, jinak mají pramalou naději.

To je obecná praktická podmínka vztahující se i ke třetímu příkladu, projektu nové budovy Muzea umění a designu v Benešově. Tato velmi zajímavě se rozvíjející sbírkotvorná instituce založená roku 1990 manželé Fassatiovy měla jednu z nejzajímavějších českých sbírek designu včetně grafického.⁶ V historické (opět dekorativní) secesní budově z ní sice byly instalovány stálé expozice, ale nedostatek místa neumožňoval prezentovat dostatečně charakteristicky svěbytnou strukturu sbírkových kolekcí. Proto se zřizovatel rozhodl připravit projekt nové jednoduché ale kapacitní budovy podle projektu architekta Špačka. Současně ovšem byla připravena rekonstrukce části interiéru základní muzejní budovy, kde měl být vytvořen ve spolupráci se studiem Olgoj Chorchoj rozsáhlý veřejně přístupný depozitář. Zřejmě největší lahůdkou interiérové architektury by ale byla adaptace historické mazutové kotelny protiatomového krytu na technicistní expozici designu. Konstrukce bunkru neumožňovala totiž snadnou likvidaci technologického zařízení, proto došlo k záměru jej využít jako prvek komunikující s designem 20. století. Ostatní části krytu by pravděpodobně zůstaly zakonzervovány jako dnes již atraktivní, veřejnosti přístupný dokument doby.

Vedení radnice, které stálo u zrodu uvedeného projektu však bylo v polovině volebního období roku 2016 nečekaně odstraněno dnes již i v Praze nechvalně známým pučem, na který doplatila řada městem zřizovaných institucí. Většina zajímavých plánů tím byla zlikvidována, mnozí poctiví pracovníci z muzea odešli, a to bylo zřizovatelem (sice zatím bez změny názvu) přeměněno na kunsthale volné tvorby bez stálých expozic.

V Benešově tedy také šlo o více než jen budovu. Nemá smysl zde vypočítávat, o co vše design z minulosti i do budoucnosti přišel, stačí uvést jen nejzajímavější příklady. V muzeu fungovaly do roku 2016 ojedinělé experimentální naučné laboratoře, které umožňovaly sbírkové předměty nejen funkčně předvádět, ale také kvalitativně testovat. To je velmi důležitý trend takto zaměřených sbírek do budoucna. Muzeum s dílčím výzkumným programem na komfort designu dopravy také mělo připravenou funkční kooperaci s dalšími institucemi ve svém okolí, s nimiž vytvářelo společnou atraktivní nabídku: muzei motorek Benešov a Netvořice, železniční sbírkou spolku Posázavský pacifik Benešov, Retromuzeem aut Strnadice a také pobočkou UPM v Kamenici nad Lipou, která vytváří zajímavou návaznost na bohatou benešovskou sbírku sedacího nábytku.

Vedle studie arch. Špačka existovaly i další architektonické varianty projektu.

Opakovaně byla pro účely Muzea umění a designu navrhována také bývalá benešovská Městská spořitelna vystavěná podle projektu místního rodáka architekta Otakara Novotného.

⁶ Dle hodnocení např. Zdena Kolesára (Iný Český design v časopise Designum 3, Bratislava, 2015), nebo sborníku ExPozice (Pachmanová, Martina, VŠUP, Praha, 2018).

Arthur Bloch

Jakmile se zlepšuje
ekonomická situace,
všechno ostatní
jde do háje...

BRITTŮV POSTULÁT O ŽIVOTNOSTI
Životnost zařízení závisí nepřímo
úměrně na nákladech a přímo úměrně
na jeho ošklivosti.

TURNEROVA DEFINICE
Satelit znamená, že můžete
sledovat dalších sto padesát
programů o ničem.

**SYNTHETOSŮV ZÁKON
SPOTŘEBNÍ POLITIKY**
Šedesátidenní záruka vám
zaručí, že šedesátý první den se
vám výrobek pokazí.

HERBLOCKŮV ZÁKON
Když se něco osvědčí,
přestane se to vyrábět.

Nejdůležitější parametr
plánu nebo nákresu bývá nej-
častěji zcela opomenut.

Na složité problémy
existují jednoduché,
snadno pochopitelné,
nesprávné odpovědi.

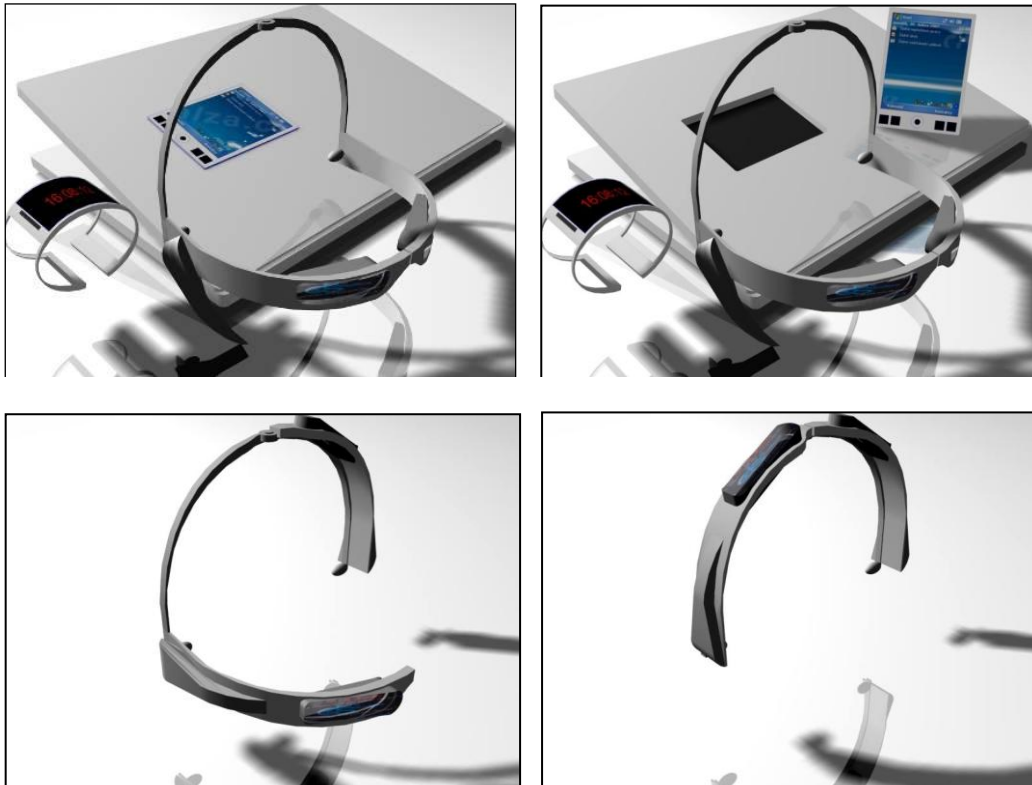
**POSLEDNÍ ZÁKON
PRŮMYSLOVÉHO DESIGNU**
Nevíš-li si s něčím rady,
udělej z toho přednost.

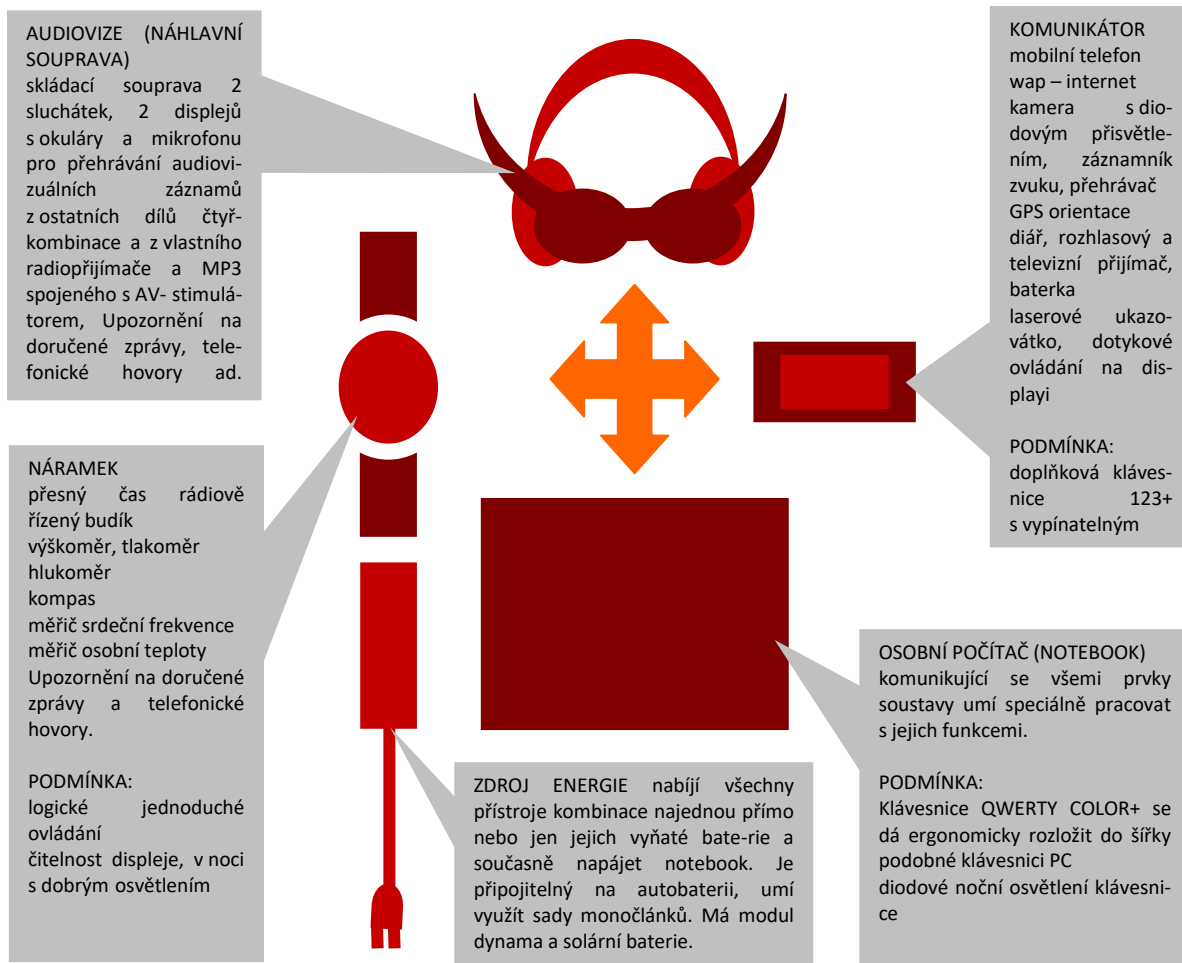
Bohuslava Nekolná

Národní cena za design, Czech Grand Design... jakoby to slovo „design“ v názvu muselo říkat široké veřejnosti „ano, to je pochvala za vnější atraktivní vzhled výrobku“. Společnosti se materiálně daří, doba upřednostňuje povrchnost, ale přeci jen se i u nás vždy najdou lidé, kteří žádají harmonicky vyrovnané kvality. V 90. letech například prosadil český Institut informačního designu (IID) na mezinárodním Bienále Brno ocenění za funkčnost. Nevydrželo však dlouho, bylo jako zbytečné co nejrychleji opět zrušeno. Také při zakládání cen Czech Grand Design existoval od členů Akademie designu podnět na ocenění funkčnosti nebo ergonomie. A protože zůstalo jen u návrhu, domluvil se IID s vědeckou společností pro ergonomii (ČES) na udělování příležitostných cen kvalitním produktům, které respektují potřeby uživatele. Dnes jsou potřeby uživatele často zahrnovány pod módní pojem „UX design“, ale je třeba dávat pozor na rozdíl mezi zákazníkem a uživatelem. Nejlépe jej vyjadřují slovní spojení „povrchní komfort“ a „skutečný komfort“. V tom prvním dominuje spíše líbivost všeho druhu, která přesvědčí zákazníka ke koupi, ve druhém převažuje skutečný, dlouhodobý přínos produktu lidskému organismu, který nemusí být na první pohled atraktivní.

České ocenění za ergonomii je udělováno v nepravidelných intervalech jednou za 2-3 roky tehdy, když dozraje situace ke zvýraznění příkladných počinů. V roce 2008 jej získaly průkopnické práce dvou studentů – architekta a designéra, navrhujících funkčně mimořádně vyladěné řešení osobní komunikační soupravy (tzv. čtyřkombinace – 4K) a univerzálního nábytkového prvku (trojkombinace – 3K)). Oceněná osobní komunikační sestava navržená arch. Havlíkem obsahovala notebook, telefon, náramkový osobní přístroj a náhlavní soupravu. Z hlediska praktičnosti nebyla dodnes překonána.

Myšlenka nutnosti vzniku čtyřkombinace vyšla z běžné praxe, kdy většina lidí pracujících s digitální technikou užívá tuto základní sadu přístrojů, přičemž výrobci zaměření především a někdy jen a jen na zisk ignorují potřebu jejich jednoduché bezproblémové kombinovatelnosti. Jde o nosné téma tzv. organizační ergonomie. Důležitým principem čtyřkombinace je také ekonomická úspora, kdy některé z důležitých prvků, např. přijímač signálu přesného času nebo GPS signálu ad. jsou užity jen jednou a poskytují svá data ostatním prvkům soustavy. Při pohledu na „vývoj“ digitální techniky je opravdu úsměvné, jak pomalu a líknavě přicházejí výrobci s některými řešeními, která jsou technologicky i ekonomicky dávno reálná, jen proto, aby využili tuto pohodlnou taktiku pro zisk prostřednictvím opožděných nebo méně potřebných povrchních inovací.

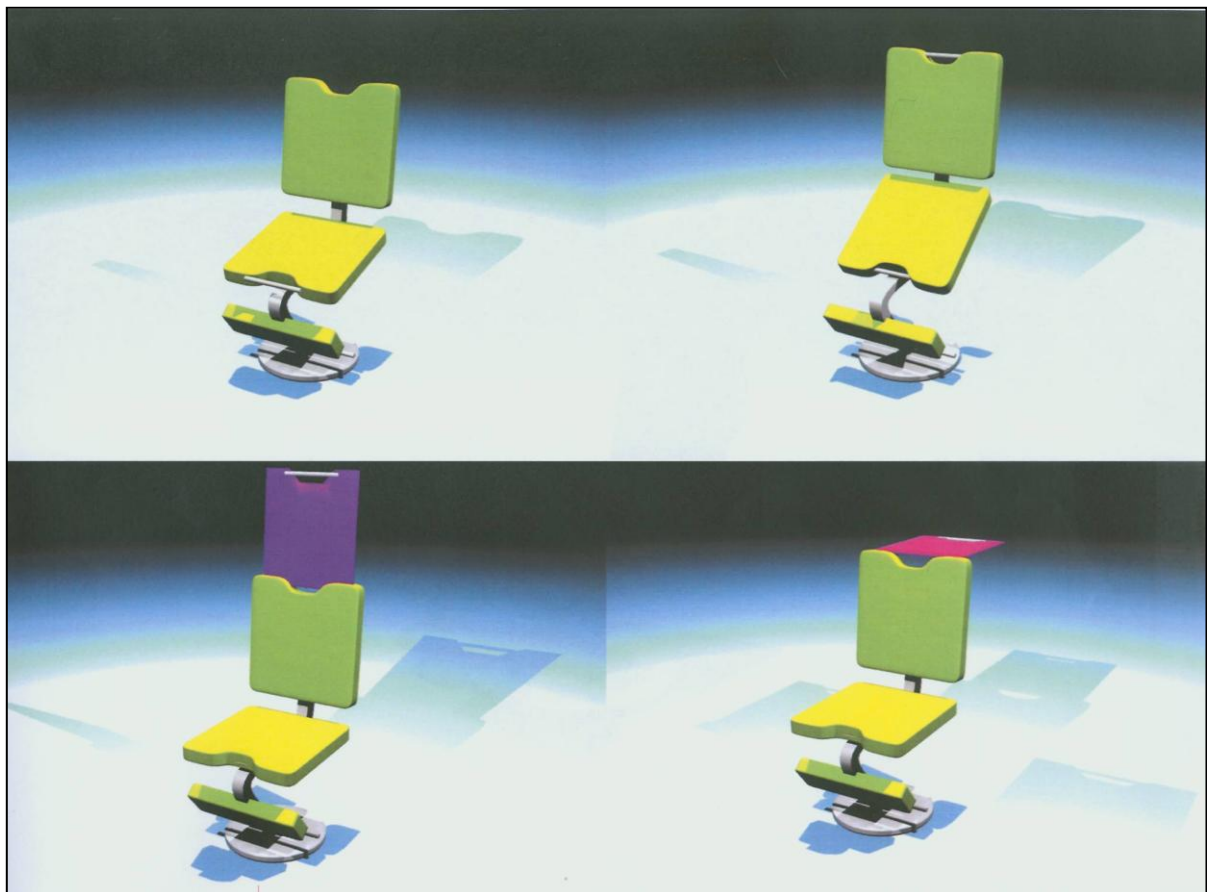

Oceněný nábytkový prvek designéra Petra Háka (trojkombinace) určený ke zdravým pracovním polohám při práci s notebookem slučuje tři funkce v jednom výrobku. Při práci v kanceláři většinou sedíme, ale ani náročně konstruované „ergonomická“ židle nás nezbaví problémů. Jak známo, jediným řešením je tzv. dynamické sezení, resp. střídání sedu, kleku a stoje. Mnohé kanceláře jsou malé a neoplývají dostatkem místa pro různé nábytkové kusy umožňující odlišné pracovní polohy. A i tam, kde je místa více, nebývá často motivace k pořízení potřebného nábytku, bez něhož je naše snaha po dynamickém střídání pracovních poloh neuskutečnitelná.

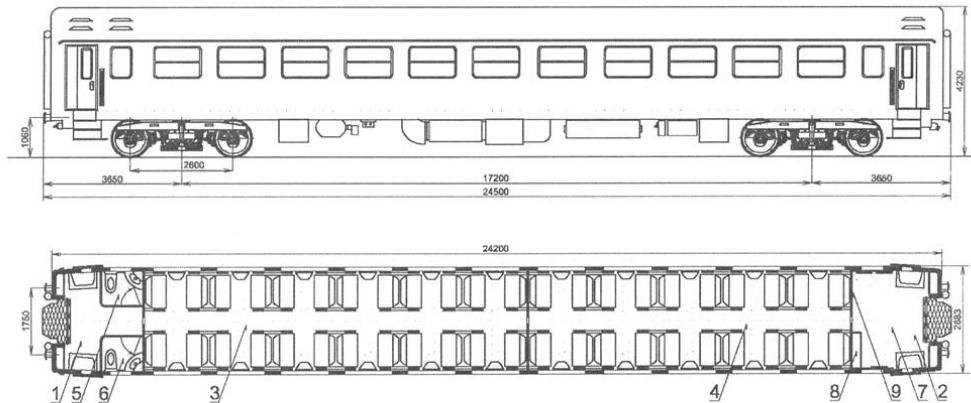
Oceněná trojkombinace představuje kancelářskou židli, která je upravitelná do podoby klekačky. Variantu pro práci s notebookem ve stoje představuje vysunovací deska. O ceně návrhu zveřejnila nejen běžná média, ale i profesní časopis cechu nábytkářů. Nikdo se však výroby neujal. V kuloárech je slyšet komentáře, že by tak výrobci přišli o zisk ze tří samostatných produktů. Kombinace židle a klekačky je v malé míře na trhu k dispozici, ale jen v technické, designéřsky neupravené podobě. Připojit malou destičku pro práci ve stoje by už nebylo velkým problémem. Místo toho však podnikatele přitahují pracovní stoly s motoricky měnitelnou výškou, které mohou prodávat ze desítky tisíc korun.

V roce 2010, u příležitosti prvního českého symposia o ergonomii hromadné dopravy na VŠUP, bylo vybíráno ukázkové řešení mezi tuzemskými železničními vagony, autobusy a tramvajemi či vozy metra, které nejkompaktněji plní ergonomické kvality. Šlo o dlouhé hodnocené období mezi léty 1990 – 2010. Pro mnohé bylo překvapením, že nejlépe uspěl rychlíkový velkoprostorový vůz vyráběný na přelomu 80. a 90. let, který dosud nebyl komplexně překonán žádným novějším produktem. Dobře to charakterizuje převažující situaci, kdy v inovacích posledního období převažují povrchní nebo klamavé přístupy, za které veřejnost „vděčí“ nikoliv projektantům, ale především výrobcům a dopravcům. Je tedy zřejmé, že tuto sféru je třeba důsledněji hodnotit a motivovat. Proto bylo jedno z nových ocenění určeno dopravci.

Oceněn byl **osobní železniční vagon řady Bdt a navazující řady Bp výrobce MSV Studénka a.s.** Tato řada byla produkována v letech 1987 – 1992.

Osobní vůz řady Bd1²⁷⁹

1, 2 – nástupní prostor, 3, 4 – oddíl pro cestující, 5, 6 – WC s umývárnou, 7 – místo pro kočárky a invalidní vozíky, 8 – hlavní rozváděč, 9 – ruční brzda

Byl vybrán mezi ostatními osobními železničními vagóny posledního dvacetiletí metodou srovnávací analýzy. U vagónů byly sledovány následující ergonomické vlastnosti:

- tvarování sedadel
- funkčnost materiálu sedadel
- umístění sedadel v interiéru
- celkové tvarové řešení interiéru
- systém uživatelské manipulace s okny
- efekt ventilace a topení
- prostor pro zavazadla
- osvětlení (intenzita, možnost změny, ovládání)
- rozměry vstupních dveří
- systém manipulace se vstupními dveřmi
- rozměry vstupní plošiny
- uspořádání vstupní plošiny
- uspořádání hygienického zařízení
- řešení prkénka WC
- ovládání toku vody hygienického zařízení
- nabídka hygienického materiálu (mýdlo, ručníky, WC papír)

Vůz využívá **výhody velkoprostorového interiéru**, který je rozdělen uprostřed na dvě stejné části. **Tvarování sedadel** včetně bočních opěrek rukou a hlavy je přijatelné, dosahuje dnes požadovaného tradičního standardu. Zvolený **stupeň měkkosti** sedáků a opěráků vytváří pohodlí, ale nejde o tak měkké řešení, které by už mělo vliv na vytvoření disharmonie napětí svalového korzetu páteře. V povrchové úpravě jde o optimální kombinaci umělé koženky a sametové textilie. Hladkou koženkou jsou řešeny mechanicky nejvíce namáhané boky sedáku a opěráku, dále opěrka hlavy, čím je zajištěn **vyšší stupeň hygieny** v dotyku s vlasy, příp. tvář. Textilii je řešena hlavní střední plocha sedáku a opěráku, čím je posílen **tepelný odpor** a sedadlo ani při nižších teplotách nechladí tepelně citlivé partie bederní části trupu. Toto nadprůměrné řešení je optimální odpovědí na starší i nové otázky po materiálu sedadel. Textil je totiž sice znakem pohodlí, ale neplní optimálně hygienické požadavky, hůře se udržuje a může mít nižší životnost. Hladká koženka sama o sobě má zbytečně malý tepelný odpor a při některých polohách těla je **nevhodně klouzavá** (Ještě horší tepelný odpor má dřevo a plasty, nejhorší pak kovy). Optimálním řešením je tedy buď koženka (viz řešení německého ICE) nebo kombinace

s textilem. Navíc barevnost sedadla jakoby již před třiceti lety svým teple hnědým tónem předjímal soudobá špičková řešení pracující s uklidňujícími střídými tlumenými tóny (známé např. z německých souprav ICE). Sedáky lze pro různé účely (úklid, umístění invalidního vozíku apod.) sklápat.

Druhou mimořádnou kvalitou představuje **řešení hygienického zařízení**. Pro oba ovladače vody (umyvadlo, splachování WC) je zde užito optimální formy – **nožní páky**, tvar sedátka podporuje hygienu **přerušením oblouku** v přední části. Sedátko drží ve zdvihnuté poloze, což také významně podporuje hygienu. Mimořádně promyšlené je i **účinné splachování** mísy WC, kde je použito vstřikování způsobující účinnou rotaci vodního proudu.

Jeden z **nástupních prostorů** má větší plochu umožňující umístění jak jízdních kol, tak dětských kočárků. Jsou zde i sklopná sedadla.

Systém **manipulace s okny** umožňuje nastavení jakékoliv velikosti mezery a je řešen tak, že používáním ani stárnutím materiálu se jeho funkčnost zásadně nemění. Za jediný nedostatek lze považovat absenci prvků, které by regulovaly směr proudění vzduchu z otevřených oken. Zimní **vytápění** vozu nevykazuje zásadní nedostatky.

Všechny ostatní **kvality jsou vyrovnané** a dosahují **dobrého dobového standardu**. Vzhledem k tomu, že jde o rychlíkový vůz, není příliš negativně vnímána ani absence nízkopodlažní části. V rychlíkových soupravách stačí, když je jeden z vozů specializován na přepravu invalidních vozíků a kočárků.

Mnohé z oceněných kvalit se u jiných vagónů v ČR vyskytují, ale ne v tak vyvážené sestavě. Některé z uvedených kvalit, zejména sedadel a WC ani po dvaceti letech mnohé vagóny užívané v ČR stále nedosahují. Vyrovnanost celkového řešení souvisí i s dobrým standardem stylového řešení, které ovšem samo o sobě nebylo předmětem hodnocení a ocenění.

Cena za ergonomii byla připravena jednak **projektantovi Vladislavu Staňkovi**, jednak **objednateli (dopravci) – podniku České dráhy**, neboť je třeba podpořit důležitost kvality tohoto vztahu. V architektuře jsou proto udělovány např. ceny investorům. V ČR pracuje mnoho dobrých projektantů, ale jejich vysoká profesionalita není využívána, mj. i proto, že dopravci často nedokážou dostatečně identifikovat jednotlivé kvality a potřebu jejich vyvážení.

Ocenění je uděleno s přihlédnutím k obdobně řešeným motorovým, řídicím a vloženým vozům řady Bftn a Btn (843, 943 a 043) téhož projektanta, výrobce a dopravce.

Cena je předávána jednak ve formě pro ergonomickou problematiku typické figurky, jednak ve formě papírového výtisku uznání. Barevností hlavy charakterizuje, že nejdůležitější ergonomické vlastnosti se vztahují k lidské psychice.

Za České dráhy převzal roku 2010 ocenění náměstek generálního ředitele pro osobní dopravu, za Dopravní podnik hl. města Prahy v roce 2014 jeho generální ředitel. První české Ceny za ergonomii byly vyhlášeny za přítomnosti rektora pražské Vysoké školy uměleckoprůmyslové uděleny počátkem roku 2009 v pražském divadle La Fabrica.

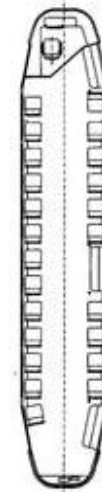
Další české ceny za ergonomii byly udělovány v roce 2014. Směřovaly tentokrát do prostoru městské tramvajové dopravy, v němž probíhá mnoho přínosných i povrchních inovací. Cena udělená dopravci – DPHMP mohla připomínat udělení předchozí ceny Českým drahám, neboť vyzdvihovala starší kvalitní, dlouhodobě provozovaný produkt, mj. proto, že mnohé nové jeho kvalit nedosahují.

Zkušenosti z dalšího vývoje potvrdily, že oblíbené pražské tramvaje T3 (designér František Kardaus) považované dnes už za městské ikony, mají nejen nadčasový design, který dodnes v pražském tramvajovém parku vyniká, ale i velmi kvalitní ergonomii. Je třeba připomenout, že ergonomie nezkoumá jen fyzické, ale také psychické a komplexně organizační parametry produktů. **Pražskému dopravnímu podniku byla cena udělena za schopnost udržet množství těchto tramvají v provozu bez zbytečných (a v realizovaných případech většinou nekvalitních) obměn interiéru.** Může to znít paradoxně, že dopravce nedostává ocenění za sérii rekonstruovaných tramvají T3, ale za nerekonstruované. Že nedostává ocenění za objednávky nových tramvají, ale za provozování starých. Život je však přirozeně plný paradoxů a zde má vše logické souvislosti.

Další provozování tramvají T3 dokonce nabývalo ve své době východisko z finanční krize hlavního města, do které jej dostala neuvážená objednávka předdimenzovaného počtu nových jednotek Škoda ForCity, nezodpovědně iniciovaná týmem primátora Béma. Výzkumy jasně naznačují, že pro dopravu handicapovaných cestujících plně stačí poloviční počet nízkopodlažních vozidel vozového parku (organizačně funkční je systém „každý druhý spoj je nízkopodlažní“). Město Praha by se z finanční krize dostalo způsobem, který naznačily rakouské železnice, když ČD prodaly podstatnou část své objednávky nových vlakových souprav Railjet. Radnice tedy měla hledat odbyt pro své objednané zbytné nové tramvaje v Evropě či Asii.

Důležité je pro širokou veřejnost zdůvodnění uděleného ocenění. Ke kvalitám T3 patří mj. **organizace vnitřního prostoru**. Tramvaj má **optimální poměr míst k sezení a ke stání**, čím vzniká **příjemný, přehledný a kapacitní vnitřní prostor**. Městské tramvaje jsou určeny k dopravě na kratší vzdálenosti, při kterých není nutné sedět, takže sedadla jsou myšlena spíše pro starší a handicapované lidi, na což s oblibou zapomínají jak výrobci, tak mladí cestující.

Další kvalitu představují sedadla. Samotná **původní plastová sedadla** dnes již patří také mezi **obdivované dobové ikony** sedacího nábytku a jsou proto vystavována v muzeích designu. Přes své poměrně malé rozměry sedáku a opěraku zajišťují **pevné sezení**, protože jsou na rozdíl od překližkových sedadel v tramvajích ForCity **vhodně tvarována**. V době začátků výroby tramvají T3 bylo diskutováno vyhřívání sedadel a následně došlo k úpravě zamezující nepříjemnému pocitu z příliš teplého sedáku. Vyhřívání plastového sedáku však zásadně zvyšuje komfort, neboť plasty s hladkou povrchovou úpravou mají malý tepelný odpor a nevhodně chladí tělo na citlivém místě. Sedadla v rekonstruovaných tramvajích T3 sice jsou použitím jiného materiálu podobně komfortní, ale jejich **neprofesionální tvarování a barevnost** zcela degraduje původní kvalitní styl interiéru.

Tvarování sedadel tramvají T3 a Škoda 15T ForCity

K původnímu řešení interiéru patří rovněž užití umakartových stěn s **decentní barevnou strukturou s jemným textilním vzorem**. V rekonstruovaných tramvajích se objevily **úpadkové plastové imitace mramoru**, které jsou signálem absolutní nekompetentnosti projektantů i zadavatelů rekonstrukce.

Okna a vnitřní mikroklima. Další vývoj ukázal, že zavádění **kouřových skel** zejména ve vozidlech hromadné dopravy je povrchním gestem, který má minimální praktický přínos a naopak **mnoho nedostatků**. Je špatně vidět dovnitř, když si cestující z nástupiště vybírá nejméně obsazenou část vozu. Večer je hůře vidět ven, dominují vnitřní světelné reflexy, takže orientace při jízdě i vystupování je snížena. Efekt filtrování slunečního svitu je malý, zato negativní psychický efekt při podmračeném počasí je značný (viz výzkum ergonomické laboratoře publikovaný ve sborníku symposia Ergonomie hromadné dopravy). V tramvajích T3 si lidé na oslnění nestěžují, přesto že kouřová skla nepoužívá. Po úvodních problémech u předchozích typů T1 a T2 bylo zcela dostatečně vyřešena ventilace nastavitelnými okenními a střešními průduchy. Kdyby byl nedostatek ventilace při letním stání tramvaje v kolonách zásadní, nebyl by problém u rekonstrukcí montovat pomocné ventilátory. Přiměřená ventilační funkčnost v interiéru tramvaje T3 potvrzuje **zbytečnost instalování klimatizace** u nových typů tramvají. O **negativěch** klimatizace se mezi odborníky dobře ví, ale málo se o nich přesvědčivě a komplexně píše: **energetická náročnost** (zejména u zastávkových spojů), **hygienické problémy** s bakteriemi nebo náročnou dezinfekční chemií při pravidelném čištění, nesnadná nebo často ignorovaná zejména **lokální nastavitelnost vhodných parametrů** ad.

Informační systém. Původní informační systém kombinoval tabulku se seznamem zastávek a zvukové hlášení, což je přijatelné řešení. Jedinou smysluplnou rekonstrukcí interiéru pro cestující by mohlo být umístění moderního vizuálního informačního systému, ovšem v žádném případě ne takového, který byl montován do rekonstruovaných T3 ad. typů nových tramvají včetně Škoda 14T Porsche design. Elektronické tabule tohoto systému zejména do interiéru „oplývaly“ velmi **špatnou čitelností** a naprosto **neprofesionálním grafickým designem**.

Slabý jas, nečitelné tvary světelných nápisů, reflexy průhledného krytu, nevhodný kontrast světlé plochy a amatérská typografie prozrazují zcela nedostatečnou kvalifikaci projektanta i objednavatele. Typický negativní efekt, kdy je výroba zadána bez soutěže hodnocené kvalifikovanými odborníky.

Chybějící nízkopodlažnost. Jediným nedostatkem tramvaje T3 se jeví to, že není nízkopodlažní. Je pravdou, že její pražské předválečné předchůdkyně (tzv. „ponorky“ s vlečňáky „krasin“) již s částečnou nízkopodlažností pracovaly a komunistický režim svou výrobou po válce na to již nedokázal navázat. Nicméně v dnešním provozu, kdy zcela dostačuje jen každá druhá tramvaj s nižší úrovní podlahy, se to jeví **naopak jako přednost**. Bezhlavé propagování snížené úrovně podlahy totiž zcela ignoruje výsledky ergonomických výzkumů, které hovoří o **příjemném pocitu lidí vnímajících jízdu z vyšší úrovně** nad výfuky a koly velkých vozidel. Souvisí to i s větším pocitem bezpečnosti, kterou má cestující ve vyšší poloze podlahy. To potvrzuje i oblíbenost nechalně známých SUV „rodinných“ vozů, ve kterých cestující sedí na příjemnější a bezpečnější vyšší úrovni.

Druhá česká cena za ergonomii roku 2014 byla udělena projektantům a výrobcí nových typů tramvaje. Jde o dvoučlankovou šestinápravovou plně nízkopodlažní tramvaj, vyvinutou a vyrobenou českou Aliancí TW Team (Pragoimex, VKV Praha a KOS Krnov). Designéry byli architekti Ondřej Hilský s kolegou Pavlem Táborským (PO ARCHITEKTI, Praha, 2012). Tato tramvaj v rámci novější české produkce vyniká sladěním ergonomie a stylu. Stylové řešení tramvají v ČR je důležité nejen pro obecné nároky, ale také proto, že tato vozidla projíždějí často svěbytnými historickými centry našich měst a je dobré, když v nich nepůsobí necitlivě nebo dokonce arogantně.

Tato tramvaj se jako jediný český hromadný dopravní prostředek (za celou dobu udílení cen) dostala mezi nominace národní ceny za design CZECH GRAND DESIGN v kategorii průmyslový design za rok 2012.

Zdůvodnění ocenění. Vnitřní uspořádání působí přehledně a vzdušně, částečně nesouměrné řešení prvků interiéru nevede k pocitu zbytečné komplikovanosti. Příznivě působí vyvýšené ostrůvky s některými sedadly, která se díky tomu dostávají do vyšší polohy vůči stojícím pasažérům i exteriéru. Barevnost interiéru je decentní, svou světlou tonalitou působí čistě a optimisticky.

Sedadla kombinují plast s měkkým polstrováním, čím je dosaženo vyššího **tepelného odporu, tření a měkkosti**. Jejich lomené barevné řešení souzní na rozdíl od mnoha soudobých českých realizací s celým interiérem. Jsou **vhodně tvarovaná** proti vyklouznutí do boku i dopředu.

Mikroklima. Dostatečné větrání je zajištěno nastavitelnými okenními a stropními průduchy. Klimatizace není potřebná. Ztmavení skel je jen mírné, takže nemusí mít známé negativní efekty temného kouřového skla.

Informační systém. Audiovizuální informační systém splňuje soudobé standardní požadavky.

Produkty k testování vybíral Institut informačního/inteligentního designu. Testování prováděla ergonomická laboratoř Muzea umění a designu v Benešově u Prahy. Pracovní verze textu hodnocení určená k připomínkování pak byla předložena členům vědecké společnosti ČES a vybraným členům Akademie designu ČR.

Zveřejnění proběhlo na výroční konferenci České ergonomické společnosti v pražském Domě vědy a techniky na Smetanově lávce v říjnu 2014. Předání cen pak bylo provedeno návazně.

Anticena za ergonomii zatím není udělena, ale v současné české realitě je velmi aktuální. Ceny mají osvětový charakter a anticena by pomohla vymezit identifikaci kvality také z druhé strany stupnice. Ve vztahu k aktuálně vyhlášené ceně za železniční vagón řady BDT se jeví jako nejpravděpodobnější potenciální držitel anticeny za ergonomii každý český železniční vagón, který je členěn na malé oddíly a má okna, která nelze vůbec otevírat. Z praxe je ověřeno, že při kvalitě a spolehlivosti klimatizace u nás i její obsluhy jde často o vysoce nepříjemné prostředí pro cestující. V zásadě jde o typické příznaky tzv. „nemocných interiérů“ dopravních prostředků, které odpovídají standardu SBS (Sick Building Syndrome) ve stavebnictví. Pro příklad uvedeme další tipy na anticenu, které byly zveřejněny webu.⁷

Ročenka ČESKÁ ERGONOMIE 2015 uvedla několik tipů absurdního vývoje techniky, který vede do slepých uliček. Jako první byl zahradní traktor na sekání trávy. Pro tělo i ekologii prostředí je optimální klasická kosa, k níž se již mnozí inteligentní lidé opět vrací. Strunová sekačka ještě umožňuje pohyb těla, ale pokud není elektrická, zamožuje prostředí a obtěžuje tak člověka chemickým a zvukovým smogem. Nejhorší je pak traktor, který už neumožňuje pohyb a zatěžuje tělo nejen již uvedeným smogem, ale také páteř nedostatečně odpruženými vibracemi.

Dalším tipem ročenky byla čtyřkolka. Je to v podstatě terénní vozidlo do divoké přírody, do níž je motorovými prostředky dovoleno vjíždět jen ve velkých zemích, kde je přírody tolik, že se nemusí tak pozorně chránit jako u nás. V tuzemsku můžete se čtyřkolkou jezdit jen ve městech, kam nepatří a na vesnici, kde obtěžujete jejím hlukem obyvatele rodinných domů. Motorkáři si dělají ze čtyřkolkářů legraci, že to je stroj pro neschopné, kteří neudrží rovnováhu na běžném motocyklu. Tento humor má zřejmě kořeny i v přehnané ceně čtyřkolek, které si tak kupují především boháči, jež potřebují arogantně ukázat, že na to mají. Hlavním negativem je, že čtyřkolka obtěžuje hlukem stejně město jako přírodu, proto nemá nic společného s inteligentním designem.

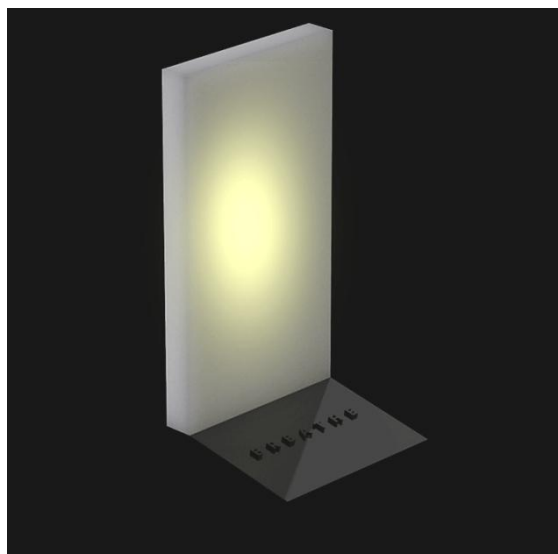
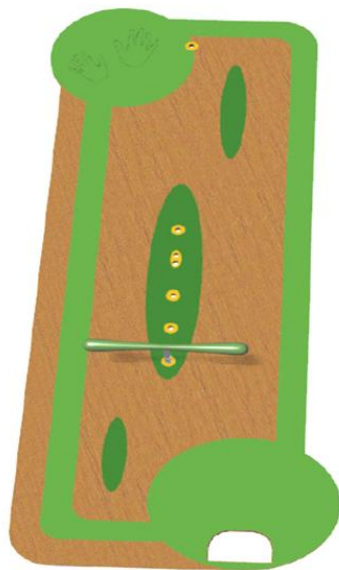
Dalším tipem málo inteligentního produktu je elektrokolo. Když pomineme seniory, kterým může pomoci se šlapáním do kopce, jde o inovaci připravující kolo o jedinou zdravou vlastnost, kterou má – schopnost udržovat fyzickou kondici. Vedle toho má jízda na kole spíše nedobré stránky – šlapání pedálů v sedě je oproti chůzi nepřírodným pohybem a páteř dostává zabrat v pokroucené poloze otřesy na nerovnostech terénu. Celá horní část těla je při jízdě napjatě strnulá. Moderní člověk dává kolu před chůzí přednost ze dvou důvodů. Má pocit, že ho někam dopraví RYCHLEJI a když už „to nemá vlastní motor, tak se dá při tom aspoň SEDĚT“.

Posledním negativním tipem je segway. Zbytečně nahrazuje zdravou chůzi. Pro pasivní pohyb na kolech je přirozenou polohou sed s mírným záklonem. Něco úplně jiného je koloběžka, která poslední dobou shodou okolností našťastí vyhnala segwaye z měst. Umožňuje střídání poloh, pohybu a klidu a pro uživatele představuje větší stabilitu.

⁷ https://www.facebook.com/pg/Institut-inteligentního-designu-1883712768583922/photos/?tab=album&album_id=1963213020633896

A jak dále s cenami za ergonomii? Možná doznají díky spolupracujícím pořadatelům jistých organizačních změn. V každém případě od posledního udílení dochází k postupnému shromažďování nových tipů, z nichž zde uvedeme několik nejatraktivnějších.

Relaxační deska designérky Miriam Danielkové představuje velmi potřebnou pomůcku pro všechny pracoviště i domácnosti, kde člověk postrádá dostatek pohybu a nemá přiměřeně místa na samostatnou relaxační místnost s bohatším vybavením (např. podniková relaxcentra). Deska univerzálně podporuje různé typy protažení sezením ztuhlého těla a umožňuje leh na šikmé rovině s hlavou ve snížené poloze. Opřena o zeď v kanceláři průběžně inspiruje k opakovanému použití.

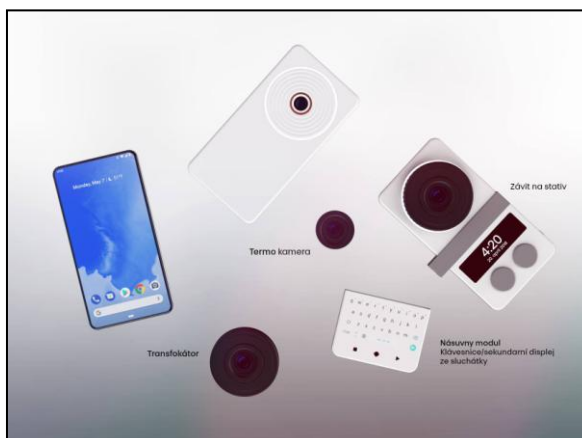
Designér Jakub Žanony vytvořil objekt s pulsujícím světlem rytmu klidného dechu. Podpoří naše zklidnění uprostřed velkoměstského ruchu, kde to všichni potřebujeme. Dříve tak sloužily křesťanské kapličky, boží muka nebo sochy svatých. Dnes je nezbytné, aby ti, co nemají vztah k evropským tradicím, měli ve veřejném prostoru psychologicky neutrální obdobu.

Objekt pro bezdomovce architektky Marty Procházkové. Bezdomovci by chtěli být doma, ale nemají kde. Bezdomovectví je zejména psychologický stav. Člověk ztratil schopnost hledat dobrá řešení. Bezdomovec proto sedí jako malé dítě na frekventované cestě, dává se nechtě na odív. V noci je mu zima, i když je léto. Tento objekt přináší soukromí stranou davu. Je možné být vně i uvnitř. Má dotyková čidla, která zapojí vyhřívání plochy, na které se sedí nebo leží.

Objekt pro teenagery architektky N. Najbrtové. Teenager na rozdíl od bezdomovce nechce být doma, ale nemá mnohdy kam jít. Proto zoufale okupuje různé přístřešky, které mu nesedí, ani on jim. Radnice jsou k tomu slepé. Takovýchto originálních jednoduchých a levných objektů by mohla být plná města. Dají se k obou-

stranné spokojenosti promyšleně umístit tam, kde nevadí. Teenager může sedět, ležet, stát i hýbat se. Vtipné řešení i umístění uspokojí psychiku.

Vinou ignorace českých nákupčích, kterým je jedno, že v civilizovaném světě se víka kontejnerů otevírají jedině nožním pedálem, hrozí, že příští Cenu za ergonomii bude „muset“ dostat tento kontejner tuzemské výroby MEVA, který jako jediný splňuje inteligentní požadavky uživatelského komfortu. Možná někdo ocení i prostý technicistní design.

Supermobil designéra Jakuba Žanonyho. Výrobci telefonů v honbě za inovacemi zabředli do slepé uličky. Se skutečnými zlepšeními, které uživatel opravdu ocení, musí přijít nekomerční nezávislý designér. Výchoziskem ze současné inovační krize je modulové řešení, které umožní dražší prvky s delší životností dokoupit a používat i později u následujících typů dané řady. Je jich spousta – kvalitní objektivy, speciální čidla, měřící nástavce... Praxe také už dlouho žádá duplicitní tlačítkovou klávesnici na rubu telefonu s kontrastním diodovým displejem pro úsporu baterie a do nepříznivých světelných podmínek, které jsou více než časté. Opravdový supermobil oproti předraženým nepraktickým nabídkám Samsungu nebo iPhone.

Taška s výklopným sedátkem (vlevo) navržena designérkou Valerií Záhonovou reaguje na nedostatek laviček k sezení ve městech nebo nákupních centrech. K pohybu po schodech jí pomáhá trojkolečko s rozměry odpovídajícími standardnímu stupni schodiště. Ještě promyšlenější je sestava designéra Matyáše Baráka (vpravo), která umožňuje měnit funkční díly, např. sportovní kočárek za nákupní tašku. Oba návrhy staví na zásadní filosofii: Nejen pro pohyb po městě, ale i k přemísťování malých nákladů jsou auta nejen zbytečná, ale člověku a prostředí škodlivá. Život je pohyb, ale pohyb těla, ne pohyb strojů.

Udílení českých cen za ergonomii podněcuje k zamyšlení, zda není na čase zorganizovat nějaké komplexní oceňování designu, např. podle uznávaných zásad Dietera Ramse nebo novějšího konceptu tzv. inteligentního designu. Nemuselo by jít o atrakci typu Czech Grand Design, stačilo by pokračovat v někdejší praxi Designcentra ČR, které vyhlášovalo své ceny v rámci decentní akce v Betlémské kapli. Na to bychom ale potřebovali obnovení národního designcentra v komplexním odborném duchu předchozího Institutu průmyslového designu, které by bylo garantem odborného testování. Letmé komisionální posouzení už dnes nestačí. Potvrzují to i výsledky hodnocení německé ceny Red Dot, která se o komplexní přístup snaží.

Bohuslava Nekolná

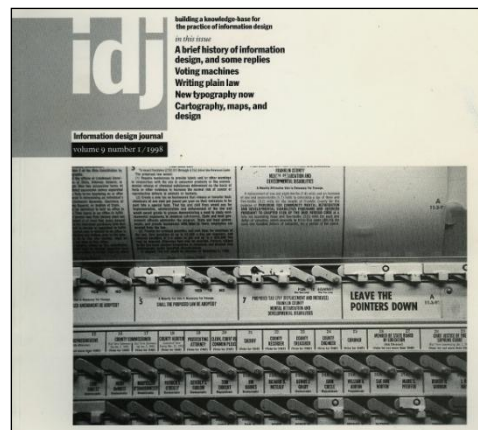
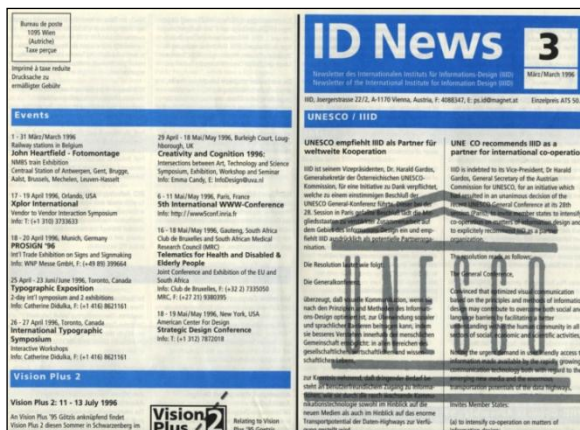
Třicetileté působení českého Institutu informačního designu (ČIID) si zaslouží ohlédnutí i proto, že v posledních létech došlo k jeho proměně a tím i ukončení předchozí etapy existence. Ohlédnutí je však jen stručné, namísto podrobného popisu výzkumné činnosti a jejího odborného zhodnocení. Snad k němu dojde v budoucnosti přesto, že archív obsahující potřebné dokumenty byl pravděpodobně svévolně zlikvidován. Bylo by škoda, kdyby po ČIID zůstaly tak málo čitelné stopy, jako po pražském Institutu průmyslového designu.⁸

ČIID vznikl jako národní pobočka Mezinárodního institutu informačního designu. International Institute for Information Design (IIID) fungoval od počátku 80. let 20. století jako sdružení pedagogů grafického designu sloužící propagaci oboru a zejména dalšímu vzdělávání profesionálů. Jeho sídlo je ve Vídni. Připravoval mj. odborné konference, letní vzdělávací univerzity a vydával noviny ID-NEWS. Byl také odborným partnerem jediného odborného periodika věnujícího se funkčnosti informačního designu – britského Information Design Journal. IIID sdružuje kromě individuálních členů také odborné instituce včetně vysokoškolských pracovišť, v některých zemích své národní pobočky, které se často zaměřují na konkrétní místní problémy.

V České republice vznikla pobočka IIID na přelomu let 1989 a 1990. Byla zaměřena především na praktickou vizuální komunikaci – primární vizuální gramotnost, které je u nás zatím na běžných i odborných školách věnován jen velmi malý prostor. Zabýval se zejména funkčností, tedy srozumitelností a čitelností informačního designu, neboť estetice oboru se věnuje dostatečné množství soutěží, výstav, literatury, časopisů, škol, sdružení ad. institucí po celém světě. Český institut informačního designu sídlí v Benešově u Prahy a vedle grafických designérů včetně pedagogů sdružoval zejména vědce z oblasti vizuální komunikace, psychologie, ergonomie a sociologie. Jeho působení se tedy blížilo spíše vědeckým společnostem.

ČIID pracoval formou aktuálního vytváření mezioborových týmů, sestavených vždy k řešení konkrétního problému. Jde-li o veřejně-prospěšnou činnost, vědci se sdružují bezplatně, motivováni snahou o veřejnou propagaci kvalit svého oboru.

ČIID byl profesním seskupením odpovídajícím v odlišném typu komunikace Ústavu pro jazyk český AV ČR. Je přirozené, že při krátké tradici oboru akademie takový ústav zatím nezřídila. V budoucnosti se však bez něj neobejde, neboť společenská poptávka po garanci vzdělávacích aktivit i analýzách kvalit vizuální komunikace stále stoupá a nabývá na významu, zejména z hlediska mezinárodní komunikace, fungující bez jazykových bariér.

Noviny IIID – ID NEWS, jediný časopis ve světě specializovaný na otázky funkčnosti grafického designu Information Design Journal (stále vychází, k dispozici v knihovně VŠUP) a pozvánka na vzdělávací akci IIID

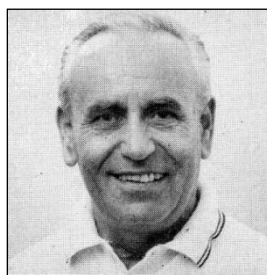
⁸ <https://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/institut-prumysloveho-designu>

K rozhodujícím osobnostem, které přispěly k etablování IID v naší republice, patřili Ing. Peter Simlinger, Prof. Ján Šmok a grafický designér Mgr. Jiří Rathouský. Rakušan Simlinger coby ředitel IID a dlouholetý předseda rakouského sdružení grafických designérů nás podporoval zejména v prvních letech. Zajistil přísun specializované literatury, zahraniční granty umožňující českou účast na mezinárodních vzdělávacích akcích a byl průběžně k dispozici pro mnohé odborné konzultace. Jeho zkušenost byla užitečná také proto, že byl léta účastníkem procesu mezinárodní unifikace grafických symbolů do norem ISO.

Známý teoretik vizuální komunikace Prof. Ján Šmok byl až do své smrti v roce 1997 garantem řešení analýz komunikačních systémů a svým dílem často přispíval při konzultacích veřejnosti. Bezplatně poskytl Institutu část svých spisů k vydání. Slavný autor prvního orientačního systému Pražského metra a Českých drah Jiří Rathouský byl jedním z mála našich praktiků, kteří se nejen zabývali teorií vizuální komunikace, ale také se z přesvědčení nezištně angažovali při řešení veřejných problémů české vizuální komunikace. Popravdě těžko před vznikem české pobočky IID hledat dalšího českého grafika, který by osobně telefonoval a psal dopisy institucím i články redakcím, když zjistil ve veřejné sféře nějaký nedostatek kvality vizuální komunikace. Zmínit je třeba také Mgr. Tomáše Fassatiho, který byl koordinátorem výzkumu Institutu.

Ing. P. Simlinger, ředitel IID na jedné z posledních pravidelných návštěv v Benešově r. 2015 v učebně vizuální komunikace

Prof. Ján Šmok a Mgr. Jiří Rathouský

Na dobrovolné bázi působil celý český IID. Přibližně polovina analýz byla nevyžádaná, zpracovaná na základě zjištění nedostatků v terénu. Dvacet let všední mravenčí práce přineslo užitečné výsledky. Mnohé se podařilo změnit, i když jistě ne vše, co snižuje funkčnost praktické vizuální komunikace v českém prostředí. Institut se angažoval zejména v problému upadající kvality orientačního systému Pražského metra a Českých drah, silničního značení, telefonních seznamů, pražského letiště, grafických symbolů pro mapy, elektronických informačních tabulí pro stanice ČD ad. Největší (i když ne zcela dostatečnou) snahu o nápravu projevil Dopravní podnik hl. města Prahy a vydavatel Zlatých stránek, žádnou naopak správci turistického, silničního a letištního značení. U zástupců mnoha institucí totiž u nás stále ještě přežívá názor, že praktická vizuální komunikace je věc spontánní lidové tvorby s přirozenými národními specifiky, bez potřeby profesionality a mezinárodní funkčnosti.

V rámci mezinárodního sympozia při Bienále grafického designu Brno připravil počátkem 90. let český IID přehlednou přednášku o vývoji globální vizuální komunikace. I pro mnohé účastníky ze světa šlo o první komplexní setkání s tímto tématem.

Při podpoře řešení problémů českých institucí šlo spíše o čitelnost a srozumitelnost než otázky stylové kvality. Za testování funkčnosti předložených prvků vizuální komunikace bylo Institutu vděčno mnoho našich firem i měst. K nejvýznamnějším veřejným institucím, jež konzultovaly s ČIID své problémy, patřila ministerstva obchodu a životního prostředí, pražský, českobudějovický, brněnský a táborský magistrát. Vedle nich pak řada malých institucí vč. soukromých i jedinců, např. pedagogů a publicistů. Nejvýraznější dopad měly odborné konzultace pro výrobu městské orientace v Českých Budějovicích a turistické orientace v Praze. Nepodařilo se naopak přimět ke zkvalitnění projektu autorku systému grafického značení pro pražské parky. Nekontrolovatelný efekt měly webové stránky ČIID, které navštěvovalo denně v průměru 20 – 30 zájemců, což není zanedbatelné množství. Nejvýznamnější webovou službu veřejnosti představoval elektronický slovník symbolů mezinárodní grafické komunikace. K dispozici byla také forma elektronické konzultace, která byla využívána nejen k orientačním dotazům, ale i k posouzení zaslaných fotografií produktů vizuální komunikace. Odborné konzultace využívali často také studenti vysokých škol, mnozí při psaní závěrečné teoretické práce, vedení škol pak pro oponentní posudky.

Výzkumné programy ČIID vedly nejen k analýzám různých projevů praktické vizuální komunikace v celém světě, z nichž bylo možné abstrahovat mnohé obecné principy. Byly také vytvářeny harmonizační projekty odstraňující nedostatky funkčnosti některých systémů. Vídeňský IID se angažoval také při přípravě některých mezinárodních norem ISO. V 80. letech šlo o veřejné informační symboly (ISO 7001), počátkem 90. let o symboly pro značení kvalit životního prostředí a potravin, později o harmonizaci stylu a čitelnosti starších symbolů pro bezpečnost a ochranu zdraví.

Všechny produkty výzkumů byly veřejnosti k dispozici ve studovně Muzea umění a designu v Benešově u Prahy. Patřil k nim i rozsáhlý obrazový dokumentační archív různých prvků vizuální komunikace z celého světa čítající tisíce položek. Bylo sympatické, jak byl každý nový návštěvník studovny příjemně překvapen možnostmi, které mu studijní archív nabízí.

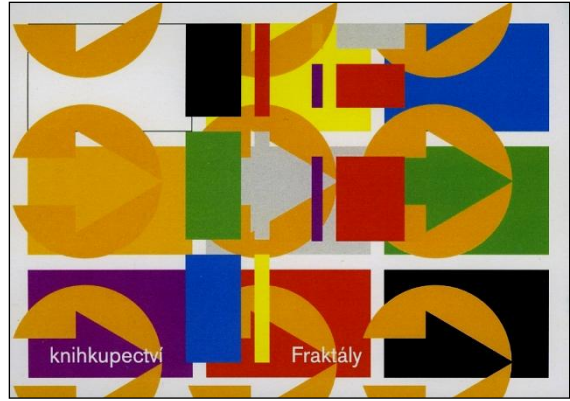
V oblasti vzdělávání ČIID ve spolupráci s centrem pro doškolení pedagogů připravil kurzy pro učitele základních a středních škol. Na většině českých uměleckých vysokých škol pak jednorázové přednášky. Ve spolupráci s vysokoškolskými ateliéry grafického designu vznikly pro motivaci státních nebo veřejně-právních institucí kvalitní alternativy některých produktů vizuální komunikace (jízdni řady, telefonní seznamy, barevný design železničních vagonů, informační terminály pro železnici ad.). Naučný charakter měla také řada článků v běžném i odborném tisku.

Součástí vzdělávací programu byla také ediční činnost. Institut vydal první český slovník praktické vizuální komunikace, řadu učebnic a podílel se na vzniku obecných encyklopedií zpracováním hesel o vizuální komunikaci. Rozvíjející se obor vizuální komunikace byl propagován desítkami článků v odborném i populárním tisku. Šlo zejména o materiály pro časopisy a noviny Strategie, Signmaking, Typografia, TYPO, Font, Bulletin DC, Bulletin IID, Lidové noviny, MF Dnes, Místní správa ad. Propagaci oboru zajistily také přednášky na Akademii věd ČR stejně jako na mezinárodních sympoziích.

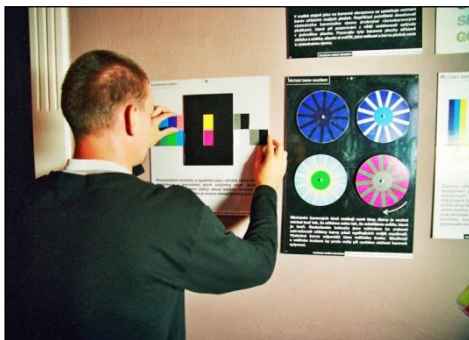
K nejzajímavějším testům, které Institut prováděl, patřila analýza komunikačních kvalit českých, slovenských a euro bankovek i mincí, dopravního značení na pozemních komunikacích, značení pro cestující na terminálech veřejné dopravy, analýza spotřebitelského balení potravin a ergonomické testy české autobusové a vlakové dopravy. Výsledky testů používal také běžný tisk, např. rubrika TEST MF DNES. Některé z analýz byly publikovány také na webu: www.institut-informacniho-designu.cz (od roku 2007 pod webovými stránkami Muzea umění a designu: www.muzeum-umeni-benesov.cz). Zde bylo možné nalézt i základní přehled norem (ISO, IEC) a pravidel mezinárodní vizuální komunikace. Podrobněji byla tato problematika rozvedena v učebnicích a slovnících, které jako první publikace tohoto typu v českém prostředí ČIID vydal.

Před rokem 2015, v době transformací občanských sdružení, kterými byla většina vědeckých sdružení, došlo k rozhodnutí, že ČIID nepřejde do formy spolku a bude nadále jen neformálním sdružením vědců. Přispěla k tomu i skutečnost, že výzkumná a vzdělávací práce laboratoře v Muzeu umění a designu Benešov byla již dostatečně rozvinuta. V ČIID také postupně dominoval názor, že je třeba se věnovat celé oblasti designu z hlediska jeho komplexních kvalit, které začalo charakterizovat slovní spojení „inteligentní design“. Po známých politických zásadách do práce Muzea umění a designu Benešov v roce 2017 byla ukončena nejen činnost laboratoře, ale i výzkumného programu věnujícímu se funkčnosti designu. Neformální vědecké sdružení pokračuje ve svých aktivitách pod upraveným názvem Institut inteligentního designu v Praze.

Následující obrazová dokumentace přibližuje některé podrobnosti činnosti ČIID, které nemohl tento krátký text popsat. Zachovala se díky kapitole o ČIID zveřejněné v Učebnici praktické vizuální komunikace.

Z naučné pražské výstavy ČIID, která seznamovala s vizuální gramotností mj. na příkladech funkčních a nefunkčních ukázek z praxe.

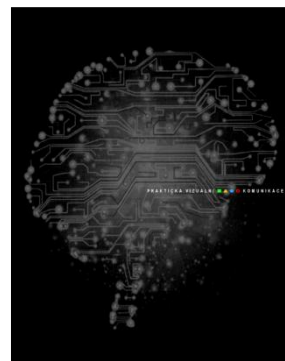
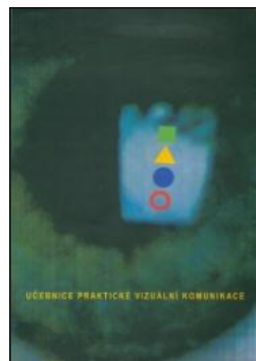
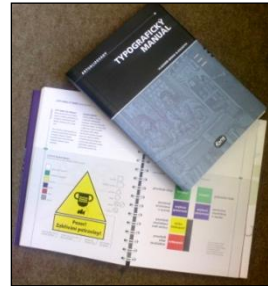
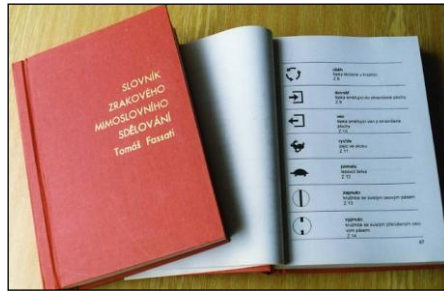
Naučná expozice globální vizuální komunikace v Muzeu umění a designu v Benešově u Prahy.

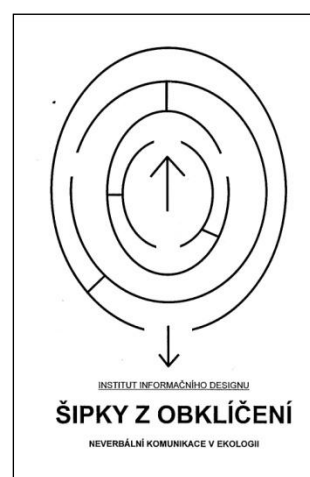
Výstava celoživotního díla předního specialisty na informační design, Jiřího Rathouského v Benešově.

Jeden z programů České televize se díky ČIID věnoval v roce 2002 vizuální gramotnosti a informačnímu designu.

První z řady slovníků a učebnic vydaných v roce 1994 v rámci vzdělávacího programu IID. Kapitola o vizuální komunikaci v Typografickém manuálu.

V devadesátých letech vydával Institut informačně-vzdělávací ročenky, které byly od roku 2000 postupně nahrazovány texty na webu. Jedna z publikací ČIID seznamovala českou veřejnost se souborem značek pro kvalitu životního prostředí a potravin.

BARVY POTRUBÍ ② **JEDNOFÁZOVÉ EL. VODIČE ②**

voda vodič fáze
 pára vodní vodič střední (země)
 vzduch vodič ochranný (zelený)
 plyn
 ostatní

Mezinárodní institut informačního designu se zabývá vzdělávacím odborným i laické veřejnosti v oblasti vizuální komunikace (tj. nehláskových znakových sdělování), které se ve státní vizuální komunikace vyvinulo v systém druhé gramotnosti. Velká část vizuální komunikace podléhá mezinárodním nebo alespoň národním dohodnutým pravidlům (normy ISO, ČSN ad.). Učebnice a slovníky vizuální komunikace všech oborů jsou k dispozici v české pobočce IIID, Muzeum umění Benešov.
 A: Malé náměstí 1, CZ 256 01 Benešov u Prahy
 T: (+420 301) 246 01 F: (+420 301) 726 177
 E: desmuz@czn.cz URL: users.czn.cz/~desmuz

DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY ④

městský bus, tram police požárníci
 zdravotní pomoc pohřební vůz vojenský dopravní prostředek

STUPEŇ UNIFIKACE

- 1 Fyziologická vazba, podobnost realitě
- 2 Mezinárodní závazná norma
- 3 Návrh mezinárodní závazné normy
- 4 Mezinár. rozšířená nezávazná konvence
- 5 Státní závazná norma
- 6 Národní nezávazná konvence
- 7 Oborová závazná norma
- 8 Oborová nezávazná konvence

UNIFORMY ④ **EKOLOGIE** **VOZOVKY**

police voják
 čistá znečištěná ekologický ekologická
 životní prostředí výrobek strava
 obal opakovaně použitelný obal z neopakovatelného materiálu

SPOJENÍ **VEŘEJNÁ DOPRAVA**

poštovní sdělení A T T (mobilní) F E URL taxi autobus městský autobus tramvaj metro lanovka pozemní vlak

NÁDOBY NA SĚRNÉ SUROVINY ④ **ČERPADLA POHONNÝCH HMOT ④**

sklo seš-barví sklo barevné papír umělé hmoty nebezpečný odpad organický odpad plachový odpad odpad benzín 52 benzín 95 benzín natural 94 benzín natural 98 nafta plyn voda vzduch

POMOC V NOUZI

police požárníci první pomoc zdravotnická nemocnice lékárna veterinář

POPIS ČASU v korespondenci, dokumentaci atd.
 rok, měsíc, den, hodina, minuta, sekunda, PF.: 19960309T204530
 nebo 1996-03-09T20:45:30 nebo jen samostatně 1996-03-09 a 20:45:30 nebo 20:45
ČASOVÝ INTERVAL: V-roky, M-měsíce, (W)-tydny, D-dny, T H-hodiny, M-minuty, S-secundy PF.: 2Y3M21D2H30M2S
POPIS MÍSTA v adrese osoby nebo instituce:
 jméno, příjmení (název instituce), ulice, číslo orientační směrový kód země, poštovní směrovací číslo (pošta, příp. poštovní schránka), obec, číslo popisné (u samoty apod.)
 PF.: Jan Novák, Záhradní 3, CZ 246 87 Houtekov 5p, 259
POPIS SPOJENÍ (T-telefon, F-faximální zařízení, E-elektronická pošta, URL-informace v Internetu, B-bankovní spojení)
 T: znak vstupu do mezinárodní nebo mezinárodní síle, kód země, kód tel. obvodu, kód stanice PF.: T: (43 2) 8056782
 F: stejné jako telefon E: podílčet-účetnípeněžní ústav PF.: Z: 7-800531280800
 E: kód uživatele (velká i malá písmena), znak at. kód serveru (jedna velikost písma) PF.: E: ummuzem@spinet.cz

Mezinárodní institut informačního designu, MU Benešov, Malé náměstí 1 (c)1998

VISUAL COMMUNICATION IN GENERAL

words: heart letter "i" love information (primary meaning) (secondary meaning))
 wordless: figure sign symbol symbol (similar to) (convention) (similar to) (convention)

CONVENTIONAL ELEMENT'S COMBINATION IN GENERAL

triangle + bicycle = triangle with bicycle
 table (= sign) figure, sign, or symbol = sign combination of elements

TOURISM ⑤

Kabulov 8 km walking tour
 Nova Ves 3 km out of road
 cycling tour out of road
 cycling tour on road

CONCRETE MARKING ④

graphic symbol KISHO logotype

COLOUR AND SHAPE CODE GENERALLY ④

meaning variation of symbol:	conventional effect of table colour:	optimal version:	black-white road version:
predication	indifferent effect limitation	[square]	[square]
information about danger	order concentration	[square]	[square]
warning	risk of danger gripping	[triangle]	[triangle]
order	advanced attention concentration	[circle]	[circle]
limit	danger restriction	[circle]	[circle]
prohibition	danger + negation	[circle with slash]	[circle with slash]
greater prohibition	danger restriction + strong negation	[circle with slash]	[circle with slash]

ARROWS ②

direction of the motion in a relation to the system of coordinates (two arrow-shapes possibilities)
 slowly up or forward / down or back
 material flow
 function
 direction of the motion relating to the observer (2 possibilities)
 proportions: K K (except of technical schemes)

COLOURED ORIENTATION CODE ②

motorway dest. state name
 roadway dest. n. of district town name
 local destinat. n. of local area street name
 circumdrive d. number
 tourist destin. Inform. about tourist destination

ORIENTATION IN TOWN ④

Tywniakova
 Benešov - Čarvany vřky
 name of the street
 4
 house orientation number

Czech Institute for Information Design, Museum of Art Benešov © 1998

Přehledné letáky souhrnně informovaly o všech nejdůležitějších mezinárodních konvencích praktické vizuální komunikace.

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR INFORMATION DESIGN WIEN

vzdělávání a výzkum v oblasti informačního designu
 učebnice a slovníky vizuální gramotnosti
 archiv mezinárodní vizuální komunikace
 http://www.desmuz.leknet.cz/institut

INSTITUT INFORMAČNÍHO DESIGNU MUZEUM UMĚNÍ BENEŠOV

INTERNATIONAL INSTITUTE FOR INFORMATION DESIGN
INSTITUT INFORMAČNÍHO DESIGNU
 vzdělávání a výzkum v oblasti informačního designu
 učebnice a slovníky vizuální gramotnosti
 archiv mezinárodní vizuální komunikace
 URL: www.institut-informacniho-designu.cz
 URL: www.cesky-graficky-design.cz
 MUZEUM UMĚNÍ | MUSEUM OF ART & DESIGN

Různé letáky Institutu inspirovaly veřejnost k zájmu o kontrolu kvality praktické vizuální komunikace.

ČIID spolupracoval se studenty grafického řešení českých vysokých škol na ukázkových návrzích mnoha prvků veřejné vizuální komunikace, která v běžné praxi nebyla kvalitní.

Pražský dopravní podnik začal reagovat na kritiku odborné veřejnosti až poté, co Institut zaslal publikovaný hodnotící článek generálnímu řediteli.

Český IID se postaral o to, aby v nejošáhlejší tuzemské encyklopedii, která vyšla mj. i na CD, nechyběla nosná problematika epochy vizuální komunikace. Institut také zajišťoval řadu názorných tabulí a plakátů o vizuální komunikaci, které byly umístovány ve školách, podnicích nebo např. na terminálech veřejné dopravy.

Ukázky typických novinových titulků článků postavených na informacích z výzkumu ČIID.

DESIGN

Hodnocení hlaviček novin

Český institut informačního designu letos zorganizoval odborné hodnocení komunikační a estetické kvality vprávných hlaviček českých novin, které Vám pro zajímavost předkládáme.

Mezinárodní institut informačního designu je profesní sdružením organizací zabývajících se vědeckým výzkumem, vzdělávacím a osvětovým v oblasti vizuální komunikace. Její česká pobočka sídlí v Brně a v Praze, v Galerii výtvarného umění, která spravuje rozsáhlou sbírku sovětského českého a sovětského grafického designu.

Český institut informačního designu organizuje každoročně odborné hodnocení některých oblastí grafického designu veřejnosti. V minulosti šlo například o grafické řešení školního periodika, o grafické řešení televizních programů, o výtvarné řešení a slovníkové hodnocení českých a slovenských bankovek, logotypů českých společností zabývajících se zdravotní péčí a v některých částech českého dopravního znečistění. Hodnocení má pomoci také veřejnosti k lepší orientaci v oblasti, kterou zatím sítí odvíjejí neověřovaní amatérští výtvarníci.

Od roku 1996 je hodnocení realizováno jako anonymní úloha (cca 5-8 let předních vysokoškolských pedagogů grafického designu, psychologů a teoretiků vizuální komunikace).

Kvalitativní kritéria pro hlavičky novin obecně:
 Slib: Sbíjí hlavičky má odpovídat zaměření periodika, jeho obsahové grafické úpravě a dobovému kontextu. Spřísnění základních typografických pravidel (fonta, znaky, mezer, mezy znaky atd.) musí být samozřejmostí.
 Komunikace kvality: Hlavička periodika má být nejen čistá, ale také vyznat v rámci první strany i mezi hlavičkami jiných periodik. To znamená, že v rámci plochy strany by jí neměl být konkurovat způsobem, kterým ji zásadně potlačí, ani by do ní neměl zasahovat jakýkoliv grafický prvek, který zásadně negativně ovlivní její čitelnost.

Hodnocení hlaviček celostátních novin:
 V rámci hodnocení estetické kvality byl brán v úvahu nejen současný výtvarný grafického designu, ale také vztah výtvarného řešení hlavičky ke konkrétnímu zaměření noviny. Při posuzování estetické kvality se hodnotící soustředili na základní profesní chyby při práci s písmem, dále na základní problematické čtenosti a také na výraznost v souvislosti s působením hlavičky mezi výtisky ostatních novin.

Hodnocení prováděli jednotlivci známými (1-5), v příloze je uvedena průměrná známka a její slovní interpretace:
 1 – velmi dobré; 2 – přijatelné; 3 – průměrné; 4 – málo přijatelné; 5 – velmi málo přijatelné
 Některá hodnocení doplněna krátkými komentáři uvedenými v pomůcce. Nezbývá se velkou propracovaností, ale jen potřebuje šetrně nedostát.

Mezinárodní institut informačního designu

název noviny	estetika	formální	autor hlavičky; poznámka
Novospolečná avizeř	1,9	1,9	
Sport	3,35	3,4	Optický kontakt logotypu s tvarovými plochami
Český týdeník	3,1	2,4	Nedokonalé prostřikání liter
Respekt	2,4	2	Jiří Padež: Problém vzhlednosti znaku
MF Dnes	2,2	2,1	
Lidové noviny	2,7	2,1	Rošf Arhe: Nedokonalé prostřikání liter
Práce	3,1	2,9	Nedokonalé prostřikání liter
Věstník Praha	3,5	3	
Právo	3,51	2,75	Nedokonalé prostřikání liter
Italské avizeř	3,97	3,5	
Zemské noviny	1,9	1,53	
Blisk	2,7	2,9	
Svět	4,7	4,66	Jindřich Herberich, Praha
Telegraf	1,85	1,9	Nedokonalé prostřikání liter
Právník avizeř	2,7	2,83	Nedokonalé prostřikání liter
svobodné slovo	1,5	1,58	Nápisové slovo slouží dně SLOVO převzatá část kvalitativního logotypu, avšak kombinovaný je s grafickým prvky, které nemohou být předpokládány takto dohodou kvalitativního hodnocení jako znak svobodného slovo

estetika – hodnocení estetické kvality ve vzhledu
 formální – hodnocení formální kvality vzhledu
 autor hlavičky – hodnocení formální kvality, čitelnosti a vprávnosti

K nejvýraznějším osvětovým akcím ČIID v polovině 90. let 20. století patřily testy kvality hlaviček novin, mincí, bankovek a logotypů českých dopravních společností. Tisk o nich informoval mnoha články.

vizuální gramotnost

Jeden ze základů profesionality designéra

Básnou gramotnosti nazýváme schopnost komunikovat prostřednictvím psaného textu, tedy hláskových znaků. Výtvarný vizuální komunikace ve 20. století vedl ke krystalizaci dalšího druhu gramatiky, kterou zatím ovládají jen ti nej kvalifikovanější tvůrci grafického designu. Je více než přirozené, že řec, která používá ke sdělování myšlenek grafické symboly a nehláskové znaky, má také své logické systematické pravidla – gramatiky. Bez znalosti takové gramatiky by se možná mohli obejít designéři z oblasti tváření strojů nebo obuvní, u grafického designéra je však nezbytností.

Když se před desítkami let FONT v jednom ze svých článků (s úsměvem zmiňoval o typických chybách počítačových grafiků-amatérů, soustředil se především na oběsy čtenosti, přímé sledování sdělení a výtvarného stylu. S výjimkou čtenosti jde však především o estetické prohřešky, které namají tak zásadní vliv na funkčnost sdělení. Nezávislost vizuální gramatiky jako předmět vědy ke zřízení související s těmi samotného. Většina grafických designérů totiž dodnes o gramatice oboru ví jen velmi málo nebo o ní ani vůbec nevědí. Na kolika oborových sděleních či výtvarných složkách jsou založeny přednášky o psychologii, sociologii, historii a obecné teorii vizuální komunikace? Kolik studentů slyšelo o užitečných výzkumech Neurální Estetiky, Druhá teorie Acker? Převažující vnímání grafického designu jako volně tvořící disciplíny bez jakýchkoli omezení vede k tomu, že řada grafických symbolů je tvůrce chápána jako dětská hra se stylizovanými obrysy, které si každý může vymyslet, tvarově měnit a barevně upravovat. To potvrzuje i současná grafická designu, kde se převládá hodnota jen stylistické vlastnosti prací, a samotná zátěž slovním obsahem. Ve skutečnosti je třeba postupovat stejně obezřetně a citlivě jako při práci s psaným textem a symboly používat podle jejich standardizovaného významu – pro standardizovaný vizuální prvek komunikace existuje téměř zejména očekávaná globální srozumitelnost systému.

vizuální gramatika Zjednodušeně lze systém vizuální gramatiky popsat takto: jednotlivé významy se sdělují prostřednictvím grafických symbolů (jejich obsah je zprostředkovaný na základě společenského konsenzu) nebo nehláskových znaků – figur (jejich obsah je zprostředkovaný na základě podobnosti s reálií). Tyto prvky (existuje jich několik tisíc) jsou dnešně přesně vymezeny

na základě dlouhodobého testování a mezinárodních konvencí (ISO – International Standard Organization). Některé významy jsou poměrně sdělné bez předchozího učení, a další je však nezbytné se předem osvědomit podobným způsobem, jako když se člověk učí cizí jazyk. Gramatika stanovuje pravidla, jak lze jednotlivé prvky navzájem významově kombinovat a jak se v grafické komunikaci používají barvy a tabulky. Symboly i figur jsou vzájemně k sobě různě čitelnosti užívaný v jednoduché stylizované formě. Z toho má vyplynout, že je lze sice vzájemně spojit do sestav, avšak toto kombinování je omezeno – jeho výsledkem nemají být příliš složité, nepochopitelné a málo čitelné struktury.

obsahové významy barev Zvláštní úlohu všech grafických symbolů a nehláskových znaků spočívá v neobecné, černobílé verzi. Barva pak slouží v grafické komunikaci k významovým variacím (ne k napodobení reality). Každá informace se tak může dostat nejen v neutrální formě, ale také v podobě směřující informace, informace o bezpečí/nebezpečí, příkazu, omezení, zákazku, přísného zákazku nebo vstřaty.

- zelená bezpečí / green-safety
- modrá zvýšená pozornost, příkaz / blue-increased attention, order
- žlutá riziko nebezpečí, vstřata / yellow-risk of danger, warning
- červená nebezpečí, zákaz / red-danger, ban
- bílá obecná / white-general
- šedá neutrální, zrušení informace / grey-neutral, neutral information
- černá konkrétní / black-specific

obsahový význam / content meaning	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general
oznámení / announcement	bezpečí / safety	riziko nebezpečí / risk of danger	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general
vstřata / warning	příkaz / order	omezení / restriction	zákaz / prohibition	obecné / general	obecné / general	obecné / general	obecné / general

Řada naučných článků ČIID vycházela z odborných periodiků TYPO a Strategie – Signmaking.

K nejvýznamnějším prezentacím výsledků výzkumu Institutu patřil přednáškový večer připravený ve velkém sále presidia Akademie věd České republiky v Praze na Národní třídě na podzim roku 2003. Vlastní materiály byly doplněny příspěvky hostů – profesora M. Klivara, dlouholetého pracovníka Institutu průmyslového designu a Ing. A. Záruby z Vysoké školy umělecko-průmyslové. Akci zahájil prezident Evropského kulturního klubu pan profesor Kutílek, v publiku seděli tradičně vědci různých oborů, pro něž je platforma EKK příležitostí k nahlédnutí do jiných disciplín. Na obrázku vpravo nahoře Mgr. Fassati při přednášce o vztahu lidského organismu a prostředí prostřednictvím smyslové komunikace. V 90. letech připravil Institut tematický večer o komunikaci, kde jej v panelovém vystoupení zastupoval Prof. Ján Šmok.

Kolokvium Asociace pro komunikaci ve veřejném prostoru (2008) řeší ve spolupráci s ČIID přístup k informacím v pražské veřejné dopravě.

Český IID patřil ke spolupořadatelům Cen za ergonomii.

IID se podařilo v řadě měst prosadit barevnost orientačního systému podle mezinárodního kódu, stejně jako tvar šipek pro pohyb v terénu podle normy ISO. V Čechách se mnohdy nedařilo zavádět do praxe bílé plochy tabulek s názvy ulic a čísla domů, jaké užívá Morava a převážná část světa. Čeští úředníci na rozdíl od moravských dávali přednost chybnému předpisu před praktickou funkcí. (Na fotografii orientační systém v Sedlčanech.)

Bez kompromisů byl realizován orientační systém například v Benešově. Praha vzala v úvahu při konzultaci barevný tón tabulek a šipky ISO. Přesto, že Jiří Rathouský důsledně seznámil Pražskou informační službu s problematikou čitelnosti a stylu, práce byla zadána nekvalifikované firmě, která nezvládla práci s písmem, vkládáním grafických prvků a zcela zbytečně zmenšila komunikační plochu dvojitým kontrastním lemem.

Intenzivní konzultace s pražským dopravním podnikem měly alespoň částečný dopad. Byla snížena nefunkční pestrost užití barev, informační prvky začaly být vkládány jen do ploch barvy dané linky metra a zmizelo vkládání šipek do bílého kruhu. Zůstalo však nevhodné užití oranžového tónu pro městskou a modrého pro dálkovou dopravu. Z grafické úpravy včetně typografie je však stále znát neprofesionalita dodavatele.

Z obrázků je vidět, jak dodavatel orientačního systému pražského metra neumí sjednotit kontakt barevných ploch. Na fotografii vpravo je vidět ústup od užívání negativní šipky v černém kruhu a oranžovém čtverci ve prospěch nového řešení.

Pražský magistrát konzultoval s Českým IID také vznik systému pro parky. Práci však zadal namísto kvalifikovanému grafickému designérovi divadelní scénografce, která nebyla schopna většinu profesionálních požadavků včetně vhodného stylu splnit. Značení v parcích je postupem času stále více zanedbáváno.

České Budějovice připravily po konzultaci IID jedny z nejfunkčnějších nových tabulek s názvy ulic, které používají čitelné minuskové nápisy, uvádějí název městské části a orientační čísla domů daného bloku, což urychluje orientaci. Škoda jen, že podlehly chybnému předpisu a nepoužily bílou plochu jako na moravská města.

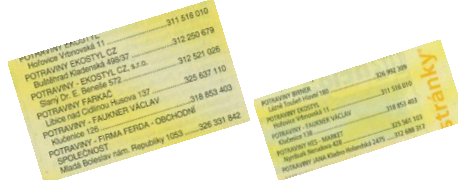
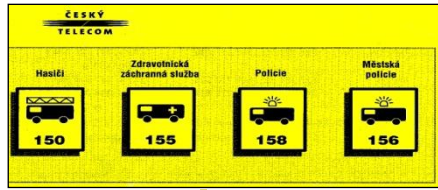
Na mnoha mapách se konečně začaly objevovat funkční grafické symboly ISO namísto tradičních nesystémových značek.

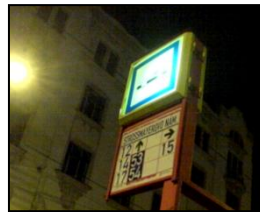
V mnoha letácích vymizela zbytečná chyba označení městské policie jinou barvou než policie státní.

Grafik Rathouský zpracoval ve spolupráci s IID inovaci svého systému vizuální informace pro terminály české hromadné dopravy z roku 1988. Letiště, autobusová nádraží a městská doprava tuto normu nikdy nerespektovaly, České dráhy naopak dlouho odmítaly její obnovu, neboť stále žily v atmosféře socialistické normalizace. V roce 2007 se podařilo díky pochopení skupiny mladých zaměstnanců ČD navázat spolupráci se Studiem Najbrt, které postupně připravilo celý systém vizuální komunikace drah. IID proto navrhl ocenění Studia Najbrt prestižním titulem Grand Czech Design 2007. Česká akademie designu návrh akceptovala a cena byla společně s dalšími slavnostně udělena ve Stavovském divadle v Praze na jaře roku 2008. (Vlevo nahoře ukázka z inovovaného systému J. Rathouského, ostatní práce Studio Najbrt.)

Vydavatel Zlatých stránek přistoupil na doporučení IID a nahradil amatérské čárové symboly nouzových telefonních linek prvky z normy ISO. Z hlediska srozumitelnosti a čitelnosti obsahu seznamu postupně učinil dvě doporučená opatření – na návrh IID prezentuje čísla v dobře zapamatovatelných a vyslovitelných trojicích číslic a později zavedl čitelné otevřené tvary číslic ovšem za cenu extrémního zmenšení velikosti znaků. Mezinárodní zkratky kontaktů však ale odmítl používat.

Zásluhou mnohaletého působení Institutu na organizace spravující informace o pražské integrované dopravě se podařilo postupně prosadit některé mezinárodně unifikované prvky např. na informační sloupky zastávek (zde belgické šipky, dále také piktogramy ISO pro autobusovou a vlakovou dopravu, částečně i tramvajovou).

Institutem pravidelně veřejně publikovaná kritika systému informací městské dopravy v Praze snad také byla jedním z podnětů k tomu, že DP konečně po letech angažoval roku 2006 grafické studio mladého svěžího stylu (Proximity, Ondřej Vala), které postupně upravilo všechny tiskoviny a vývěsní tabule. Jejich informační funkce sice není stoprocentní, ale prostředí pražské dopravy se alespoň zbavilo odpuzujícího amatérského vzhledu.

Český Telekom koncem 90. let ve spolupráci s IID upravil symboliku a barevnost informací pro telefonní budky. Nový majitel – španělská Telefónica informace částečně upravila, správně však zachovala zelenou barevnost bezpečnostních informací (SOS, státní a městská policie).

Řadu kvalitních návrhů vizuální komunikace zpracoval pro veřejný sektor ateliér prof. Rostislava Vaňka na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze. Student Michal Kopecký řešil jednotný systém vizuální prezentace pro Českou poštu jako svou diplomní práci ve spolupráci s IID. V praxi nebyl systém zaveden, neboť Česká pošta měla problém se vypořádat jen se samotnou kvalitou svého provozu.

Jen výjimečně se Institutu daří přimět výrobce značek pro cyklistické trasy k respektování pravidel čitelnosti. Na horní tabulce tak dodavatel učinil záměnou ozdobného rámečku kontrastním lemem, čímž zabránil splývání prvků s linií. Symbol kola však není řešen s dostatečně výraznými tahy a rovněž práce s číslicemi nepodporuje snadné vnímání.

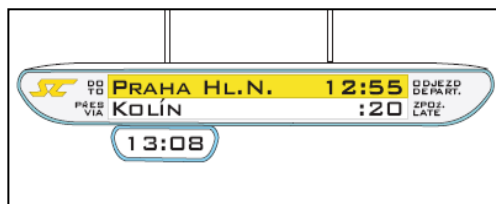

České dráhy téměř dvacet let ignorovaly povinnost umísťovat mapy železniční sítě do vagonů ve vlacích. ČIID v tomto období zajistil drobného sponzora, který mapy pro ČD vytiskl (vlevo). V roce 2008 se začaly konečně objevovat první mapy objednané ČD od L. Landsingera a P. Krýže. Avšak nepřiliš výrazné kvality.

S výjimkou dnes již odstraněných tabulí italské firmy SOLARI UDINE na pražském hlavním nádraží měly kolem roku 2000 všechny používané typy na nástupištích ČD daleko k profesionálnímu designérskému stylu i komunikační funkci. Design nových vlakových souprav pendolino si přitom přímo žádal o vizuální reakci vzhledu nástupiště. ČIID proto inspiroval některá studentská cvičení, která by ukázala ČD rozdíly mezi kvalitním a amatérským řešením. Na dalších ilustracích jsou ukázky studentských prací.

Vysoká škola uměleckoprůmyslová Praha – Jan Kalous. Jeho práce stylově reaguje na tvar soupravy pendolina.

Popisky výška písma 42 mm   Ružičkové hodiny průměr 350 mm   Název výška písma 180 mm   Informační údaje výška písma 62 mm

ODJEZD - DEPARTURE

čas do odjezdu time remaining	čas odjezdu time of dep.	druh vlaku type	číslo vlaku no.	cílová stanice destination	přes via	nástupišť platform	kolej track	zpoždění delay
4 min.	12:30	Os	5252	OKŘÍŠKY	Náměstí n. Oslavou - Třebíč	5	8	
19 min.	12:45	Sp	2598	ZNOJMO	Střelice - Hrušovany n. Jev.	3	5	
25 min.	12:46	R	5155	OPAVA Východ	Prostějov - Olomouc hl. n.	2	2	5 min.
35 min.	13:01	EC	2395	FRANTIŠKOVY LÁZNE	Havlíčkův Brod - Praha hl. n.	1	1	
38 min.	13:04	EC	2672	HAMBURG Altona	Praha-Holešovice - Bad Schandau	4	6	
49 min.	13:15	EC	6954	BUDAPEST Nyugati	Břeclav - Lanžhot - Kúty	3	4	
78 min.	13:34	EC	5221	PLZEŇ hl. n.	Pardubice hl. n. - Praha hl. n.	2	3	10 min.

čas time now: 12 : 26 : 01   !!! POZOR !!! ATTENTION !!! Na 5. nástupišti probíhá rekonstrukce

Digitální čas výška číslic 68 mm   Typ vlaku logotyp na barevném pozadí   "Běžící text" pro aktuální informace

Použité písmo: Nimbus Regular, Bold, Extended, Italic

Popisky výška písma 30 mm   Informační údaje výška písma 48 mm   údaje "čas do odjezdu" a "cílová stanice" výška písma 62 mm   Řazení vlaků barevně, použito značení vozů   "Běžící text" pro aktuální informace

Použité písmo: Nimbus Regular, Bold, Extended, Italic   Použité barvy:

čas do odjezdu
time remaining
9 min.

čas odjezdu
time of departure
12:30

zpoždění - delay
5 min.

cílová stanice
destination
HAMBURG Altona

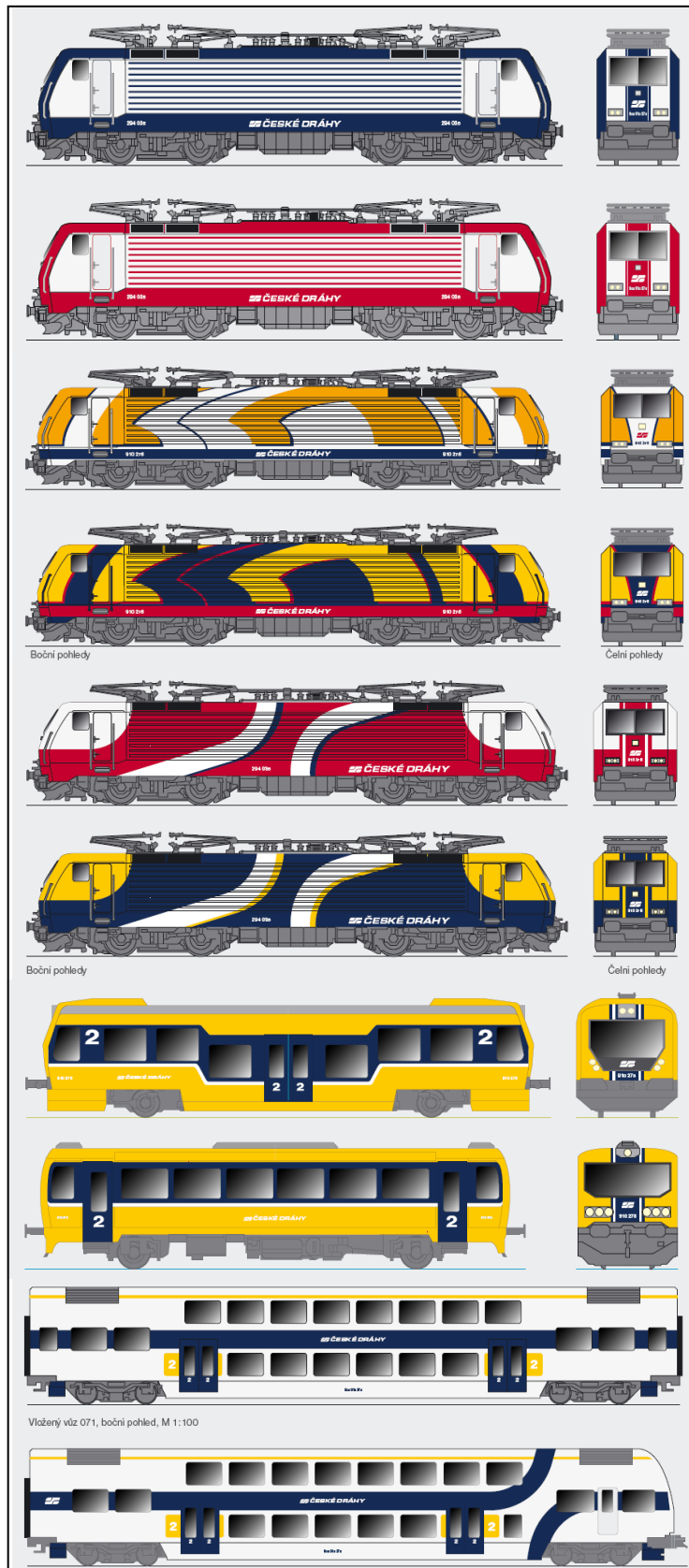
přes
via
Praha-Holešovice - Bad Schandau

druh vlaku - type of train   číslo vlaku - train no.
EuroCity Vindobona 5252

EC 1 2 2 2 2 // 1 1

!!! POZOR !!! ATTENTION !!! POZOR !!!

Návrhy od studenta Filipa Slezáka, z jeho diplomní práce na VUT Brno. Barevný design vagónů na dalším zobrazení je nejen problémem vnější prezentace kvalitní firmy, ale přispívá také praktickou informační funkcí – může odlišovat typy vagónů a vlaků.

Poslední návrh silně kontrastuje s reálným barevným designem dvoupatrových souprav vyráběných po roce 2000 pro příměstské spoje. Jejich diletantské modročervené řešení má daleko ke vkusné střídmosti zde zveřejněných návrhů Filipa Slezáka. Vše pak negativně umocňuje anglický název souprav CITY ELEPHANT, který si naivně hraje na světovost.

Anna Fassatiová

Slovo laboratoř patří v poslední době k módním výrazům. K jeho rozšíření přispěla důvěra společnosti ve vědecký způsob výzkumu. Název laboratoř si však dávají i umělecká seskupení nebo instituce, které vědecké metody příliš nepoužívají. Důležité je, aby existence takovýchto laboratoř nepodpořila dojem, že věda není mnohde zapotřebí. Týká se to zejména oblasti užité tvorby, která je nejen svými technologiemi, ale i potřebnou analýzou uživatele na vědě zcela závislá. Vědecké laboratoře jsou proto nezbytnou podmínkou kvalitní výuky na školách designu a architektury. O školství se ale říká, že bylo vždy velmi konzervativní oblastí, proto není divu, že výukové laboratoře se na uměleckoprůmyslových školách nelehko prosazují.

Jeden z podstatných oborů tvořících základ vzdělání designéra tvoří věda o interakci lidského organismu a prostředí (human factors, méně výstižně též „ergonomie“). V českém prostředí existovala v minulosti jediná výuková laboratoř ergonomie a to v 70. – 80. letech 20. století na Strojní fakultě pražské ČVUT, kde tehdy díky aktivitě Prof. Ing. Lubora Chundely celý systém učebních textů a laboratorních cvičení doplňujících přednášky. Ergonomie ve zlínské pobočce VŠUP se prakticky aplikovala především při samotné ateliérové tvorbě. Pedagog PhDr. Ing. František Podškubka zde sice postupně do 90. let sice vytvořil specializovaný výukový kabinet, ten však neměl dostatečné přístrojové vybavení. Když se počátkem 90. let začaly ozývat první hlasy o návratu uměleckoprůmyslových muzeí k původní funkci školních výukových „kabinetů“⁹, založilo laboratoř Muzeum umění a designu v Benešově u Prahy. Nejprve byla zaměřena pouze na vizuální komunikaci, postupně se však rozšířil její záběr na celou ergonomii designu i architektury. V rámci nového rozvoje výuky ergonomie na pražské VŠUP po roce 2000 se začalo počítat s vytvořením laboratoře nejprve v plánované nové budově v Ďáblicích, poté v rekonstruovaném objektu v Mikulandské ulici. Protože se však realizace těchto projektů stále oddalovala, začali studenti UMPRUM dojíždět do nedaleké muzejní laboratoře v Benešově u Prahy.

Benešovská laboratoř umožňovala pomocí srovnávacích kvalitních a nekvalitních produktů předvádět studentům i široké veřejnosti různé funkce výrobků a měřicími přístroji objektivně testovat jejich mimoestetické vlastnosti. Kolem ní bylo nezbytné pro výzkum shromáždit **interdisciplinární tým odborníků**, který byl prostřednictvím Institutu ID provázán se zahraničními specialisty.

Laboratoř harmonicky zapadala do celkové koncepce činnosti muzea, neboť to svou vzdělávací orientaci přeměrovalo od samotného umění k aktuální celkové společenské problematice a deklarovalo, že tvorba je „jen“ nástrojem vzdělávání veřejnosti v oblasti sociální, ekologické a duchovní inteligence. Víceméně se tak více než pětadvacetiletá snaha tohoto muzea shodovala s postojem ke vzdělávání veřejnosti v pražském centru umění DOX. O DOXu se dá říci, že je ukázkovou **sociologickou laboratoří**. Navenek je takový typ činnosti charakterizován nejen tématikou výstav, ale i doplňkovými přednáškami, besedami a dalšími aktivitami, které na první pohled s uměním jakoby vůbec nesouvisejí. Takovému přístupu byla v Benešově podřízena nejen sociologická podoba akvizice designu včetně grafického, ale i specializace sbírkové kolekce sociální reklamy.

Pro muzejní laboratoř byla od počátku důležitá spolupráce s **Mezinárodním institutem informačního designu** ve Vídni. Byl založen v 80. letech vysokoškolskými pedagogy a designéry za účelem podpory vzdělávání v oblasti vizuální komunikace. Hned po sametové revoluci vznikla jeho česká pobočka, která výhodně umožnila přísun odborných textů včetně učebnic z celého světa, účast na diskusích, odbornou podporu a spolupráci na českém výzkumu i zahraniční prezentaci jeho výsledků. V tomto prostředí vznikaly první české slovníky a učebnice vizuální komunikace, jejichž kvalita byla zpětně ověřována mezinárodním kontaktem v rámci Institutu. Zaměření české pobočky Institutu se postupně rozšířilo také na problematiku funkčnosti produktového designu i architektury a jeho název byl proto zobecněn na **Institut inteligentního designu**.

⁹ Později např. Michlův podnět ke znovuzařazení uměleckoprůmyslových muzeí do systému výuky škol stejného typu – Michl, Jan: **Funkcionalismus, design, škola, trh. Čtrnáct textů o problémech teorie a praxe moderního designu**, Praha, 2003

Muzejní laboratoře slouží přirozeně nejen výuce, ale také samotnému výzkumu. Pro zajímavost stručná informace o několika vybraných výsledcích z mnoha benešovských **ergonomických výzkumů**. K nejstarším patří vytvoření **vizuálního informačního systému pro kvalitu životního prostředí** ve spolupráci s katedrou ekologie PF UK. Na to navázala tvorba souboru pro značení kvalit potravin a pak ještě souboru pro značení ergonomických kvalit. Velmi zajímavé bylo v tomto institutu testování různých typů ovladačů včetně komplexních klávesnic. Užívá se na nich s výjimkou počítačů barevný kód a symboly podle technické normy ISO. V rámci výzkumu proto byla řešena barevná a další optimalizace klávesnice PC. Testování výsledku potvrdilo, že harmonizovaná klávesnice nejen urychluje zaučení, ale také posiluje paměťové ovládání a lidem, kteří pracují i nadále s dílčí nebo celkovou zrakovou kontrolou podstatně urychluje práci a zmenšuje procento chybování. Pro usnadnění mezinárodní komunikace pomocí grafických symbolů a znaků byla také navržena úprava sady piktogramů textových procesorů Word, které ji v daném stavu komplikovaly nebo neumožňovaly v dostatečné šíři.

Intenzivně byly v laboratoři testovány **potravinářské obaly**, které na povrchního pozorovatele mohou působit nekonfliktně, ale ve skutečnosti jsou promyšleným, mimořádně negativně funkčním nástrojem neetické manipulace a omezování svobody a práv zákazníků. Byl tak zpracován inspirační model **zákazníkoví přátelského obalu**, jehož kvality ještě dlouho budou vinou slabosti českých spotřebitelských sdružení nedosažitelným cílem. Jeden z nejrozsáhlejších výzkumů se týkal **ergonomie veřejné hromadné dopravy** od interiérů vozidel po terminály, kriticky zaměřený na aktuální českou situaci. Podařilo se zpracovat dosud i v mezinárodních podmínkách zcela chybějící soubor standardů pro místo sedícího pasažéra, včetně výrobci nedostatečně zvládané problematiky mikroklimatu. Také čitelně roztřídit kvality do tří přehledných tříd a navrhnout minimální standardy i pro zastávky a terminály, neboť z hlediska ergonomie panuje v tomto směru obrovská svévole dopravců provázená jejich klamavou reklamní masáží, aniž by čeští cestující měli pro svou ochranu fungující spotřebitelskou organizaci. Na toto téma pak bylo roku 2010 na VŠUP připraveno první české odborné sympozium, z něhož byly vydány inspirující sborníky.

Přehled realizovaného výzkumu:

Systém grafického značení pro ekologii a potravinu
Komunikační optimalizace počítačové klávesnice
Rozvoj metodik pro testování čitelnosti
První český slovník vizuální komunikace
Městské orientační systémy
Metody vyučování vizuální gramatiky, učebnice vizuální komunikace
Testování vizuální gramotnosti
Testování vyšších typu inteligence (EQ, SQ)
Metodika testování ergonomie mobilních telefonů
ad.

Přehled realizovaných testů a analýz:

Funkčnost vybraných evropských mincí a bankovek
Hlavičky českých periodik 90. let 20. století
Etický obal potravin – test tuzemských obalů
Test ergonomie české železnice a autobusové dopravy
Test funkčnosti sociální reklamy
Test funkčnosti českého silničního značení a návrh odstranění nekvalitních vlastností
ad.

Příklady studijních projektů (studenti VŠ):

Optimalizovaná komunikační souprava (notebook-telefon-hodinky) – zisk České ceny za ergonomii
Multikulturní svatyně
Optimalizované WC do prostředí s vyšší hygienickou zátěží (nádraží, vlaky)

Systém vizuální prezentace pro železnici
Vizuální informační systém pro ekologii a ergonomii
Univerzální nábytkový prvek pro práci s notebookem – získá Českou cenu za ergonomii
Ekonomicky úsporná rekonstrukce zastaralých oddílových vagonů
Univerzální vozítko (kočárek-nákladní vozík-sedátko)
Podnikové relax-centrum
Univerzální relaxační deska do kanceláře
ad.

Výběr z odborných konzultací pro:

Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo obchodu, Město Benešov, Město Tábor, Agentura QUO, Úřad pro normalizaci a měření, Dopravní podnik hl. města Prahy, Magistrát hl. města Prahy, Magistrát Českých Budějovic, Iveco (Karosa) Vysoké Mýto, Studio Najbrt, designér Prof. Karel Míšek, Siemens Česká republika a další.
Konzultace bakalářských, magisterských a doktorandských prací.

Pedagogická spolupráce

FAVU VUT Brno, Fakulta umění a designu UJEP Ústí nad Labem, FS VUT Brno, FMK UTB Zlín, VŠUP Praha a Zlín, FF UK Praha, FA ČVUT Praha, Centrum pro další vzdělávání pedagogů Praha ad.

Překonané **zastaralé pojetí** ergonomie řeší problémy jen z hlediska fyzické roviny člověka. **Současné celostní pojetí** vyžaduje vyvážení všech tří uvedených aspektů. Laboratoř se proto konkrétně zabývala oblastmi:

- **fyzická ergonomie** (př. rozměrová antropometrie, silové působení a těžiště, fyzická rehabilitace ad.)
- **psychická ergonomie** (př. osvětlení a barva, čitelnost a srozumitelnost vizuální komunikace, hluk, audiovizuální smog a virtuální realita, mikroklima, relaxace a psychický trénink, intrapersonální inteligence ad.)
- **organizační ergonomie** (př. profesiogramy, rytmy a biorytmy, profesní etika ad.)

Ergonomie je interdisciplinární vědou, která se neobejde bez meziprofesionální spolupráce. Expertní sítě posilují potenciál kolektivního myšlení. Laboratoř proto stavěla především na využití potenciálu vzájemné výměny názorů (think thank), kooperace externích odborníků ze spolupracujících vědeckých společností, škol a ústavů:

■ obecný ergonom ■ psycholog ■ sociolog ■ pedagog ■ kulturolog ■ lékař ■ fyzik ■ strojní inženýr ■ specialista IT pro ergonomii ■ teoretik komunikace ■ designér ■ typograf ■ architekt

Institucionální podpora laboratoře směřovala hlavně od Institutu inteligentního designu (česká pobočka International Institute for Information Design) a ČES (vědecké společnosti pro ergonomii sdružující odborníky z celé republiky).

Pro výzkum byly k dispozici archívy odborných dokumentů VŠUP Praha a Muzea umění a designu Benešov, stejně jako odborná muzejní knihovna. Knihovna obsahovala i některé publikace o **špičkovém soudobém výzkumu**, např. z amerického Národního ústavu pro letectví a kosmonautiku. Byly zajímavou inspirací, ale pro řešení českých problémů zdaleka stačila základní literatura s výsledky výzkumů několik desítek let starých. Základem byla sada dnes nepříliš dostupných učebních textů zpracovaných Prof. Ing. Luborem Chundelou pro někdejší, v současnosti již neexistující ergonomickou laboratoř ČVUT.

Důležitou charakteristikou je i popis technického vybavení laboratoře:

■ **Měřicí technika:** Základní sada pro antropometrii, sada siloměrů, sada teploměrů, váhy, měřiče hladiny osvětlení, měřič barevného odstínu v systému Pantone, měřič teploty chromatičnosti, rotopedový ergometr pro základní veličiny vč. měřiče krevního tlaku, hlukoměr, vlhkoměr s teploměrem, měřič rychlosti proudění vzduchu s teploměrem, infrakamera se zobrazením tepelného vyzařování, souprava biofeedback, zařízení pro

zjišťování těžiště, videosouprava pro profesiogram, videosouprava pro srovnávací metody testu čitelnosti, měřicí lavice pro tvarování sedáku a opěráku židlí a křesel ad.

■ **Předváděcí pomůcky:** Sada pro barvu a optiku, soubor obrazců pro zrakové vnímání, srovnávací sada světelných zdrojů, audiovizuální stimulátor mozkové frekvence, masážní opěrák, vibrační masážní stroj, model kostry s pohyblivými klouby, klekačky, nahrávky relaxačního tréninku, boxerská hruška s rukavicemi, nahrávka Schultzova autogenního tréninku, testovací formuláře IQ, testovací formuláře EQ, testovací formuláře SQ ad.

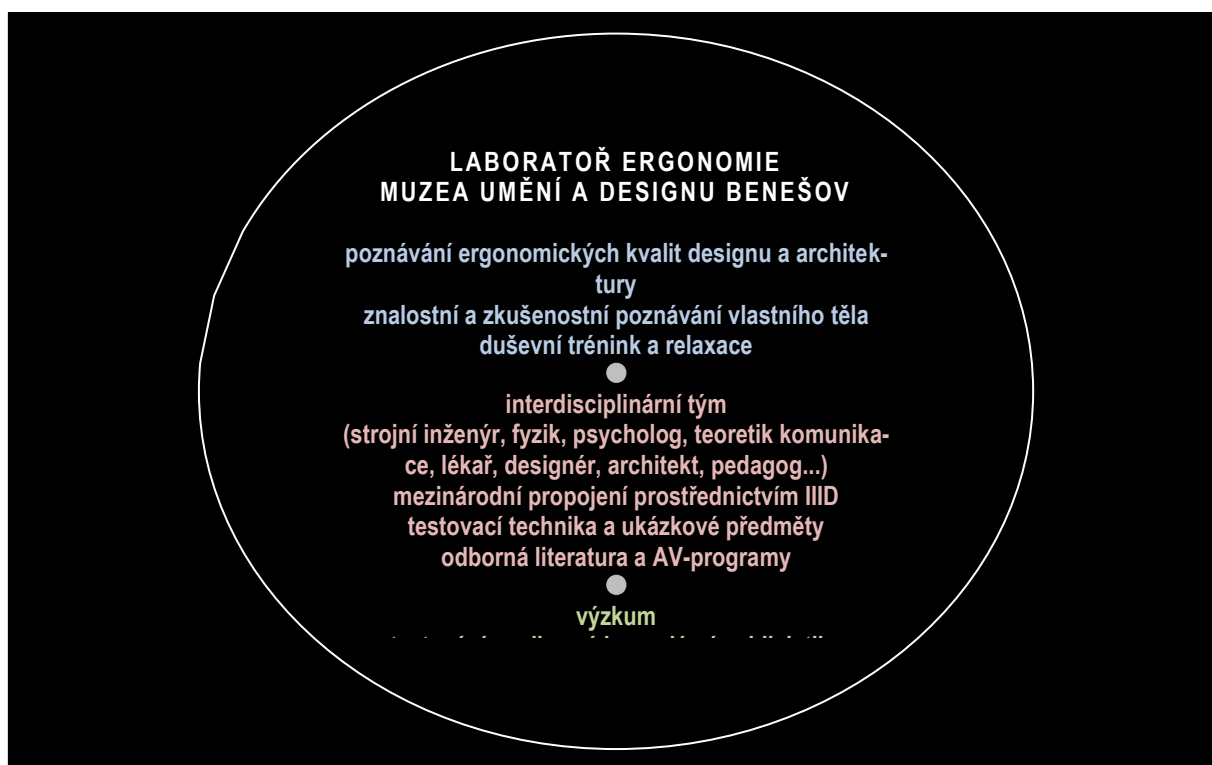
■ **Ukázkové produkty:** Židle s výkyvným nebo rotačním sedákem, 120 různých typů židlí, sada dětských autosedaček, nářadí s různými typy rukojetí, sada telefonů, sada varných konvic, sada dětských hraček, soubor ovládacích klávesnic, sada dálkových ovladačů, předměty s užitými signálními barvami, dopravní a orientační značky, jízdní kola, koloběžky, série kolečkových zavazadel, domácí elektronika ad.

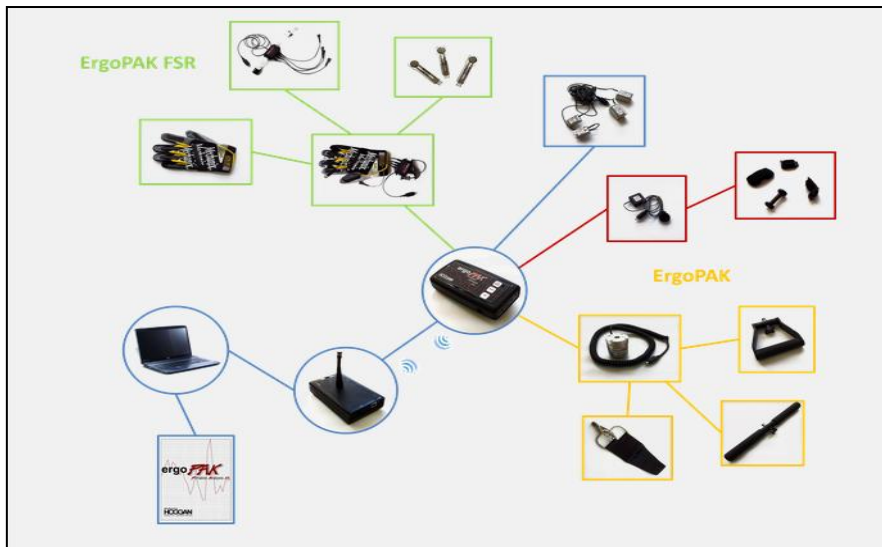
Ukázkové produkty byly ve vybraném ochranném režimu k dispozici z celé sbírky designu čítající kolem dvou tisíc položek. V tom spočívá výhoda muzejních laboratoří, neboť školní pracoviště si tak rozsáhlé soubory testovatelných produktů nemohou dovolit z hlediska prostorového, ani finančního.

Úkolem výuky v laboratoři ergonomie nebylo jen poznávání produktů a jejich vztahu k lidskému tělu, ale i lepší **poznávání vlastního a obecně lidského těla**, což je aktuální právě méně zkušené mladé lidi. Proto je vhodné při výuce zařazovat i zvláštní „tělocvik“, který zkoumá např. fyzická a mentální těžiště, možnosti soustředění, uvolnění apod. Optimálním partnerem při výuce ergonomie může být pedagog tělesné výchovy, který systematicky učí prvky nejen fyzické, ale i psychické jógy. Příklady je možné si brát už z historie, kdy např. na Bauhausu patřil k výuce i tanec.

Benešovská muzejní laboratoř inspirovala mnohé školy k zatím nerealizovaným úvahám či projektům směřujícím k vytváření vlastních laboratoří. Vedle pražské VŠUP to byla FUD UJEP v Ústí nad Labem, Fakulta architektury ČVUT Praha a Fakulta stavební ČVUT Praha. Benešovská laboratoř byla zlikvidována po násilném politickém útoku na muzeum společně se stálými expozicemi designu počátkem roku 2017.

Následující ilustrace názorně přibližují některé příklady práce v této výukové, testovací a výzkumné laboratoři.

Laboratorní souprava pro kontrolu pracovního tlaku ruky

Část laboratoře pro fyzickou ergonomii může připomínat posilovnu nebo relax-centrum. První přístroj slouží k uvolnění napětí, druhý je klasickým ergometrem, kde lze měřit vztah fyzické zátěže a odezvy organismu, např. tepovou frekvenci ve vazbě na krevní tlak.

K protažení meziobratlových vaziv slouží autotrakční stůl. Aby laikům prospěl a neškodil, musí respektovat pravidla doporučená profesionály. Některé pomůcky v Benešově umožňovaly získání zkušenosti s navrhováním podnikových pracovních relax center.

Polohování těla na autotrakčním lehátku nabízí zkušenost s vlastním těžištěm i se specifickou účinnou relaxační a léčebnou metodou.

Slavné Le Cobusierovo lehátko umožňuje velký rozsah relaxačních poloh těla.

Jednoduché laboratorní vahadlo slouží k určování polohy těžiště těla.

Speciální lavice slouží k modelování optimálního tvaru sedáku a opěráku. Dnes je to možné dělat i pomocí elektronického systému, ale ten je málo dostupný. Figurína vpravo se ovšem nepoužívá k demonstraci tlaku na podložku, ale k prezentaci rozměrových souvislostí.

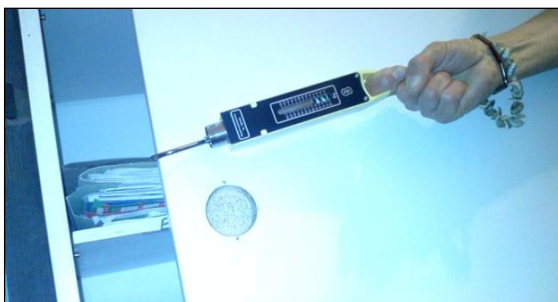
Nafukovací cvičné prvky v laboratoři umožňují poznání vlastního těla a podporují relaxační a regenerační aktivity.

Laboratorní ověřování účinnosti relaxačních metod, k nimž patří i boxerské pomůcky.

Ověřování účinků audiovizuálního stimulátoru a získávání zkušenosti s virtuální realitou bylo běžnou součástí laboratorní nabídky.

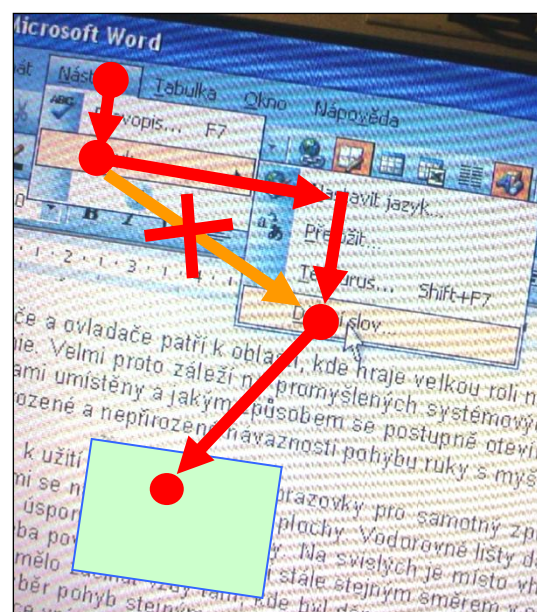
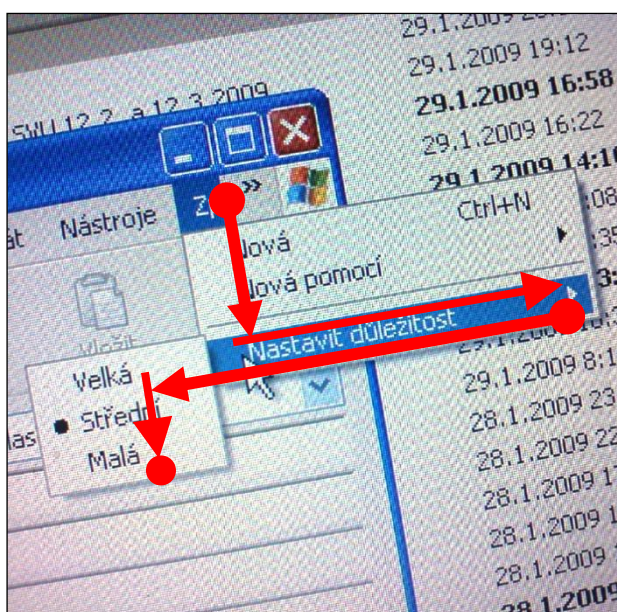
Silová měření související s funkčností nábytku: síla potřebná k posunu dveří, silový odpor opěráku.

Vlevo měření síly tahu při pohybu tašky se speciálním „podvozkem“, vpravo deska s testovacími prvky různých úchytů pro ruku.

Jaká má být inteligentní varná konvice? Má mít sdružené ovládání vypínače i víka palcem na rukojeti, viditelnou hladinu vody, světelnou signalizaci chodu teplým (nikoliv studeným) světelným signálem. Regulace stupně zahřání pro zelený čaj nebo kakao šetří spotřebu energie.

Pro určení kvality softwaru je důležitá analýza funkčnosti grafických ovladačů.

Ukázka živelného užití barev na dálkových ovládačích. Je-li pro vypínač užitá červená barva, užití tohoto tónu na jiné klávese nás uvádí v omyl. Užití modré na klávesy pro souřadnicový pohyb v nabídce nemusí být chybou, potom by ale další užití této modré na ovládači mělo být logicky vázáno. Všimněte si, že náhodné zneužití čtveřice obecného barevného kódu je na každém z ovládačů jiné.

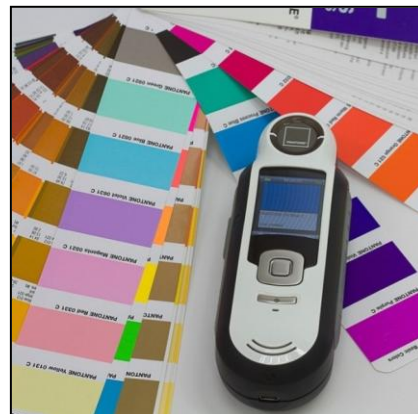
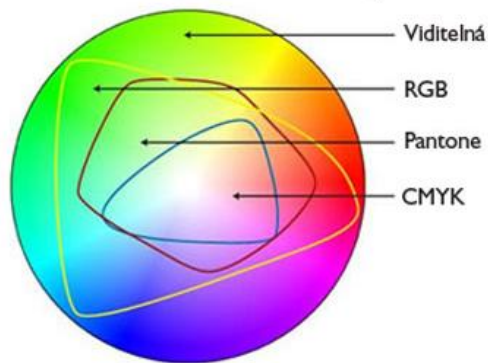

Laboratoř nabízela vyzkoušení aplikace obecného barevného kódu na počítačovou klávesnici. Barvy urychlují orientaci při užití, zrychlují a posilují proces učení práce s klávesnicí.

Měření hluchnosti a zvukového smogu elektrických přístrojů

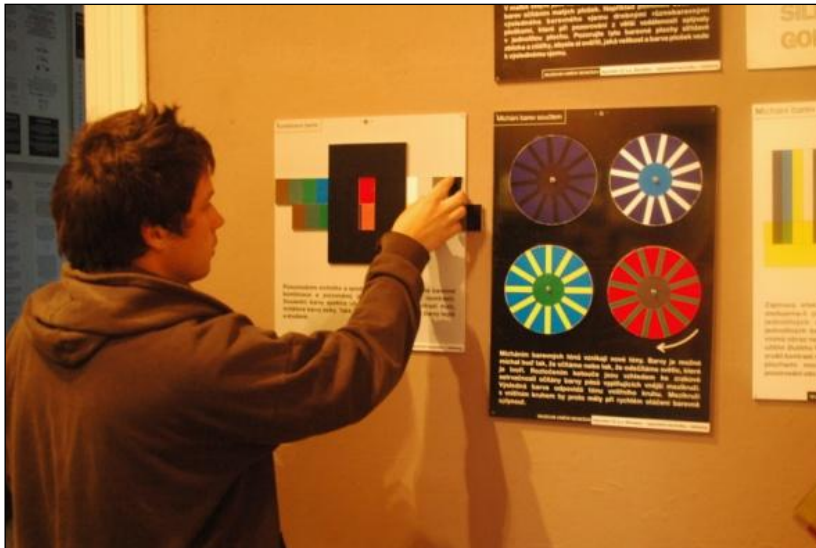
Dosažitelná oblast barev v barvovém prostoru

Pro měření barev v systému Pantone byla laboratoř kromě vzorníků vybavena také speciální technikou. Barevné vzorníky Pantone slouží k subjektivnímu srovnávání.

Laboratoř umožňovala měření všech kvalit svítidel, světelných zdrojů i spektrálních vlastností povrchů. Faktor podání barev rtuťové a sodíkové výbojky je vnímatelný subjektivně pomocí barevné tabulky.

Interaktivní naučné pomůcky pro kontrast a míchání barev byly součástí velkého naučného souboru.

Testování čitelnosti vizuální komunikace jednoduchou srovnávací metodou rozostření, vpravo měření osvětlení pracovní plochy, které má odpovídat státní normě.

Biometrická měření souvisí se základními ergonomickými parametry sedacího nábytku. Cvičení s AV-harmonizačním přístrojem a zpětnou reakcí (biofeedback).

Bohatá sbírka designu umožňovala testovat historický vývoj ergonomie.

Dva přístroje se zásadními rozdíly ergonomie ovladačů

Srovnání sdělovačů v pracovním úhlu pohledu

Historické typy ovladačů na sbírkových předmětech kolekce designu

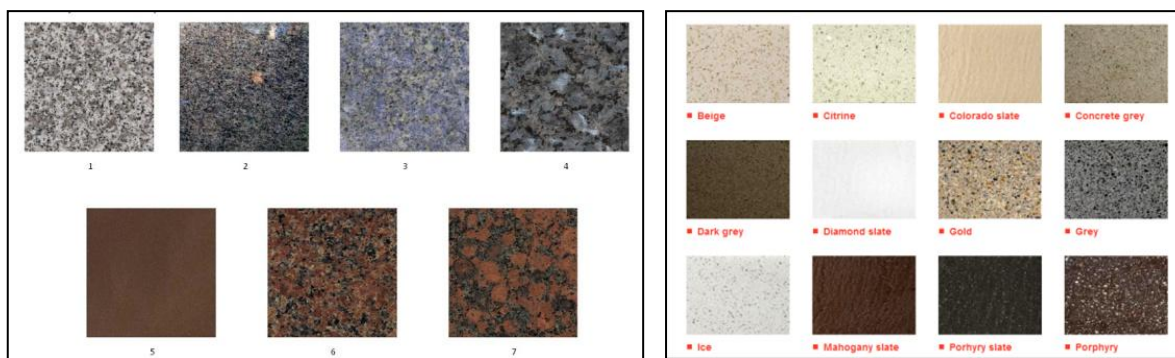
Laboratoř a materiály

Důležité kvality produktů jsou ovlivněny vlastnostmi použitých materiálů. Proto je užitečné o nich přemýšlet a diskutovat. V muzejní expozici designu i laboratoři ergonomie byly shromažďovány vzorky přírodních i umělých materiálů, které sloužily jak k rozšíření smyslové zkušenosti návštěvníků, tak k ergonomickému testování (zejména tepelné vodivosti). Komu nestačil rozsah muzejních vzorků skupiny plastů, byla doporučena návštěva „Knihovny materiálů“ společnosti Happy Materials v Praze¹⁰.

Inteligentní výběr materiálu z hlediska potřeb lidského organismu je posuzován především z haptické a optické stránky. V první rovině jde o vhodnou tepelnou vodivost a způsob kontaktu materiálu s tělem, který předchází jeho poškození. Druhá rovina pak doplňuje základní haptický vjem, kdy by měla být podpořena přirozenost pocitu a celková harmonie. S tím souvisí i barevnost. Lidský organismus je dlouholetou vývojovou zkušeností prostřednictvím kombinovaných zrakově-hmatově-čichových vjemů navyklý v konkrétních souvislostech na řadu přirozených a tradičních umělých materiálů, které vnímá více harmonicky než novodobé plasty. Celkový vjem každého materiálu také zásadně ovlivňuje významová symbolika, spojená s jeho původem, technologií zpracování a historickým užitím (např. jednotlivé typy kamene, dřeva, kovů, papíru, textilu, keramiky...). Plasty by proto v prostředí vytvářeném pro člověka neměly převažovat, hlavně ne tam, kde trávíme nejvíce času (pracoviště) nebo se věnujeme odpočinku (obývací pokoje, ložnice).¹¹ Samozřejmostí při výběru inteligentního materiálu je jeho co nejmenší chemická (ekologická) závadnost, kterou lze u nově objevených materiálů spolehlivě doložit až po mnoha letech. Závažným příkladem je zjištění zásadní zdravotní škodlivosti poměrně nedávno objevených nanovláknenných materiálů, s nimiž byla spojena velká očekávání rozvoje výrobních, oděvních nebo zdravotnických technologií.

Ukázky laboratorních vzorníků – dřevo a kámen

Kámen (vlevo) a umělý kámen (vpravo)

¹⁰ D. Kula, É. Ternaux a Q. Hirsinger: Materiology – průvodce světem materiálů pro architekty a designéry, Happy Materials, Praha 2012 → www.happymaterials.com

¹¹ Alergie na přírodní materiály je zvláštní problém, který není způsoben těmito materiály samotnými, ale naopak narušením imunity organismu působením civilizačních vlivů, mezi něž patří zejména chemické znečištění životního prostředí.

Jeden z laboratorních vzorníků keramiky

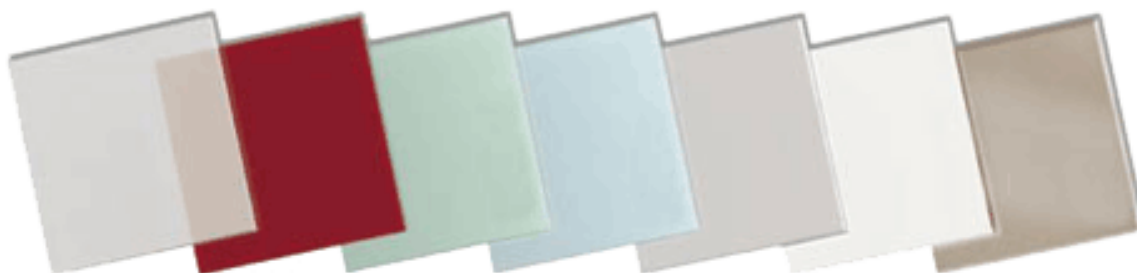

Vzorník textilních materiálů

Papírové materiály (vlevo)

Vzorníky plastů (vpravo) byly doplněny informacemi o škodlivosti, trvanlivosti a recyklovatelnosti.

Sklo

Anna Fassatiová

O založení benešovské sbírky designu informoval odborný časopis *Umění a řemesla* v polovině 90. let. Už tehdy bylo z komentáře zřejmé, že půjde o jinou akviziční koncepci, než mají běžná uměleckoprůmyslová muzea. Do konce prvního desetiletí 21. století se však benešovské muzeum intenzivně věnovalo především sbírání grafického designu, produktový design přišel na řadu až následně. Časopis *Art + Antiques* tehdy považoval za zajímavé doplnit své mapování sbírkových přírůstků volné tvorby českých muzeí umění také o design v Benešově¹². V plné míře se akvizice rozběhla především ve druhém desetiletí nového století.

Byla realizována podle velmi systematického plánu ze tří zdrojů. Prvním byly bezplatné dary domácností a sběr v terénu (sběrné dvory, výkupny surovin apod.). Druhým bazary a zastavárny, výjimečně i starožitnictví. Třetím pak prodejny soudobého designu od keramiky a skla až po elektroniku. Byly navázány pro muzeum desítky podpůrných vztahů, kdy partneři posílali informace o aktuálních produktech, hledali je mezi svými zákazníky, pomáhali v orientaci. Mile překvapující byly výrazné slevy, které dávali komerční partneři muzeu s největší samozřejmostí. Byl vytvořen mimořádný know-how, který se intenzivně zúčtoval a dával velmi výhodné předpoklady pro další akviziční období. Právě v jeho násilném přerušeni vidí odborná veřejnost největší škody, které celkově způsobily politické zásahy do činnosti muzea v letech 2016-17.

První rozsáhlou informaci o rozvinutém sbírkovém fondu muzeum zpracovalo po roce 2015 ve formě několikasetstránkového pracovního dokumentu,¹³ podrobným ilustrovaným textem informoval o sbírce časopis *Atelier* a později *Literární noviny*, pro výukové účely byla sbírka prezentována v učebních textech Fakulty architektury ČVUT,¹⁴ pochvalnou recenzi o ní publikoval v zahraničním periodiku *DESIGNUM* historik designu Doc. Zdeno Kolesár¹⁵ a příznivou zprávu o ní zveřejnila publikace *EX-POZICE* redigovaná Doc. Martinou Pachmanovou.¹⁶

Základ akviziční koncepce navazoval na původní poslání uměleckoprůmyslových muzeí – vytvářet dostatečně komplexní základnu pro souběžné vzdělávání designérů i jejich zákazníků (tedy široké veřejnosti). Uměleckoprůmyslová muzea si společně se školami budovala sdružení výrobců, která tím chtěla posílit kvalitu celého oboru, jež je závislá nejen na návrhářích, ale i na uživateli.¹⁷ Pro takový účel nestačí několik úzce specializovaných sbírkových kolekcí, ale komplexnější záběr pojímající nejen špičkovou tvorbu, ale i kontrastní ukázky pro názornou výuku. Spíše než dekorativní předměty tvoří dnes podstatu designu technické produkty, u nichž estetická stránka představuje jen jednu z více kvalit. Proto sbírky přirozeně obsahují nejen stylově, ale i funkčně, ergonomicky, ekologicky nebo ekonomicky ukázkové předměty, s tím že všechny jejich vlastnosti nejsou vždy vyrovnané. Je pak logické, že vedle esteticky špičkových produktů se nacházejí jiné, vysoce kvalitní po všech stránkách s výjimkou stylu. Odborník má proto důvod se zajímat také o různé formy neprofesionální produkce, soudobé lidové tvorby i samotného kýče.¹⁸ V tom spočívala základní vícerozměrnost benešovské sbírky. Další pak byla postavena na sledování jednotlivých typů produktů, vybraných výrobních značek a také významných tvůrčích osobností. V grafickém designu šlo o komplexní výběr českých osobností 20. století, v produktovém designu o bohatý výběr českých i světových osobností.¹⁹ Pro optimální práci se sbírkovým fondem byla připravena taková metodika dokumentace sbírkových předmětů v digitální databázi, aby bylo možné opravdu funkční vyhledávání ve všech rovinách.

Protože pro práci s jinými, než vizuálně estetickými vlastnostmi designu nestačí jen kunsthistorikův pohled přes sklo vitríny, vytvořilo muzeum laboratoř designu, která sloužila nejen k ověřování kvalit sbírkových předmětů (v nezbytné spolupráci s multioborovým vědeckým týmem), ale i k jejich komplexní prezentaci veřejnosti.²⁰

¹² *Art and antiques*, 2013/4

¹³ Viz <http://rgcr.cz/o-rade-galerii-cr/z-historie/muzeum-umeni-a-designu-benesov/sbirka-muzea/>. Návazně se sbírková kolekce ještě zásadně rozrostla a strukturovala.

¹⁴ Fassati, Tomáš: *Inteligentní je víc než chytrý*, ČVUT, Praha, 2018

¹⁵ Kolesár, Zdeno: *Iný český dizajn*, In: *DESIGNUM* 2015/3, Bratislava, 2015

¹⁶ Pachmanová, Martina: *EX-POZICE*, VŠUP, Praha, 2018

¹⁷ Nejvyšší čas, aby se design rozšířil i do základních uměleckých škol (výuka dekorativní keramiky, textilu apod. to nezachrání), v Benešově k tomu byl dobrý předpoklad ve studiu ZUŠ sídlícím v podkroví muzejní budovy.

¹⁸ Ve vstupní části budovy návštěvníky vítala vitrína se soudobým komerčním kýčem, která byla pro ně zajímavým testem vnímání.

¹⁹ Např. Aalto, Bill, Bouroulec, Brandt, Breuer, LeCorbusier, Dell, Dreyfuss, Eames, Hartwig, Hirschfeld, Ive, Jacobsen, Mies, Panton, Rams, Rietveld, Scottsass, Siedhoff, Stam, Starck, Thonet, Wagenfeld, Wagner, Yanagi, Zumthor a mnozí další.

²⁰ To je velmi svěbytné téma, které bylo v médiích samostatně prezentováno (např. <https://artalk.cz/2015/12/28/muzea-designu-v-digitalni-dobe/>) a zaslouží si do budoucna velkou pozornost.

Před násilným přerušením akvizice měla sbírka přes tři tisíce předmětů produktového designu a mnoho tisíc tisků v často zatím netříděných fondech grafického designu. Největší předměty byly v kolekci židlí (přes 150 kusů z celého 20. století), kterou ilustrativně doplňovaly i jiné typy nábytku. Nejmenšími předměty byly tvořeny rozsáhlé kolekce psacích potřeb a mincí.

K preferovaným tématům muzejního výzkumu patřil komfort individuální i hromadné dopravy. Sběrka proto obsahovala zajímavou kolekci sedadel pro cestující, jejichž testování mělo významný vzdělávací efekt. Samotné dopravní prostředky z prostorových důvodů muzeum sbírat nemohlo, proto byla vytvářena kolekce modelů automobilů, busů, tramvají, vlaků i letadel. Modely ostatně tvoří běžný prvek designérské i muzejní práce. Muzeum pak mělo výhodnou vazbu na soukromé sbírky motorek, aut a železničních dopravních prostředků ve městě i regionu, s nimiž se chystalo vytvořit koordinovanou nabídku veřejnosti.

Ze sbírkových kolekcí grafického designu je vhodné připomenout některé se specifickými praktickými funkcemi: navštívenky, kalendáře, vstupenky, jízdenky, telefonní seznamy, jízdní řády, identifikační a platební karty, samolepky, mapy, jídelní lístky ad. Je chyba, když tyto produkty svébytných funkcí a různorodých výtvarných kvalit mapují jen specializovaná muzea, která jen využívají velmi jednostranně. A pokud se vyskytují jen v autorských kolekcích špičkových designérů, není dokumentováno celé spektrum dobové produkce.

Mnohé sbírkové kolekce v Benešově měly výrazný sociální rozměr. U produktového designu šlo např. o tzv. statusové předměty reprezentující některé majetkové třídy nebo profesní skupiny. V grafickém designu šlo zejména o velmi rozsáhlou kolekci sociální reklamy členěnou podle oborů jejího působení. Měla po léta svůj velmi navštěvovaný web s názvem Jiná priorita a nabízela veřejnosti mnohé letáky a plakáty v regulérním autorskoprávním režimu k dalšímu užití. Zajímavostí zde bylo psychologické a sociální testování účinnosti.

Užitečnou sociální informaci ve sbírce grafického designu přinášely například kolekce novoročenek, navštívenek nebo jídelních lístků. U novoročenek šlo jednak o rozsáhlý soubor zasílaných umělci historikovi umění Jiřímu Šetlíkovi, mapující dlouhou řadu let, jednak o soubory lidových novoročenek zasílaných patnáct let starostům Benešova. Kolekce vizitek obsahovala jednak tvorbu předních grafiků, jednak vypovídala o grafické náročnosti slavných osobností světa včetně příslušníků šlechtických rodů. Jídelníčky ukazovaly vztahy lidové i luxusní kultury stolování ke kvalitě grafického projevu.

Názorným prostorem pro testování funkčnosti byly kolekce orientačního značení, platidel nebo map. Mezi orientačním značením byly tabule označující čísla domů nebo názvy ulic z různých částí světa i vzácné tabule z první fáze fungování pražského metra od Jiřího Rathouského. Mapy představují svébytný fenomén vizualizace různých informací. Je poučné sledovat jejich vývoj od minulých století po digitální dnešek. Metody tvorby a užití map tvoří jeden ze základů edukace v oboru informačního designu.

Sběrka grafického designu měla díky darům Moravské galerie a sdružení TYPO rozsáhlé kolekce zahraničních i českých logotypů a značek vytvořených předními grafiky. Proto mohla prezentovat v jedné ze stálých expozic českou historii této oblasti.

Konkrétní efekt vícerozměrovosti sbírky je možné doložit např. na kolekci náramkových hodinek. Její základ byl vytvořen z několika různorodých kusů dokládajících stylový vývoj během 20. století. Další rozměr tvořily ukázky vybraných značek. Prim ve vztahu k tuzemskému prostředí, Braun pro vyhraněný styl a spolupráci značky s renomovanými designéry, Casio coby fenomén uváděný v encyklopediích designu, Apple (podobně jako Braun) coby značka, jejíž produkce je sledována ve sbírce i v dalších rovinách. Hodinky i-watch daly podnět ke sledování i dalších chytrých náramků, včetně napodobeniny značky Apple, která dokázala na rozdíl od originálu telefonovat i bez propojení s mobilem. Sociálními vztahy a problematikou kýče se zabývaly věrné napodobeniny předražených značkových hodinek, které sice nedosahují přesnosti chodu rádiem řízených, ale slouží jako téměř povinný průkaz statusu zbohatlíků. Tyto produkty byly současně součástí kolekce statusových předmětů.

Jiným příkladem vícerozměrovosti sbírky designu byly kolekce shromážděné kolem tématu fotografie. Benešovská sbírka fotografie patřila k nejvýraznějším v ČR a byla základem dlouho jediné stálé expozice fotografie u nás. Jejím specifikem byl mj. komplexní zájem o všechny v praxi užívané techniky.²¹ Na to dobře edukačně navazovala kolekce fotografických přístrojů. Vedle ní byla budována kolekce amatérských i profesionálních filmových kamer a promítaček. To je z edukačního hlediska užitečné, neboť fotografické a filmové přístroje se dnes spojily v jeden. V tomto směru byla k realizaci připravena stálá expozice designu fototechniky s interaktivními částmi fotoateliéru a fotokomory. Návazně byly shromažďovány z celého období dějin analogové fotografie dvě kolekce významné z pozice grafického designu – obaly fotomateriálů a kinofilmové kazety. Obě skupiny dnes již tvoří uzavřenou kapitolu historie. Z grafického hlediska velmi svébytná prezentace značek fotomateriálů byla něčím, k čemu si fotografové vytvářeli velmi blízký, emočně podložený vztah. Ukázkově kvalitní logotypy českých výrobců techniky a fotochemie – Meopty Přerov a Fotochemy Hradec Králové pak dominovaly v sbírkové kolekci i stálé expozici českých grafických značek 20. století.

Vzácná ukázka obalu jednoho z nejstarších produktů tuzemské značky Foma. Fotoaparát Hasselblad, který měli Američané na Měsíci navrhl roku 1948 designér Sixten Sason.

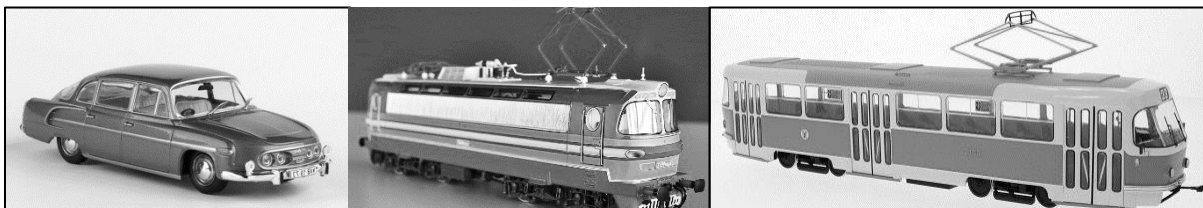
Benešovská sbírka designu dala mj. najevo, že v rámci akvizičních koncepcí veřejných muzeí je vhodné opustit tradici převzaté metody soukromého sběratelství, které si může dovolit pro potěšení svých majitelů zaměřením na úzce specializované soubory špičkových estetických kvalit. Je třeba přejít na společensky odpovědnější koncepce zaměřené na sociálně nejprínosnější obory designu nebo snahu dostatečně komplexně bez velkých mezer dokumentovat českou produkci.

²¹ Muzea umění běžně sbírala do nástupu digitalizace jen bromostříbrné černobílé pozitivy a barevné inverze cibachrome. V Benešově byly sbírány např. i polygrafické tisky, pokud byly hlavním cílem dané tvorby.

Jitka Dvorská

O designshopech má smysl psát, pokud způsobem své práce zásadně přispívají ke vzdělávání veřejnosti. Za podmínku lze například považovat všudypřítomnou identifikaci autorů nabízených produktů. Takový obchod v Praze založil po roce 2000 např. Pavel Procházka s názvem DESIGNPROPAGANDA a doplnil jej i malým muzeem nedaleko Poděbrad. Procházkův e-shop má dodnes velmi širokou nabídku, v níž pomáhá zákaznickové orientaci velmi rozsáhlá, pečlivě zpracovaná webová mezinárodní encyklopedie designérů.

Ráda bych ale informovala o jiném zajímavém projektu, jehož zrodu jsem byla přítomna. Patřila jsem k několika osloveným, kterým byla předvedena zkušební verze design e-shopu Muzea umění a designu Benešov za účelem testování jejího uživatelského komfortu. Muzeum připravilo tento web pro čistě vzdělávací účely ve velmi svěbytné nekomerční formě. Komerční provoz takového e-shopu by při svém personálním obsazení jen těžko zvládlo, a navíc by se přičil poslání vzdělávací instituce.

Muzeum nejprve zmapovalo nabídky světových e-shopů designu a vybralo z nich takové, které nabízely produkty uznávaných autorů současnosti i historie 20. století. Potom zpracovalo rozsáhlou naučnou databázi medailonků designérů, výrobců vč. značek, stylů 20. století a také škol a muzeí. V této databázi byla zajištěna vzájemná propojení a z mnoha míst bylo možné vstoupit do obchodních nabídek. Tak se zájemce dostával přímo do jednotlivých e-shopů různých komerčních subjektů světa a mohl si u nich objednávat. Aby se distribuce zbytečně nekomplikovala, byly přirozeně přednostně propojeny české a evropské e-shopy.

Osobně jsem byla mile překvapena, kolik návrhů učitelů a studentů Bauhausu se dodnes vyrábí. E-shop mi umožnil zjistit, že je prodávají velmi rozdílní obchodníci, u kterých bych takové produkty sama nehledala.

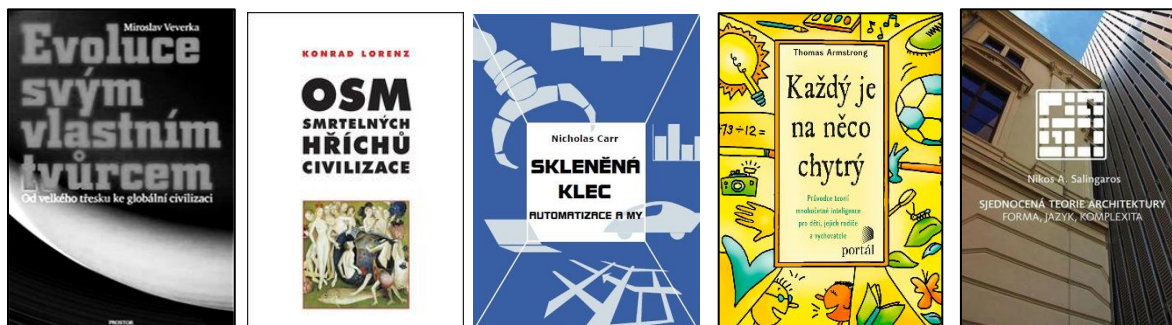

Muzeum deklarovalo, že stávající verzi e-shopu chystá později rozšířit o nabídky starožitnictví a antikvariátů. Umožnila by mu to rozsáhlá spolupráce s těmito obchody při systematické tvorbě sbírky. Šlo by asi o organizačně a technicky náročnější část software, ale i jen jeho dílčí fungování by bylo zajímavým přínosem. Trh se sběratelstvím designu 20. století se silně rozrůstá a obě roviny – soudobá i historická v něm hrají důležitou roli. Mít možnost srovnání soudobé a historické verze téhož produktu by bylo nesmírně užitečné.

Designshop byl tradičně doplněn také bookshopem, přesně v duchu známé ideje benešovského muzea umění, že „nejlepší knihy o designu jsou knihy, které nejsou o designu“. Z „kamenného“ book shopu muzea jsem byla na inspirativní knihy zvyklá a tak bylo výborné, že byly zahrnuty i do internetové nabídky. Zatímco v benešovské prodejně se jednalo vždy jen o několik titulů, e-shop umožnil nabídnout typy literatury, která

nepovrchně inspirovala myšlení o design, architektuře i volné tvorbě ve velkém množství, včetně zahraničních. Důležité bylo doplnění názvu knihy krátkou anotací, protože u některých by člověk těžko hledal souvislosti s tvorbou.

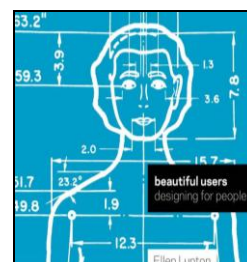
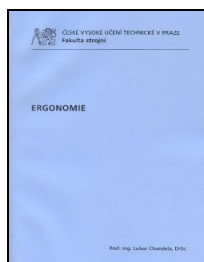
Hlavním důvodem, proč o vzdělávacím e-shopu s designem benešovského muzea umění píšu, je smutná skutečnost, že se vinou známých politických zásahů do činnosti této sbírkotvorné instituce již nestihl posunout ze zkušebního stadia do běžného provozu. Třeba se o něco takového pokusí jiné schopné muzeum designu.

ANOTACE KNIHY PRO DESIGN

Anna Fassatiová

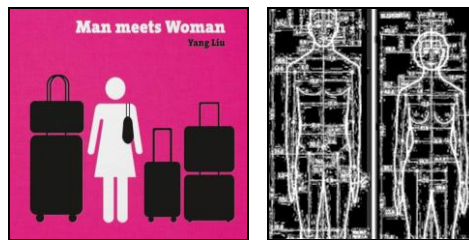
Věta „Nejlepší knihy o designu jsou knihy, které nejsou o designu“ patří k velmi podnětným. Může být vnímána ve dvou rovinách. V jedné se opírá o skutečnost, že knihy o designu jsou většinou plné atraktivních barevných ilustrací, které podněcují „čtenáře“, aby si jen prohlíželi obrázky. Ve druhé rovině jde o to, že teorie designu je zatím stále málo komplexní, a proto je velmi potřebné k porozumění fungování designu studovat texty, které jej uvádějí do antropologických, sociálních ad. souvislostí. Rozhodně také nejde o to upozorňovat v anotacích jen na novinky, ale připomínat rovněž starší kvalitní knihy. Následující výběr je do značné míry orientován na potřeby výuky designu.

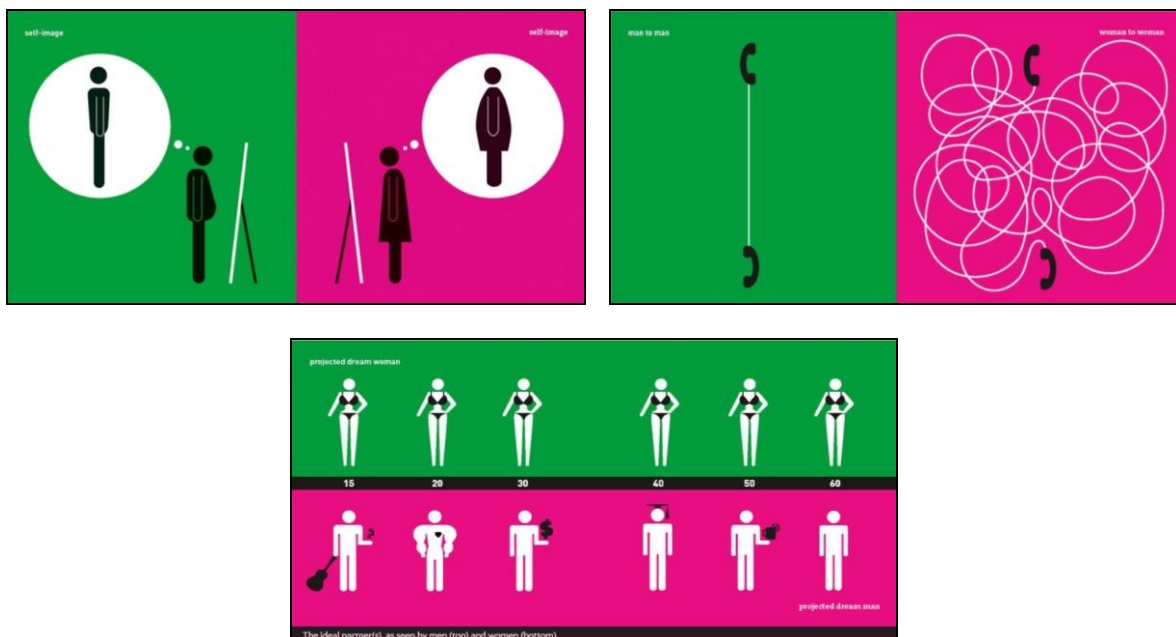
Chundela, Lubor: ERGONOMIE, ČVUT Praha, 2014. Je sympatické, že nakladatelství ČVUT opakovaně vydává soubor učebních textů významného českého průkopníka ergonomie univ. profesora Lubora Chundely. Jde nejen o jeho základní skripta teorie, ale také o navazující praktické aplikace a laboratorní cvičení. Soubor je v podstatě jediným dostatečně komplexním tuzemským vysokoškolským učebním textem, který mají možnost používat nejen posluchači pražské techniky, ale i všech dalších českých a slovenských univerzit i uměleckých akademií, kde se ergonomie vyučuje. Komplexnost Chundelova pohledu na ergonomii je důležitá také přesvědčivým sdělením: ergonomie už dnes nepředstavuje především antropometrii, ale propojený systém interakcí lidského těla a prostředí limitovaný zejména lidskou psychikou.

Procházka, Vladislav: LIDSKÝ FAKTOR V HISTORII TECHNIKY, Práh, Praha 2013. Zajímavý pohled na vztah člověka a techniky představuje jakousi filosofii vývoje techniky. Je tedy myšlenkovým východiskem pro aplikaci různých ergonomických postupů. V našem prostředí ojedinělý, bohatě ilustrovaný text, byl vydán v nevelkém nákladu a s omezenou distribucí. K nalezení bude proto spíše v knihovnách.

Lupton, Elen: BEAUTIFUL USERS – DESIGNING FOR PEOPLE, Cooper Hewitt, Smithsonian Design Museum, 2014. Jednu z informačních výjimek o cizojazyčných publikacích (tato ovšem byla v prodeji v Národní galerii v Praze) učiníme proto, že jde o tvůrčí reakci na světoznámou knihu „Designing for People“ neslavnějšího ergonomoma mezi designéry, Američana Henryho Dreyfusse, který vedle antropometrických studií zpracoval v 60. letech 20. století také první komplexnější mezinárodní „slovník“ a gramatiku praktické vizuální komunikace. Uvedená publikace je v podstatě katalogem výstavy Beautiful users (2014-2015) v new-yorském Cooper Hewitt Smithsonian Design muzeu a prezentuje celou řadu ergonomických studií designových produktů od drobností, jakými jsou prvky stolování, přes řešení interiérů k jízdám kolům a invalidním vozíkům. Nechybí ani speciality typu robotické ruky pro invalidy. Kniha je inspirativní ergonomicky pečlivými a nápaditými řešeními, která jsou v našem prostředí zatím vzácností.

Yang Liu: MAN MEETS WOMAN, Taschen, 2014. Ergonomie pracuje s rozlišením mužského a ženského těla především ve fyzické rovině (viz ilustrace vpravo z jiné publikace). Zohledňují se rozměry, tvary, těžiště, váha, síly. Přitom psychické rozdíly jsou podstatnější. V nich se příliš spoléhá na běžnou životní zkušenost, která, jak vidíme na každém kroku, není dostatečná. Je zajímavé, že i psychologické publikace věnují rozdílům mezi muži a ženami poměrně malou pozornost. Naopak umění, např. dramatické nebo literatury zpracovává rodovou (nehezky řečeno „genderovou“) problematiku velmi intenzivně. Za pozoruhodný je třeba považovat také pokus vizualizovat psychické rozdíly mezi muži a ženami od čínské grafické designérky Yang Liu. Celá kniha pozůstává ze srovnávacích dvojic obrázků informujících o mužském a ženském přístupu k dané problematice běžného života. Při jejím prohlížení je třeba ale vzít v úvahu starý poznatek, že v každém muži je trochu ženy a v každé ženě troška muže. A v některých dokonce hodně. Věda nás potom informuje, že během života se mj. prostřednictvím hormonálních informací převaha některých vlastností mění. Kniha je v každém případě velmi inspirativním materiálem pro všechny, kteří ergonomii potřebují k řešení praktických problémů. Svými kvalitami zaujala natolik, že ji lze nalézt na webu i celou ve formě Pdf.

Při prohlížení knihy některé ženy napadá, že její obsah trochu nadržuje mužům. Když si ale uvědomíme, že autorkou je žena, neměli bychom se tím trápit. Mj. proto, že některé obdivované lidské vlastnosti, kterými oplývají muži, jsou výsledkem často velmi povrchního uvažování. A naopak. Mnohé ženské vlastnosti nevypadají při-

tažlivě, ale slouží životu mnohem dokonaleji, než jejich mužské protiklady. K obecným důkazům patří větší ženská blízkost přírodě a viditelně vyšší průměrný věk rádooby slabého pohlaví.

Gray, John: MUŽI JSOU Z MARSU, ŽENY Z VENUŠE, Práh, 2004. Kniha amerického psychologa užitečně navazuje na předchozí titul zabývající se rodovými rozdíly. Má popularizační, srozumitelnou formu. Jejím nedostatkem je jen dílčí záběr problematiky, který vyplývá z toho, že autor se tématu věnuje v další řadě knih, které v češtině také vydalo nakladatelství Práh. Tato je však považována za základní.

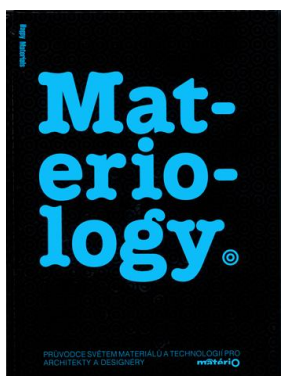

Spitzer, Manfred: DIGITÁLNÍ DEMENCE, Host, Brno 2014. Kontakt člověka s digitální technologií přináší vedle výhod i značné problémy. Ty jsou způsobeny zejména tím, že člověk velkou část dne stráví komunikací se smyslově omezeným digitálním obrazem displeje, který je nepřímou ovládnou nepřírodnou formou pohybu rukou na klávesnici. Kognitivní systém tím trpí, snadno se unaví a rychleji degeneruje, což dokládají výzkumy předčasně přicházející demence u lidí, kteří tráví příliš mnoho času s počítačem. I samotný vývoj dítěte je touto činností negativně ovlivněn (viz citát „Kdyby Steve Jobs...“ výše), proto rozumní rodiče a inteligentní školy dětem poskytují digitální techniku co nejpozději a jen v nejnútnejší potřebné míře. Malým školákům rozhodně méně uškodí těžká taška přeplněná knihami (která má nakonec mnohá vtipná řešení), než lehoučké baťůžek s tabletem. Závěrem vědců v čele s Manfredem Spitzerem se mnozí výrobci a prodejci brání, neboť to ohrožuje jejich příjmy. Nejrozvinutější místa světa si však již vytvářejí formy obrany proti tomuto vážnému nebezpečí. V Singapuru jsou například vypínány digitální systémy alespoň na 8 hodin v noci, v Silicon Valley dávají rodiče své děti nejraději do waldorfských škol, kde dominují přirozené metody, a digitální technika je upozaděna. Bude zajímavé sledovat, jak dlouho bude IT-hužerům v našem prostředí trvat jejich bezmezný obdiv k technickému „pokroku“.

V jednom bloku představíme skupinu publikací, z nichž některé vyšly i v češtině. Jde o knihy zabývající se dalším rozvojem civilizace ve vztahu k technologiím, zejména těm, které směřují k umělé inteligenci. Již dnes se prokazuje, že problematika kontaktu člověka s digitálními technologiemi představuje jeden z nejzávažnějších úkolů

ergonomie. Téma je ovšem tak závažné, že se dotýká náročnějšího typu myšlení, tedy nejen psychologie, ale i filosofie a etiky. Kniha vynálezce, podnikatele a ředitele vývojářské sekce firmy Google **Ray Kurweila THE SINGULARITY IS NEAR (SINGULARITA JE NABLÍZKU)** líčí radikální představu budoucnosti. Autor je na základě současného rozvoje digitálních technologií přesvědčen, že proměna lidstva v nadřazenou superinteligenci se dostaví již během několika následujících desetiletí. Stejně téma zpracovává bývalý reportér The Washington Post **Joel Garreau**, který ve své knize **RADICAL EVOLUTION (RADIKÁLNÍ EVOLUCE)** publikuje rozhovory se zajímavými vizionáři i skeptiky současnosti. Kriticky a varovně vyznívá kniha profesora politologie z Duquesne University **Charlese T. Rubina ECLIPSE OF MAN. HUMAN EXTINCTION AND THE MEANING OF PROGRESS (KONEC ČLOVĚKA. VYHYNUTÍ LIDSTVA A VÝZNAM POKROKU)**. Autor kritizuje z techniky vyplývající trans-humanismus a na konkrétních příkladech ukazuje, že se v podstatě jedná o sebevraždu lidského druhu. Také doktor filosofie z Oxfordu **Nick Bostrom** ve svém díle **SUPERINTELLIGENCE. PATHS, DANGERS, STRATEGIES (CESTY, NEBEZPEČÍ A STRATEGIE SUPERINTELLIGENCE)** podrobně a složitě analyzuje různé možnosti vzniku nadřazené inteligence včetně pravděpodobnosti vzniku zcela cizí civilizace, jež nemá s lidskými měřítky mnoho společného. U závažných problémů je důležitá široce sdílná popularizace, jakou v tomto směru připravil filmový dokumentarista **James Barrat** pod názvem **OUR FINAL INVENTION AND THE END OF THE HUMAN ERA (NÁŠ POSLEDNÍ VYNÁLEZ. UMĚLÁ INTELIGENCE A KONEC ÉRY LIDSTVA)**. Její čtenáři, a to včetně zástupců podniků vyrábějících digitální technologie se shodují v názoru, že „hra s umělou inteligencí je vyzváním ďábla“. Při zásadních úvahách o dalším vývoji lidstva je užitečné ohlédnutí do minulosti. Proto v daných souvislostech nelze než doporučit knihu izraelského historika **Yuvala Noaha Harari SAPIENS. A BRIEF HISTORY OF HUMANKIND**, která pod názvem **OD ZVÍŘETE K BOŽSKÉMU JEDINCI** vyšla v češtině roku 2013. I kdyby některé z uvedených textů neměly zcela pravdu, je nezbytné se myšlením o vztahu technologií a člověka velmi pozorně zabývat.

Kula Daniel, Ternaux Élodie: MATERIOLOGY, Happy Materials, Praha, 2013. Kniha poskytuje ucelený přehled základních informací o materiálech, jejich vlastnostech, výrobě a možnostech technologického zpracování. Je určena pro kreativní sféru – architektům, designérům, výtvarníkům – odborníkům i začínajícím tvůrcům. Je rozdělena do čtyř částí. První část se zabývá jednotlivými materiálovými rodinami, jako je sklo, dřevo, kámen nebo papír, a pojednává o způsobech jejich vzniku, historii použití, způsobech zpracování a vlastnostech výsledných produktů. Druhá část obsahuje abecedně uspořádaný katalog sto deseti vybraných materiálů, kde je popsána jeho charakteristika a také oblasti využití znázorněné piktogramy. Třetí část knihy se věnuje technologickým postupům při zpracování materiálů, jako je řezání, slévání či lisování. Text je doplněn snadno srozumitelnými, přehlednými schémata. Poslední oddíl knihy obsahuje úvahy o materiálech a jejich potřebě v současném světě a také o společenských postojích vzhledem k vývoji materiálů v historii. Vydavatel knihy zároveň provozuje tzv. knihovnu materiálů, tedy vzorkovnu, v níž poskytuje odborné konzultace.

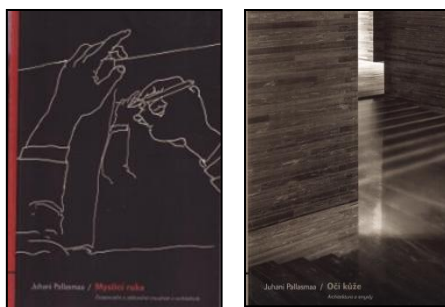

Dylevský, Ivan: FUNKČNÍ ANATOMIE, Grada Publishing, Praha 2009. Užitečná pomůcka pro výuku ergonomie designérů i architektů. Ti se totiž na uměleckých školách setkávají tradičně jen s formální anatomíí, která je vhodná nanejvýš pro malíře a kreslíře, neboť se nezabývá fungováním částí a celku těla. Tato kniha je svým určením mezioborovou učebnicí zaměřenou na studium nižší odbornosti, než představuje vysokoškolská medicína. Je psána pro střední a vyšší školy, z vysokých pak pro obory biomedicínského inženýrství, pedagogiku tělesné výchovy nebo právě ergonomii projektantů návrhů určených člověku. Její autor profesor Dylevský, pedagog Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT vyučuje také na Ústavu průmyslového designu FA ČVUT.

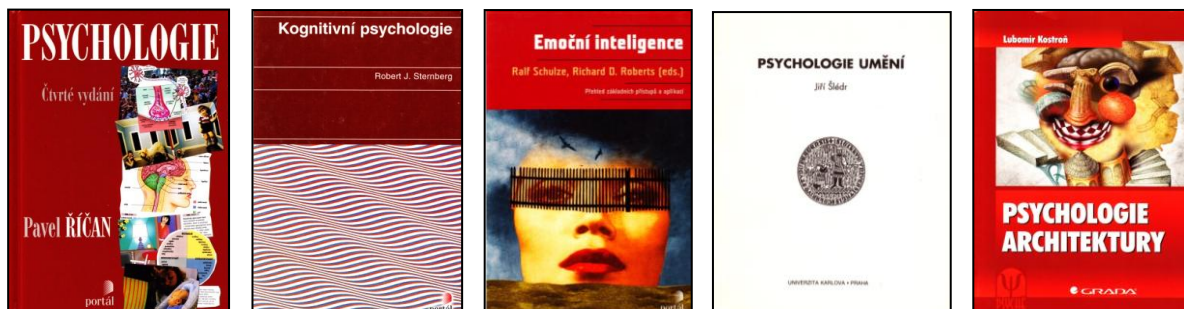
Kittnar, Otomar a Mlček, Mikuláš: ATLAS FYZIOLOGICKÝCH REGULACÍ, Grada Publishing, Praha 2009. Kniha navazující na předchozí titul, kde je problematika fungování lidského těla probrána do systémových důsledků. Z jistého hlediska je možné ji považovat za jeden ze základních titulů literatury oboru ergonomie, neboť se přímo dotýká jeho definice (věda o interakci těla a prostředí). Učebnice s vysokou didaktickou hodnotou, určená opět i pro nelékařská studia, se zabývá jednotlivými ději v lidském organismu, které slouží jeho jednotě, udržují stálost jeho vnitřního prostředí. Podporuje chápání všech dějů jako nedílných součástí integrovaného celku, jinými slovy zdůrazňuje významnou jednotu mezi všemi systémy organismu člověka.

Jarošová, Helena FILOZOFIE TĚLA, Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Praha 2013. Potřebám lidského těla ve vztahu k oděvu není věnováno velké množství literatury. Ergonomie se v tomto směru zabývá především pracovními oděvy a ochrannými pomůckami. Celý obor si však zaslouží komplexní pozornost, jehož dobrým základem je text této drobné, avšak inspirativní publikace. K jeho nejvýznamnějším myšlenkám patří upozornění, že kvalitu oděvu je třeba analyzovat mnohem více z pozice jeho nositele, než vnějším sociálním a kunsthistorickým pohledem, na který jsou zvyklé dějiny umění.

Pallasmaa, Juhani: MYSLÍCÍ RUKA, EXISTENCIÁLNÍ A ZTĚLESNĚNÁ MOUDROST V ARCHITEKTUŘE, Zlín 2012
Pallasmaa, Juhani: OČI KŮŽE, ARCHITEKTURA A SMYSLY, Archa, Zlín 2012

Obě publikace od jednoho autora jsou podobného rodu, jako předchozí Filosofie těla. Prvá se zabývá rozhodujícím spojením myslí a oka při kreslení. Z hlediska osobnostních předpokladů lze říci, že jde o vztah kinestetické a prostorové operační schopnosti mozku. Toto propojení smyslů a tělesných funkcí považuje autor nejen za podmínku tvorby, ale i za předpoklad zachování vědění o světě. Digitální nástroje smysly a tělesné funkce autonomizují, což vede nejen k izolaci od reality, ale návazně na to i k degeneraci kognitivního aparátu člověka (digitální demence). Ve druhé knize se autor věnuje navazujícímu problému, který vzniká při digitální vizuální komunikaci nejen oddělením zrakového vjemu a přirozeně navázaného pohybu těla, ale také omezením dalších, byť jen podpůrných (ale důležitých) složek vnímání – hmatové, čichové, případně chuťové. U vnímavého čtenáře musí nezbytně obě knihy vést k chuti po dostatečném vyvážení digitálních nástrojů přirozenými. Jak při tvorbě, jejím vnímání, tak při běžných činnostech všedního dne.

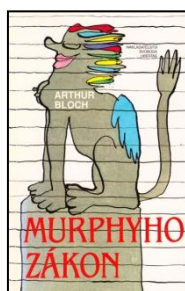
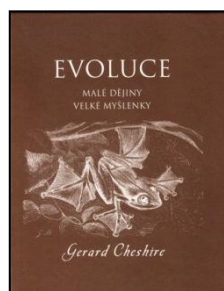
Říčan, Pavel: PSYCHOLOGIE, Portál, Praha 2013. Pro dnes nejaktuálnější součást ergonomie – psychologii – je třeba hledat studijní texty, které nepsychologům dostatečně komplexně a srozumitelně podají základ oboru této náročné a rychle se rozvíjející disciplíny stojící na pomezí přírodních a společenských věd. Psychologická vzdělanost je u nás ve společenskovědní oblasti nepříliš rozšířená a stále vůči ní existují mnohé předsudky. Ty by mohla pomoci odbourat učebnice z pera univ. profesora Pavla Říčana, který je známý svým sdílným výkladem. Není proto divu, že vychází za krátkou dobu již ve čtvrtém vydání.

Sternberg, Robert J.: KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE, Portál, Praha 2002. Za určitých okolností by pro některé designéry mohlo stačit jen studium speciální části psychologie, která se zabývá vnímáním. V žádném případě se bez ní neobejdou návrháři, kteří projektují sdělovače, ovladače a celkově audiovizuální systémy, mezi designéry pak i ti grafičtí, aby jejich řešení byla skutečně profesionální. Souborných textů o kognitivní psychologii v češtině mnoho nevychází a tento od mezinárodně uznávaného amerického psychologa a pedagoga patří k nejkvalitnějším.

Schulze, Ralf a Roberts, Richard [eds.]: EMOČNÍ INTELIGENCE, Portál, Praha 2007. Pro dnešní pohled na psychiku osobnosti je nesmírně užitečný přístup vycházející z teorie vícečetné inteligence. Dominance IQ (intelligenčního quotientu) obsahujícího jen méně podstatnou část operačních schopností mozku je už překonána. Odborná práce nyní závisí na rozvoji zkoumání vyšších typů inteligence, k nimž patří i emoční. Kniha nabízí nejen porozumění problému EQ, ale popisuje také jeho testování. To by mělo být součástí ověřování osobních předpokladů ve všech oborech studia i práce, které jsou na emocích zásadně závislé.

Šlédr, Jiří: PSYCHOLOGIE UMĚNÍ, Karolinum, Praha 1991. Každý obor má svou psychologii, ale ty, které pracují s emocemi, ji mají zajímavě rozvinutou. Tato vysokoškolská skripta jsou však příznačná tím, že s nimi pracují spíše psychologové, než filosofové a umělci. Na českých vysokých uměleckých školách stále není psychologie umění příliš rozšířena a s jistou nadsázkou lze říci, že je „tolerována“ jen u pedagogických specializací. Psychologové proto nedovedou pochopit, co je pro umělce tak nezázivného číst si způsobech vznikání díla v myslích autorů a myšlenkových reakcích adresátů, kterým je umění určeno. Novějším titulem je pak PSYCHOLOGIE UMĚNÍ od Jiřího Kulky (Grada, 2011).

Kostroň, Lubomír: PSYCHOLOGIE ARCHITEKTURY, Grada Publishing, Praha 2011. Po informaci o základech psychologie umění může každý tvůrce přistoupit k podrobnějšímu pohledu na vlastní obor. V češtině ovšem jen tehdy, existuje-li v knižní nebo alespoň další mediální nabídce specializovaný titul. Uvedená psychologie architektury je v tuzemsku jediná, která byla za poslední léta vydána. Jiné tvůrčí obory, k nimž patří i design, na své psychologie teprve čekají. Architektura vděčí za knihu nejen otevřenosti svého oboru interdisciplinarity, ale i nadšení autora textu, který je pojat velmi populárně a tedy sdílně. Kniha se z hlediska psychologie zabývá různými typy staveb, zelení i urbanismem, systémově se opírá o ekologii a v detailech řeší taková témata jako je komunikace, intuice, kvalita života, domov a soukromí.

Cheshire, Gerard: LIDSKÉ TĚLO, Dokořán, Praha 2014. Betts, Moff: LIDSKÉ TĚLO, ZÁZRAK PŘÍRODY, Dokořán, Praha 2014. Dvě publikace ze stejné ediční řady patří k těm popularizačním dílům, která dokážou stručně a srozumitelně vysvětlit vědecké principy studujícím jiných oborů. Znalost evoluce je nezbytná k dostatečnému chápání dnešních funkcí lidského těla a např. studenti designu i architektury by neměli zůstat nepoučení alternativní teorií inteligentního designu. Druhá z publikací je pak přínosná i tím, že doplňuje poznatky soudobé západní vědy o tradiční asijská pojetí lidského těla, čím vytváří užitečný základ pro intuitivní vnímání.

Bloch, Arthur: MURPHYHO ZÁKON, Svoboda, Praha 1993. Je známo, že k pochopení reality nestačí jen věda, rovnocenný výzkum se dnes přiznává také umění. Vedle racionálních postupů hrají důležitou roli emoce a intui-

ce. Mnoho jevů dotýkajících se vztahu lidského těla, techniky, staveb a prostředí obecně se nám může jevit paradoxně a nevíme si s nimi rady. Potom je nejlepší se vrátit k četbě osvědčených Murphyho zákonů, která nás zbaví napětí z racionality, a když se pak vrátíme k práci, nečekaně nám jde vše lépe.

Norman, Donald: DESIGN PRO KAŽDÝ DEN, Dokořán, Praha, 2010. Rozhodně stojí za to opakovaně připomínat mimořádnou publikaci amerického psychologa, která se zabývá ergonomií tradičních produktů i IT-technologií z pohledu kognitivní psychologie. Úhel jejího přístupu je nanejvýš aktuální a u nás stále ještě značně opomíjený. K významným závěrům knihy patří myšlenka o tom, že přístroje včetně výpočetní techniky, jejichž obsluha dělá problém průměrnému laikovi, jsou nekvalitně navrženy a převážná část odpovědnosti za chyby v jejich ovládní patří designérovi a výrobcí. Sebekritické postoje uživatelů autor knihy fundovaně odmítá.